

Projekty

Policejní pobytové přihlášky jako důležitý pramen pro poznání demografických a sociálních proměn Prahy v letech 1850–1918¹

Milan Vojáček

Druhá polovina 19. století a počátek století 20. jsou všeobecně brány jako klíčové období demografických změn. Dochází k dotváření občanské společnosti a k dosud nebývalé migraci obyvatelstva spojené s jeho emancipací, podmíněnou hospodářskými a ekonomickými transformacemi společnosti. Pro Čechy je v tomto směru klíčová otázka centra, jímž je Praha. Do Prahy přichází v této době velké množství osob hledajících zde obživu a uplatnění. Město získává zcela novou tvář.

Nepřekvapí proto, že této problematice byla a je věnována pozornost. Řada studií vychází především z dobových statistických publikací nebo z analýzy některého partikulárního fenoménu charakterizujícího tyto dramatické proměny. Poměrně využívaným pramenem výzkumu jsou matriky a různé soupisy obyvatel, přičemž pobytové přihlášky, byly z tohoto hlediska dosud opomíjeny. Příchod velkého množství obyvatel do Prahy vzbudil potřebu jeho přesnější evidence. Od 50. let 19. století začala fungovat policejní evidence lidí v Praze a okolních pražských obcích. Právě výjimečně celistvě dochované pobytové evidenční dotazníky umožňují analýzu tohoto komplikovaného fenoménu v relativně dlouhém časovém období více než půl století. Policejní přihlášky tvoří ojedinělý soubor, poskytující širokou možnost získání demografických údajů o migraci i sociálním složení obyvatelstva Prahy. Výzkum založený na analýze tohoto souboru dat může významně přispět k rozšíření poznání městské populace konce 19. a počátku 20. století.

Pražské pobytové přihlášky jsou uloženy v Národním archivu ve fondu Policejní ředitelství Praha jako součást spisů všeobecné registratury tohoto úřadu. Jedná se o autonomní celek čítající 739 evidenčních jednotek (kartonů), což představuje

¹ Tento článek vznikl za finanční podpory Grantové agentury ČR v rámci řešení grantového projektu reg. č. P410/10/0509 Analýza demografických proměn vznikajícího velkoměsta. Databáze obyvatel Prahy (1850–1918).

cca 700 000 přihláškových archů převážně z let 1850–1918. Jedná se o materiál sloučený z několika různých ohlašoven pobytu pražského policejního rajonu. Přihlášky byly následně centrálně ukládány v tzv. Meldeamtu a zde abecedně srovnány bez ohledu na původní teritoriální příslušnost a časovou následnost. Použitá abeceda nebyla ani důsledně česká ani německá. Územní působnost policejního ředitelství v Praze byla od r. 1853 vymezena takto: Nové Město, Staré Město, Malá Strana, Hradčany a Josefov, Břevnov, Strašnice, Karlín, Libeň, Vyšehrad, Podolí, Dvorce, Nusle, Pankrác, Vršovice, Michle, Smíchov, Košíře, Bubeneč, Podbaba, Šárka, Holešovice a Bubny. Roku 1874 přibýly Dejvice, roku 1884 Holešovice a Nová Libeň. Tento územní rozsah platil do roku 1918.

Pokud bychom měli charakterizovat jednotlivé konskripční archy, můžeme konstatovat, že se jedná o volné listy s předtištěnými rubrikami, do nichž byly zapisovány patřičné údaje o přihlašovaných osobách. K pobytu v Praze se přihlašovaly buď jednotlivé osoby, nebo celé rodiny. Na prvním místě figuruje přednost domácnosti, následovaný manželkou, dětmi a dalšími příbuznými, s nimiž rodina sdílela společný prostor. Vedle data přihlášení k pobytu, čísla domu a zaměstnání dotyčného se můžeme dozvědět také rok a místo narození, náboženské vyznání, u provdaných žen jejich dívčí příjmení. Součástí archu může být i záznam týkající se oddavek, úmrtí v rodině, domovského listu, odkazu na policejní spis, pokud byl o osobě vedený etc. Pokud se dotyčný stěhoval mimo Prahu, bývá poznamenáno do jaké obce. Při stěhování do jiné pražské čtvrti byl založen nový konskripční arch a jedna osoba pak má více archů, které spolu ne vždy naprosto korespondují.

Po období určitého hledání a nastavování parametrů, jež začalo v roce 2002, byl v roce 2006 v Národním archivu naplno rozběhnut projekt digitalizace těchto pobytových přihlášek, který dosud probíhá. Archy pobytových přihlášek jsou focený digitálním fotoaparátem a indexovány třemi indexy určenými pro vyhledávání (příjmení, jméno, rok narození jednotlivých osob uvedených na přihlášce.) S ohledem na rozsah souboru archiválií a z něho plynoucí dlouhodobý charakter projektu jsou pobytové přihlášky veřejnosti postupně zpřístupňovány na webových stránkách Národního archivu.² Tento digitalizační projekt bude s největší pravděpodobností dokončen v roce 2011.³

V průběhu několikaleté práce s pobytovými přihláškami jsme si ověřili význam údajů uvedených na přihláškách. Možnost současného zachycení obrovského množství dat poskytovaných těmito archiváliemi v elektronické databázi by umožnila variabilní statistické vyhodnocení řady ukazatelů demografického a sociálního charakteru. Ocítáme se tak na půdě historické demografie, která jsa

² Viz <http://digi.nacr.cz/prihlasky/>

³ Více k vývoji projektu viz Vojáček, Milan: Projekt digitalizace pobytových přihlášek pražského policejního ředitelství. In: Zpravodaj pobočky ČIS NA 49, 2006, s. 133-135; též: Konskripce (1850–1914) – pobytové přihlášky pražského policejního ředitelství. In: Genealogické a heraldické listy 26, č. 4, 2006, s. 86–87.

moderním dynamickým historickým oborem, využívá možnost zpracování velkých souborů dat počítači a vyhodnocování těchto statistických údajů. Ve světě postupně vznikají rozsáhlé databáze zachycující demografické údaje obsažené v matrikách a obdobných pramenech evidujících obyvatelstvo.⁴

V současné době proto v Národním archivu startuje projekt, který s ohledem na rozsah analyzovaného pramene nemá dosud v ČR obdoby. V tuto chvíli je rámcově zpracovaná metodologii výzkumu (relevantnost dat, jejich výpovědní hodnota, možnost jejich zpracování etc.) a metodika ukládání dat do databáze. Je testována aplikace, která umožňuje zachycení všech podstatných údajů z přihlášek. Zároveň jsme teoreticky vyřešili problém duplicity údajů, vztahujících se k jednotlivým osobám, dále problém s variabilitou totožných jmen (např. Friedrich, Fridrich, Bedřich) a jejich nestandardní podobou na dokumentech tak, aby to nezakreslovalo statistická data. Byla zpracována typologie zaměstnání, která koresponduje s územ zavedeným na bytových přihláškách. Základní data, která budeme do databáze ukládat, jsou dána následujícím výčtem polí, která jsou dále vnitřně členěna: příjmení (rodné, po provdání, ovdovělá, vulgo), pohlaví, změna stavu, místo narození, domovská příslušnost, rok narození, zaměstnání, vyznání, příchod do Prahy, pohyb po Praze, odchod z Prahy.

Volbou vhodného dotazu pak bude možné z databáze získat širokou paletu statistických dat, která budou s vysvětlujícím a doplňujícím komentářem zpřístupněna. Součástí zpřístupnění bude podrobný popis získávání dat a jejich statistického vyhodnocení. Veškeré statistické výstupy bude možné učinit jak globálně za celé sledované období, tak za kratší časové úseky. Bude možné propojovat získané údaje z velké řady hledisek. Půjde o detailní zachycení pohybu obyvatelstva (příchodu do Prahy, stěhování po Praze, odchodu z Prahy) v souvislostech jak osobních dané rodiny, tak v souvislostech ekonomických, sociálních, kulturních a politických událostí v Čechách.

Řešení projektu je plánováno na 5 let. Předpokládáme, že ročně budou do databáze uložena data ze 150 kantonů (tedy cca 1/5 celkového objemu). Průběžně bude prováděna kontrola dat, jejich propojování, spojování duplicit a multiplicit. Bude dopracována metodologie výzkumu a testovány dílčí statistické výstupy. Na projekt je možné navázat dalším rozšířením o data uložená v Archivu hl. města Prahy, která doplňují a rozšiřují data o jednotlivých osobách získaná z bytových přihlášek.⁵

⁴ Např. švédská databáze Demographic Data Base na univerzitě v Umea viz http://www.ddb.umu.se/index_eng.html, holandský projekt Historical Sample of the Netherlands zachycující vzorek populace z let 1812–1922 viz <http://www.iisg.nl/hsn/> či portál Minnesota Population Center viz <http://www.ipums.umn.edu/>.

⁵ Jedná se o části fondu Magistrát hlavního města Prahy I., Referát IV. popisní, Soupis pražského obyvatelstva 1830–1949 a o fond Všeobecné sčítání lidu 1869–1921.

Závěr

Pro zachycení výrazných sociálních a demografických změn ve vznikající pražské aglomeraci v období 1850–1918 neexistuje dosud žádná databáze se srovnatelnými parametry, jež bude vykazovat databáze vznikající na základě analýzy pobytových přihlášek uložených v Národním archivu. Badatel je dosud nucen opírat se o dobové statistiky převážně z počátku 20. století. Tyto statistiky jsou zpracovávány v dobovém kontextu a zachycují údaje podstatné pro tehdejší pohled na problematiku. Pro potřeby moderních metod historického bádání nezachycují řadu dnes relevantních údajů. Elektronická databáze veškerých relevantních údajů, jež je možné získat z pobytových přihlášek obyvatel Prahy, nebude dublovat dobové statistiky, ale měla by přinést nové údaje spolu s moderním statistickým zhodnocením. Výsledkem analýzy a vyhodnocení získaných dat bude komplexní sociálně demografický obraz obyvatel pražské aglomerace. Zároveň bude možné sledovat transformace tohoto obrazu v horizontu půl století. Ojedinelost a rozsah pramene a způsob jeho zpracování – otevřená databáze s vysokou variabilitou dotazování – umožní nový, dosud neaplikovaný, detailní popis společnosti a jejích fenoménů.

Zdeněk Nejedlý a česká cesta ke komunismu¹

Jiří Křesťan

Osobnost Zdeňka Nejedlého není jednoduché uchopit nejen z důvodu široké palety jeho zájmů a veřejných aktivit, nutnosti zhodnotit jeho značně rozsáhlé dílo, jež rozmnožoval s vášní a pilí grafomana, i početné práce oponentů a příznivců. Zájemce se musí zabývat mnoha vědními obory, jimiž prošla postava Zdeňka Nejedlého, jako jsou historiografie, dějiny hudby, dějiny divadla, dějiny literatury, pedagogika, filozofie, politologie. Badatel musí obsáhnout poměrně dlouhé historické období, v němž se Nejedlý pohyboval, a jež bylo naplněno prudkými dějinnými zvraty. Jaromír John za první republiky označil generaci, k níž náležel i Nejedlý, za „rozkročenou generaci“. Jistě si neuměl

¹ Text je rozšířenou a upravenou verzí stejnojmenné přednášky, kterou autor proslovil dne 17. června 2009 v Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky v Praze v rámci cyklu přednášek, pořádaného Společností přátel soudobých dějin. Koreferát přednesl prof. PhDr. Miloš Havelka, CSc., profesor Masarykovy univerzity v Brně, s vlastními reflexemi tématu vystoupil prof. PhDr. Petr Čornej, DrSc., rektor Literární akademie Josefa Škvoreckého a profesor Karlovy univerzity v Praze, a v diskusi potom další účastníci setkání. Konečná verze textu byla zpracována s podporou Grantové agentury ČR v rámci grantového projektu č. P410/10/1673 „Zdeněk Nejedlý (1878-1962)“. Hlavní výstup grantu bude představovat monografie, jejíž vydání se ujalo renomované nakladatelství Paseka (Litomyšl – Praha).

představit, co všechno ještě její příslušníci zažijí a jak neuvěřitelných rolích se mnozí z nich objeví. Zdá se rovněž, že řada problémů, které jsou spojeny s osobností svérázného litomyšlského rodáka, má dosud aktuální souvislosti. Minulost nelze pochopitelně zrekonstruovat v celé šíři. Do jejího hodnocení vnáší historik své vlastní zkušenosti, lásky i averze. Historické osobnosti jsou často věšákem, na nějž pohodlně a s úlevným pocitem odkládáme osobní poklesky a komplexy.

Vztah Zdeňka Nejedlého ke komunismu představuje povýtce jen dílčí problém při celkovém hodnocení jeho osobnosti, nicméně problém možná klíčový pro její pochopení. K politickým problémům se Nejedlý obrátil intenzivněji v podstatě až v samém závěru první světové války, povzbuzen úspěchem smetanovské výstavy na jaře 1917 i dalších svých aktivit, jež se dočkaly pro něho nečekaného veřejného ohlasu. V téže době podepsal *Manifest českých spisovatelů*. Neučinil tak zdaleka každý z jeho kolegů historiků (stranou zůstali především jeho učitelé Jaroslav Goll a Josef Pekař). V roce 1921, v okamžiku založení Komunistické strany Československa, nebyl tedy Zdeněk Nejedlý rozhodně protřelým politickým matadorem, ale přece jen byl již zralým mužem, materiálně zajištěným výhodným sňatkem i dosažením řádné profesury na Univerzitě Karlově v Praze, respektovaným vědcem a kulturním činitelem, který si uvědomoval politické souvislosti své veřejné činnosti. Jeho sympatie ke komunismu nebyly v žádném případě výsledkem sociální frustrace, která vábila a přiváděla k tomuto hnutí masy neprivilegovaných.

Václav Černý ve svých pamětech usoudil, že Nejedlý se přiklonil ke komunismu z „trucu“ prezidentu Tomáši Garriguovi Masarykovi, neboť ten jej nepovolal do žádné významné veřejné funkce. Skutečnost, že Nejedlý nebyl obdařen žádnou politickou či úřední funkcí, je neoddiskutovaným faktem. Jinou věcí je, proč tomu tak bylo, a zda o zakotvení ve státních či stranických strukturách v té době vůbec stál, zda mu více nevyhovovalo nezávislé postavení. Proti Černého tezi je však nutno v první řadě namítnout, že Zdeněk Nejedlý se nepřiklonil ke komunistickému hnutí bezprostředně po jeho vzniku. Připomeňme, že od jara 1918 byl členem pokrokové strany, později Realistického klubu a i po jeho rozkolu v roce 1921, kdy se dramaticky střetl s Emanuelem Rádem, si uchoval úctu k Masarykovým koncepcím.

Ke komunistické straně byl Zdeněk Nejedlý zpočátku kritický (upozorňoval na její negativismus, malichernost a vnitřní rozháranost, na nedostatek interní diskuse a dogmatismus) a více nadějí vkládal ve vývoj v národněsocialistické straně, minimálně do jara 1923, kdy ze strany odešli někdejší anarchisté Bohuslav Vrbenský a Theodor Bartošek. V této straně měl ostatně mnoho známých a přátel, především bývalých realistů. Přátelské styky udržoval především se svým kolegou z filozofické fakulty, národněsocialistickým senátorem Františkem Krejčím. Zdeněk Nejedlý se svého času vyjádřil v tom smyslu, že jeho poměr ke Komunistické straně Československa je stejný jako býval poměr Masaryka k sociální demokracii. Ten byl podle Nejedlého jejím nezávislým kritikem, glosátorem, inspirátorem a příležitostným spojencem. Zaujetí Masarykem zůstalo Nejedlému vlastní prakticky po celý jeho život. V osobním dopisu prezidentovi z října 1930

přiznal, že ve svých bojích hudebních i v historiografii hojně čerpal z jeho kulturního programu a osobního příkladu. V politice se sice v mnohém rozcházeli, ale podle Nejedlého šlo jen o to, že ze stejných premis dedukují občas poněkud rozdílné závěry. Historickou kuriozitu, jež však má svou hlubokou logiku, představuje fakt, že Nejedlý se ve svém prvním rozhlasovém projevu po Únoru 1948 utekl k Masarykovi, od něhož si nechal „schválit“ postup komunistů při převzetí moci.

Vraťme se ještě na okamžik do roku 1921. Zdeněk Nejedlý tehdy do Komunistické strany Československa nevstoupil, ač se to v odborné literatuře i některých memoárech celkem běžně uvádí, a ani svým stoupencům vstup do ní nedoporučil. Jeho četné aktivity ve spolcích a jiných organizacích jej zavedly do prostoru „mezi“ politickými stranami, kde se setkávali stoupenci různých politických proudů s lidmi vysloveně apolitickými i se solitéry, chaoty a outsidersy. To, že budeme vnímat tento prostor, kde se pohybovali i někteří komunisté (především intelektuálové), nám pomůže vnímat komunistické hnutí a jeho „okraje“ v jejich pluralitě a pozoruhodné dynamice vývoje, nikoli jen jako strnulou, uzavřenou sektu, dirigovanou „astrachanci“, vysílanými z Moskvy. Za příklad vhodný k ilustraci nám mohou sloužit dva spolky, v nichž se setkávali příslušníci různých politických směrů s kulturními pracovníky a vědci a v nichž hrál Zdeněk Nejedlý významnou roli. Jde o Socialistickou společnost (vznikla na podzim roku 1921) a Společnost pro hospodářské a kulturní styky se Sovětským svazem (byla ustavena v březnu roku 1925 pod názvem Společnost pro hospodářské a kulturní sblížení s novým Ruskem). V jejich práci mohl Nejedlý zúročit své dřívější zkušenosti ze spolkové práce, například z Hudebního klubu či ze Sboru pro postavení pomníku Bedřichu Smetanovi v Praze, ustaveného v roce 1909, v jehož čele stál národní demokrat František Táborský. Ve výboru tohoto spolku, nesoucího později název Společnost Bedřicha Smetany, byli zastoupení příslušníci různých stran, včetně Komunistické strany Československa (Marie Majerová).

Ve zmíněném prostoru občanské společnosti „mezi politickými stranami“ se zajímavým způsobem mísily a křížily tradice spolkového života, zděděné a zažité ještě z dob Rakouska-Uherska, s aktuálními politickými vlivy, včetně přímých tlaků Komunistické strany Československa. Komunisté měli vypracovanou svou strategii práce stranických buněk v celonárodních organizacích. V tomto meziprostoru je možno vysledovat dokonce i přímý vliv Kominterny. Podařilo se mi například prokázat, že proces vzniku Společnosti pro hospodářské a kulturní styky s SSSR se pokusili přímo ovlivnit jak Willi Münzenberg, tajemník Mezinárodní dělnické pomoci a vůdčí představitel Komunistické internacionály mládeže, kominternovský „genius propagandy“ (usiloval o setkání se Zdeňkem Nejedlým v lednu 1924), tak i tehdejší sovětský zplnomocněný zástupce v Praze.

Proti Černého tezi, že Zdeněk Nejedlý se přidal ke komunismu z uražené ješitnosti, hovoří masový příklon intelektuálů a kulturních pracovníků k tomuto hnutí po roce 1918 (i v mezinárodním měřítku), jenž napovídá, že přitažlivost komunismu měla obecnější příčiny. Intelektuálové byli hluboce zasaženi drása-

vými válečnými zkušenostmi, rozpadem dosavadních struktur a poznáním síly organizovaných mas, byli fascinováni očisťujícím revolučním činem v Rusku, do komunismu promítali své projekty společnosti rovnosti a spravedlnosti. Sovětský svaz se jim zdál naplněním snu o sociálním inženýrství a cílevědomým plánováním vývoje společnosti. Zaznělo i nadšené hodnocení bolševismu jako „socialistického amerikanismu“. Mnozí, včetně například starého Masarykova přítele, advokáta a vynikajícího právního znalce Václava Boučka, uvěřili posléze v deklarovaný odvrát Sovětského svazu od diktatury k demokracii, vyjádřený například v nové, „stalinské“ ústavě. Při zkoumání příčin příklonu jednotlivých intelektuálů a kulturních činitelů ke komunismu či odzbrojující tolerance k němu můžeme dospět až k ryze individuálním psychologickým pohnutkám. Bernard-Henri Lévy píše v této souvislosti o hledání „štěstí nerostů“, o útěsném rozpuštění jedince v kolektivu, osvobozujícím jej blahodárným splynutím s masou od mučivých osobních dilemat. Někteří umělci nadto podlehlí přímé korupci v podobě masového vydávání jejich děl (a tomu odpovídajících honorářů) a velkolepých oslav v SSSR.

Intelektuálové a kulturní pracovníci nebyli přítomni v komunistických stranách obecně přijímání vždy s otevřenou náručí. Bohumír Šmeral na ustavujícím sjezdu komunistické strany v květnu roku 1921 pozval do jejich řad „nejlepší živly inteligence“, jimž dokonce poskytl garanci, že komunisté nebudou ohrožovat národní zájmy. Komunistický spisovatel a novinář Ivan Olbracht ale již na počátku následujícího roku připomněl starou osvědčenou sociálnědemokratickou zásadu, že sympatizující intelektuál musí být ze strany nejdříve třikrát vykopnut, aby prokázal opakovaným návratem svou skutečnou přichylnost ke hnutí. Příslušníci komunistické strany, zaštiťující se „dělnickým instinktem“, nejednou přijímali pochybnosti, k různým impulsům vnímavé a otevřené, své okolí znepokojující intelektuály a kulturní pracovníky s vyloženou nevráživostí a podezřívavostí.

Osobnost Zdeňka Nejedlého umožňuje zamyslet se nad otázkou „domácích zdrojů českého komunismu“, kterou postavil například Jacques Rupnik. To je důležité právě pro uvažování nad Nejedlým, který čerpal z české myšlenkové tradice, aktualizoval tradici husitskou a obrozenskou. Pojetí demokratismu s rysy patriarchálními a plebejskými, preferující přímé vazby před složitými vztahy zprostředkujícími, hledání jednoduchých řešení, duální vidění světa, rovnostářství, preference zásad spravedlnosti a rovnosti před principem svobody, vize mechanického pokroku, odvíjejícího se po přímé ose - tyto motivy, přítomné v české myšlenkové tradici, reflektované a svérázně přejímané i Zdeňkem Nejedlým, jakoby připravily půdu pro českou recepci stalinismu.

Myšlenkové dílo Zdeňka Nejedlého představuje v neposlední řadě poměrně vhodný objekt pro postžení významu ideových a uměleckých směrů moderny na přelomu 19. a 20. století na české myšlení a jejich vlivu na korekce národní obrozenské tradice. Nejedlý usiloval o syntézu českých tradic s hodnotami moderny, akceptoval například jednoznačně novoromantickou vizi velkého, geniálního jedince a jeho vůdčí role ve společnosti. Některá dilemata, jež z této konfrontace mezi modernou a obrozenskou tradicí vyvstávala, prožíval Zdeněk Nejedlý

v jistém období svého života velmi bolestně a opravdově. Na prolínání vlivů obrozených ideálů a moderny v jeho díle upozornil ve svých studiích věnovaných Zdeňku Nejedlému novátorský Petr Čornej.

Zdeněk Nejedlý zůstal za první republiky souběžcem komunistické strany. Spolupracoval i s jinými socialistickými a demokratickými skupinami a jednotlivci. Je zajímavé, že vřelé vztahy jej pojily v mnoha případech s vlastenecky zaměřenými učiteli, kteří byli často stoupenci národnědemokratické strany. Nejedlého syntéza sociálních témat s národními tradicemi, samostatně domýšlející některé Masarykovy teze a postuláty, nenacházela v komunistické straně zpočátku pozitivního ohlasu. Dočkala se i otevřené kritiky. Zdeněk Nejedlý a jiní „buržoazní profesori“ byli kritizováni hned na I. řádném sjezdu KSČ v roce 1923, kde se jich musel důrazně zastat Karel Kreibich. V Komunistické straně Československa se naopak spíše uplatňovala kritika údajně reakční úlohy všeho národního i zpátečnické role českého národa (srv. např. knihu *Krise národa* Stanislava Kostky Neumanna z roku 1930) i ostrá kritika T. G. Masaryka. Připomeňme kupříkladu jednoznačné odmítnutí „masarykismu“ jako nepřátelské ideologie Pavlem Reimanem z roku 1925. Oživovaly se dokonce urážlivé výhrady k českému národnímu hnutí, které formulovali při hodnocení revoluce z roku 1848 „klasikové“ Karl Marx a Friedrich Engels. Situace se v komunistickém hnutí v Československu počala měnit až v atmosféře bezprostředního ohrožení nacismem.

Důležitým momentem diferenciací komunistického a socialistického hnutí a jeho souběžců se stal poměr k Sovětskému svazu. Kritický moment potom představovala druhá polovina 30. let, kdy komunisté a jejich sympatizanti museli řešit dilema, zda obhajovat „velký teror“ J. V. Stalina. Mnozí z přátel a obdivovatelů Svazu sovětských socialistických republik se domnívali, že za žádnou cenu nesmí být oslaben mocný východní spojenec v boji proti fašismu. V létě 1936, kdy byli odsouzeni a popraveni Leninovi spolubojovníci Zinovjev a Kamenjev, došlo ke sporu mezi Zdeňkem Nejedlým a některými jeho spolupracovníky, např. Karlem Teigem, tehdejším redaktorem časopisu *Země sovětů*, či Bohumilem Mathesiem. Přitom ještě v roce 1927 Nejedlý na podnět Ferdinanda Peroutky odsoudil popravy lidí, obviněných v SSSR ze špionáže a sabotáží, nedlouho před tím kritizoval cenzuru v Sovětském svazu. Situace v roce 1936 byla ovšem již jiná. V Nejedlého Společnosti pro hospodářské a kulturní styky s SSSR se objevili po roce 1932 prominentní činitelé z demokratických stran, např. Benešovi důvěrníci Hubert Ripka a Jiří Sedmík, sociálně demokratický ministr Jaromír Nečas, agrární poslanec Oldřich Suchý a další, kteří usilovali o budování nových vztahů s východní mocností.

Hitlerovský nacismus jakoby vrhl svou vyhlazovací bestialitou vývoj zpět o celé století a vrátil pro Čechy na scénu otázku samotné existence malého národa. Národně osvobozenecský boj za druhé světové války vynesl do popředí mimo jiné i koncepce dosavadního outsidera Zdeňka Nejedlého. Je nutno ovšem připomenout, že uplatnit se mohly až po napadení Sovětského svazu Německem v roce 1941. Do té doby se cítil být Stalin vázán sovětsko-německou smlouvou

a v Moskvě místo Benešova vyslanec Zdeňka Fierlingra, který byl vypoklonkovan na konci roku 1939, sídlil vyslanec tzv. Slovenského státu. Zdeněk Nejedlý v létě 1939 v Moskvě vstoupil do řad Komunistické strany Československa. Zachovával si ovšem vůči jejímu zahraničnímu vedení jistý odstup. Stalin hrál vůči Edvardu Benešovi v době jeho návštěvy v Moskvě v prosinci 1943 „Nejedlého kartou“, naznačoval zřetelně exilovému prezidentovi jeho případnou nahraditelnost - Zdeňkem Romanovičem Nejedlým. Naproti tomu členové zahraničního vedení KSČ přijímali Nejedlého očekávání velké historické role, kterou má sehrát, s nímž on sám evidentně rád koketoval, často s ironií a posměchem, jak o tom svědčí jejich dochovaná válečná korespondence. Nejedlého rozhlasové projevy, oživující patos vlastenectví a národní hrdosti, byly ovšem ve vlasti přijímány s téměř všeobecným souhlasem a nadějemi.

Nejedlého koncepce komunistů jako dědiců velikých národních tradic, formulovaná po druhé světové válce, navazovala tedy na jeho starší ideové konstrukce, akcentující princip lidovosti, „pokrokový demokratismus“ a vypjatý smysl sociální, jež podle něho vešly v samu podstatu českého národního charakteru. Program národní a demokratické revoluce se silnými sociálními motivy, jejího dovršení a obrany (rezonující ještě v únoru 1948!), si komunisté dokázali prakticky monopolizovat. Představitelé nekomunistických stran, toužící po vyvážení mezinárodní orientace budováním pevnějších vazeb na západní demokratické mocnosti, sklízeli nezaslouženě trpké plody mnichovské zrady a masově sdílené nedůvěry v ty, kdož nechali poslední „ostrov demokracie“ ve střední Evropě již jednou na holičkách.

V Nejedlého projevu *Komunisté – dědici velikých tradic českého národa* z roku 1946 se objevuje myšlenka, že ne všechny Čechy lze pokládat za „národ a národní lidi“, probleskne vize rozdělení národa na „dva národy“ v zásadě podle třídních kritérií. V tomto projevu znovu vyjádřil Zdeněk Nejedlý svou starou představu, že „jedna generace je opřena o druhou, i vzniká tak společná linie, jež se táhne a spojuje všechny ty historické složky a zjevy v jeden řetěz“. Najdeme zde i zřetelně antiintelektuální tezi: „Lidový člověk myslí daleko prostěji a proto i často správněji než někdy inteligent“. Jako „nejúplnější zachycovatel národních tradic, živých v našem lidu“, je představen Alois Jirásek, on je i v dalších veřejných projevech průvodcem i ilustrátorem Nejedlého koncepcí. V projevu o komunistech jako dědících nejlepších národních tradic, se Nejedlý ovšem výslovně přihlásil i k Masarykovi. Připomeňme v této souvislosti, že Nejedlý vždy vnímal revoluci ne jako totální destrukci stávajícího pořádku, ale jako odstranění umělých, nepřirozených nakupenin a návrat k pevným kvádrům tradice. Byl přesvědčen o výlučném charakteru české národní tradice, kterou nám prý mohou ostatní národy (například Němci či Poláci) jen závidět.

Zdeněk Nejedlý představoval se svými spolupracovníky a s dalšími činiteli, sdruženými především kolem ministra Václava Kopeckého, jistou zábranu (jakoli nespolehlivou, vrtkavou) proti nástupu radikalismu a kulturního nihilismu, uplatňujících se v kulturním životě Československa od podzimu 1948. Demon-

strovat to lze například na obnoveném časopise *Var*, který vycházel pod redakcí Zdeňka Nejedlého znovu od roku 1948. Detailnější analýzy kulturní sféry (například z pera Alexeje Kusáka či Jiřího Knapíka), dovolují objektivní pohled, diferencující v tehdejší mocenské špičce. Umírněný přístup, zachovávající odkaz klasiků 19. století či připomínku meziválečného avantgardního umění, zabránil plnějšímu uplatnění nihilistických tendencí v české kultuře a vytvořil snad i určité předpoklady k uplatnění pozdějších obrodných pokusů. Prokázat lze v některých případech i Nejedlého odpor proti přejímání sovětských zkušeností, především ve školství. Soukromě kupříkladu odmítal připravovanou reformu z roku 1953 jako nehodící se pro naše podmínky, připomínal, že ve školství by se Sověti měli mnohemu učit od nás. V lednu 1953, ještě před schválením zmíněného školského zákona, byl z funkce ministra školství odvolán. Milan Drápala při analýze osobnosti Vítězslava Nezvala mohl uvést řadu osob, jichž se básník zastal či jejichž osud zmínil. Nejedlý byl v tomto směru zřejmě opatrnější. Byl ostatně nemocný – v létě 1951 prodělal těžký infarkt myokardu, který jej na půl roku vyřadil z práce a trvale oslabil jeho schopnost soustavné práce.

Kromě nesporně pozitivního brzdného efektu Nejedlého pojetí národních tradic vůči běsům revoluce a kulturního nihilismu je nutno zmínit i některé problematické rysy jeho pojetí. To se vyznačuje selektivností při výběru národních tradic, je vyostřeno proti „antitradicím“, má manipulativní charakter, obsahuje konzervativní, tradicionalistické rysy, jež bránily moderním interpretacím kulturních hodnot, má národně omezený obzor (problém vznikl již se zahrnutím slovenských tradic). Zejména vize „dvou národů“ v jednom, dvou protikladných kultur, souznějící s obdobnými koncepcemi Lenina či Ždanova, měla neblahý vliv na myšlení lidí. Potkávala se nakonec i se Stalinovou představou o stupňování třídního boje po socialistické revoluci.

Dostáváme se ke koncepci tzv. československé cesty k socialismu. Ta byla zpopularizována zejména na konci 60. let, kdy reformní komunisté cítili potřebu nalézat své historické předchůdce, nejlépe pokud možno v řadách komunistického hnutí. Oživovaly se koncepce Bohumíra Šmerala, Karla Kreibicha a Jana Švermy, nesměle se dokonce připomínali druhdy vyvržení komunisté jako Josef Gutmann či Stanislav Budín, volalo se po návratu k principům politiky široké lidové fronty a obrodě původních principů Národní fronty. Pamětníci si připomínali, jak se členové zahraničního vedení KSČ v Moskvě po zkušenostech se sovětskou realitou vzájemně ubezpečovali, že v Československu je třeba budovat jiný socialismus než sovětský, socialismus respektující domácí podmínky a tradice (srv. nedávno vydané vzpomínky Marie Švermové).

Je nutno ovšem říci, že jméno Zdeňka Nejedlého, zdiskreditovaného především účastí v propagandistickém zdůvodnění politických soudních procesů 50. let a vzdáleného svým estetickým citěním i jazykem komunikace generaci 60. let, se ovšem v této souvislosti objevovalo jen sporadicky (výjimku představovali například prozíraví myslitelé mezi historiky František Červinka či Oldřich Janeček). František Červinka kupříkladu formuloval tezi, že Nejedlý se svou úctou k Masa-

rykovi a současně k ruské revoluci se pokusil překlenout rozpory mezi „levicemi“ v ČSR a stal se tak průkopníkem specificky československé cesty k socialismu, inklinujícího k pluralismu a humanitě. I u svých studentů narazil však František Červinka, tento charismatický učitel a historik, v 60. letech na nepochopení či spíše na prostý nezáměr, pramenící primárně z nebývale široké škály možností, která se náhle v té době ve společenských vědách otevírala. Recepce „umírněných“ představitelů komunistické strany z období po roce 1948 byla ztížena ještě jedním faktem: mnozí reformátoři 60. let byli původně nekompromisními radikály 50. let, kteří se se Zdeňkem Nejedlým, Václavem Kopeckým, Vítězslavem Nezvalem a dalšími střetali a napadali je z krajně levicových pozic, takže se k nim nemohli nyní hlásit. To je příklad třeba Lumíra Čivrného a mnohých dalších. Málokdo prokázal tak kultivovaný smysl pro nadhled a schopnost poučit se z omylů mladí, jak jej opakovaně demonstroval například Čestmír Císar.

Zdeňk Nejedlý a jiní souběžci komunistického hnutí rozšířili jeho akční rádius a ideový záběr. Podpora značné části intelektuálů a kulturních pracovníků představovala jeden z rozhodujících faktorů úspěchu komunistů v únoru 1948. Specifikum „přínosu“ Zdeňka Nejedlého bylo v tom, že jako vědec, publicista a učitel (jeho obdivujícími žáky byli např. Jiří Wolker, Jaroslav Seifert či Vítězslav Nezval) připravil již v meziválečném období půdu pro přihlášení se komunistů k národním ideálům, že zdůvodnil radikální socialistický program jako „domyšlení“ Masaryka, jako dovršení národního obrození, o němž přece snili jak František Palacký, tak i T. G. Masaryk, jako přirozené vyústění nejlepších národních tradic. Když v roce 1932 Josef Pekař Nejedlému v osobním listě psal, jak je dobře, že mezi historiky jsou jednotlivci, kteří se časem mohou stát mosty do nepřátelského tábora, neuměl si tehdy zajisté představit, že po mostě se bude pochodovat opačným směrem, než si představoval, a že po něm budou smýkáni i lidé v poutech.

Zdeňk Nejedlý byl po roce 1945 obvykle povoláván, když bylo třeba formulovat a přednést problémy koncepčního charakteru v kulturní sféře. Získat významný politický vliv po roce 1945, ani po roce 1948 se mu však nepodařilo. Nedokázal čelit ani vlivu a autoritě chráněnce Moskvy Václava Kopeckého, ani pracovníkům aparátu KSČ typu Gustava Bareše. Mladí aparátníci se například nepokrytě vysmívali některým Nejedlého iniciativám (např. i jirákovské akci, zaštitěné přitom samotným Klementem Gottwaldem) a nepokrytě je sabotovali. V době politických procesů se Nejedlý obával, že bude zatčen, trpěl představou, že mu odposlouchávají telefony a kontrolují poštu. Hrozil se toho, že Václav Kopecký nebo někdo jiný připomene jeho přátelské kontakty s Rudolfem Slánským za války v Moskvě.

Závěrem se pokusím o jednu obecnější úvahu: komunismus, který se deklaruje jako internacionalistické učení, dosáhl jen zdánlivě paradoxně největších úspěchů tam, kde podchytil národní traumata a potlačené tužby, což potvrzují i mezinárodní zkušenosti. Příkladem může být úspěšné zúročení boje utlačených národů proti fašismu, přitažlivá koncepce národních cest ke komunismu, vývoj v tzv. třetím světě, zbavujícím se jha kolonialismu, i náš „krátký“ rok 1968, budující popularitu

reformátorů mimo jiné i na vlně české a slovenské (či československé) národní hrdosti. Koneckonců sem můžeme přiřadit i naši současnost, kdy komunistická strana pevně zakotvila v politickém spektru naší vlasti (což je jejím nesporným úspěchem) právě kromě jiného využitím národní karty a skepse vůči evropské integraci. Osobnost Zdeňka Nejedlého představuje důležitý studijní objekt. Zhodnocení jeho osobnosti není úkolem lehkým, ale skýtá možnost pochopit příčiny příklonu značné části levicové inteligence a představitelů kultury ke komunistickému hnutí.

Analýza poměru Zdeňka Nejedlého ke komunistickému hnutí představuje zajisté jednu z nosných os pohledu na tuto osobnost v mnoha směrech výjimečnou, ale v řadě jiných ohledů typickou pro českou intelektuální a uměleckou obec v období od konce 19. století do poloviny 20. století, pro reflexi hledání východisek z dilemat, jimž museli její příslušníci čelit. Politická dráha Zdeňka Nejedlého není oddělitelná od jeho dráhy vědecké. Mnohé z jeho postupů a chování ve veřejném životě vysvětluje také pohled do jeho soukromého života, jeho rodinné poměry, styky s kruhem přátel a blízkých, poměr k ženám, vztah k životu spolků, v nichž působil, a podobně. Postižení osobnosti Zdeňka Nejedlého v její komplexnosti je úkolem nesnadným s ohledem na měnlivost stanovisek, kterou někdy projevoval, na jeho horečnou angažovanost a těkavost a z toho vyplývající mimořádnou šíři zájmů a veřejných aktivit, jimiž se vyčerpával. Zdeněk Nejedlý se jeví být tématem, které symbolicky nabízí trpělivému badateli některé klíče k pochopení cest hledání, k znovuprožití masově sdílených a individuálně prociťovaných iluzí a náhlých vzkypění sil, k smyslu bloudění a rozčarování českých intelektuálů a kulturních činitelů. Zapomínat, jak známo, se nevyplácí ani mnohem větším státním a národům, než je ten náš.

Program „Veřejné informační služby knihoven (VISK)“ v knihovně Národního archivu v roce 2009 – počtvrté

Dagmar Spáčilová – Václav Bartůšek

K pravidelnému ročnímu bilancování činnosti knihovny Národního archivu (dále jen knihovna NÁ) patří již od roku 2006 shrnutí výsledků digitalizace dokumentů z fondů knihovny, realizované v grantových projektech VISK 6: Národní program digitálního zpřístupňování vzácných dokumentů Memoriae mundi series Bohemica a VISK 7: Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – Kramerius¹.

¹ Podrobně viz zpráva: Spáčilová, Dagmar – Bartůšek, Václav: Program VISK „Veřejné informační služby knihoven“ v knihovně Národního archivu. *Paginae historiae* 15,

Program VISK je rozvržen do 9 podprogramů, je koncipován jako grant s finanční spoluúčastí řešitelů projektů v souladu se zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů a dalších právních norem². Zároveň je zastřešen „Konceptí rozvoje knihoven v České republice na léta 2004–2010“ (dále jen „Koncepte“), pro knihovny České republiky historicky prvním strategickým rozvojovým dokumentem, schváleným a přijatým vládou (v červenci 2004). „Koncepti“ předcházeli materiály „Strategie knihoven 1999–2003“, připravený v roce 1998 Ústřední knihovnickou radou, poradním orgánem ministerstva kultury pro oblast knihovnických a informačních služeb, knihovnictví a knihoven³.

Národní knihovna jako centrum systému knihoven, ve kterém vykonává koordinační, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, standardizační, metodické a poradenské činnosti ve spolupráci s ministerstvem kultury, které v souladu se svými kompetencemi připravuje a metodicky a administrativně zajišťuje podporu již stávajících projektů v oblasti rozvoje knihoven a připravuje nové programy a granty spolupracují při této své činnosti se zahraničními institucemi a spolupodílí se na tvorbě zásadních metodických, metodologických a jiných strategických rozvojových dokumentů, zabývající se mimo jiné i problematikou digitalizace dokumentů a sdílení společenských opatření a praktických výsledků důležitých pro digitální věk ve veřejných knihovnách – v 90. letech minulého století např. projekt: Evropské komise PLUMAN⁴, dokument: „Zpráva o Zelené knize o roli knihoven v moderním světě“, dokument: „Manifest UNESCO o veřejných knihovnách“⁵. V těchto souvislostech je zapojení knihovny NA do národních projektů digitalizace dokumentů a jejich zpřístupňování v národních digitálních

2007, s. 505–507; Program „Veřejné informační služby knihoven (VISK)“ v knihovně Národního archivu rok 2007 – podruhé. *Paginae historiae* 16, 2008, s. 561–566; Program „Veřejné informační služby knihoven (VISK)“ v knihovně Národního archivu rok 2008 – potřetí. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 315–321.

² Tj. dále v souladu s Nařízením vlády č. 288/2002 Sb., kterým se stanoví pravidla poskytování dotací na podporu knihoven, ve znění pozdějších předpisů; Usnesením vlády č. 1333 ze dne 3. 11. 2008 o Zásadách vlády pro poskytování dotací ze státního rozpočtu České republiky nestátním neziskovým organizacím ústředními orgány státní správy; a Usnesením vlády České republiky č. 885 ze dne 13. 7. 2009 o Hlavních oblastech státní dotační politiky vůči nestátním neziskovým organizacím.

³ K tomu více obecná charakteristika programu VISK viz: <http://kramerus-info.nkp.cz/visk/obecná-charakteristika-programu-visk>; obecně problematika digitalizace v knihovnách – např. viz http://www.sdruk.cz/it/Zmapovani_situace_digitalizace_v_CR.pdf.

⁴ Projekt PLUMAN (Public Libraries Mobilising Advanced Networks) – viz http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=07_Pro/Pluman.htm.

⁵ „Green Paper on the Role of Libraries in the Modern World“ (Zelená kniha o roli knihoven v moderním světě) – přijatá již 23. října 1998 Evropským parlamentem, kde jsou právě knihovny charakterizovány jako „jeden z nejdůležitějších systémů zpřístupňování vědomostí“, – viz http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/Rezoluce_oroli.htm.

knihovnách Manuscriptorium a Kramerius činností v oblasti digitalizace a informačních a komunikačních technologií s oborovým, národním i mezinárodním významem. Dosažené výsledky⁶ posouvají úroveň fondů primárních, sekundárních a terciárních dokumentů knihovny NA na úroveň fondů 21. století.

Projekt digitalizace a digitálního zpřístupňování a ochrany vzácných rukopisů a starých tisků dochovaných v paměťových institucích České republiky Memoriae mundi series Bohemica s výstupem do digitální knihovny Manuscriptorium velmi úzce souvisí s pilotním projektem UNESCO „Paměť světa“⁷ jehož hlavním cílem je záchrana nejvzácnějších dokumentů a jejich zpřístupnění.

I záznamy o mikrofilmech a digitálních kopiích dokumentů z fondu knihovny NA realizovaných v rámci projektu Kramerius jsou součástí nejen národních databází CZROMM (Czech Register of Microfilm Masters) a nově RD.CZ (Registru digitalizace)⁸, ale i systémů a databází mezinárodních, např. EROMM (European Register of Microfilm Masters)⁹.

Ke spolupráci ministerstva kultury s UNESCO podrobně viz též <http://www.mkcr.cz/cz/zahranicni-vztahy/unesco/spoluprace-ministerstva-kultury-s-unesco-44230/>.

⁶ Celkem bylo v projektech VISK 7 v letech 2006–2009 mikrosnímkováno 80 knihovních jednotek / 17597 stran originálních předloh / zhotoveno 6481 polí mikrofilmu (z toho 24 knihovních jednotek / 4884 stran originálních předloh / zhotoveno [2442] polí mikrofilmu pro projekt VISK 7 2008 Krajské knihovny Františka Bartoše Zlín) - k tomu „národní evidence“ – viz: CZROMM – the Czech Register of the Microfilm Masters (Český registr reformátovaných dokumentů, národní databáze novin a časopisů uložených v Českém registru reformátovaných dokumentů, viz: http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=weba_seznam.htm – bohužel v současnosti neaktuální.

Celkem bylo v projektech VISK 6 a VISK 7 v letech 2006–2009 digitalizováno 145 knihovních jednotek / 21075 stran originálních předloh (z toho 24 knihovních jednotek / 4884 stran originálních předloh pro projekt VISK 7 2008 Krajské knihovny Františka Bartoše Zlín).

⁷ Podrobně viz: www.unesco.org/webworld/mdm ; informace o některých dosažených výsledcích projektu viz též: <http://digit.nkp.cz> ; „českým“ přínosem je rovněž datový formát DOBM vyvinutý pro projekt Memoriae mundi series Bohemica, který byl přijat jako mezinárodní standard UNESCO pro digitální kopie a digitální dokumenty „publikované“ a zpřístupňované prostřednictvím programu „Paměť světa“.

⁸ Systém pro evidenci digitalizovaných dokumentů a sledování procesu zpracování, společný projekt Knihovny Akademie věd ČR, Národní knihovny ČR a firmy Incad, národní obdoba systému EROMM.

⁹ pomocný aparát a nástroj pro podporu ochranného reformátování (mikrofilmování a digitalizace dokumentů včetně evidence bibliografických záznamů o reformátovaných dokumentech a jejich originálních předlohách a včetně výměny a zpřístupňování reformátovaných titulů a koordinace reformátování); EROMM-databáze obsahuje záznamy o digitalizovaných dokumentech z Německa, Rakouska, Velké Británie, Francie, Portugalska, Finska, České republiky a USA – podrobněji viz: <http://www.eromm.org/database.htm>

Podprojekt „Zámecká knihovna Valdštejnů na zámku v Doksech – signatura A 75 – letáky o třicetileté válce“ – 4. etapa (VISK – Memoriae mundi series Bohemica 2009) knihovny Národního archivu“

Ve čtvrté etapě podprogramu Memoriae mundi series Bohemica 2009, několikaletého projektu knihovny NA „Zámecká knihovna Valdštejnů na zámku v Doksech – signatura A 75 – letáky o třicetileté válce“ – tj. projektu digitalizace příležitostných tisků většinou z 1. poloviny 17. stol. – byla v roce 2009 provedena digitalizace celkem dalších následujících sedmnácti drobných tisků v rozsahu celkem 664 obrazů z období třicetileté války z let 1629–1632. Zdigitalizováno a zařazeno do virtuální knihovny Manuscriptorium, která v rámci projektu Enrich ještě v roce 2009 spolupracovala s dalšími evropskými institucemi s knihovnickým zaměřením, zejména z oblasti střední Evropy, tak bylo již celkem 74 knihovnických dokumentů, významných pro poznání minulosti raného novověku v Čechách a v celé, zejména střední, Evropě vůbec, tedy zhruba dvě třetiny z drobných tisků zařazených do digitalizované signatury Knih. Vald. A 75. Na základě těchto skutečností je možno stejně jako v předcházejících letech využívat po dohodě s pracovníky knihovny Národního archivu možnosti nahlédnutí do digitalizované části databáze Manuscriptorium pro vědecké a badatelské účely v oblasti poznání zde zdigitalizovaných dokumentů. Digitalizaci dokumentů prováděla firma AIP Beroun s.r.o., která na základě svého působení v projektu ENRICH značně zdokonalila původní systém Manuscriptoria a vytvořila tak řadu nových nástrojů pro různé druhy jeho využití. Tak se tedy mohla i knihovna NA zapojit do projektu, jehož cílem bylo zpřístupnit digitální knihovny rukopisů i starých tisků a inkunábulí řady evropských knihoven na základech existující digitální knihovny Manuscriptorium¹⁰ a vytvořit sdílené virtuální výzkumné prostředí pro studium rukopisů, prvotisků, starých a vzácných tisků a dalších podobných historických dokumentů v tomto směru.

Tématicky se tyto dokumenty z knihovny NA vztahovaly většinou k období let 1629–1632. V rámci veškerého materiálu sbírky systematicky navazují na ucelený komplet z let 1618–1628, digitalizovaný v letech 2006–2008. Mezi nimi se nachází převážně obsahová bohemika, zejména vzhledem k jejich aktérům, císařské vojsko, Ferdinand II. apod. Je třeba připomenout např. mandáty a výnosy císaře Ferdinanda II., což jsou vlastně i bohemika autorská, s dobovou politickou interpretací, korespondenci tehdejších politiků (kurfiřtů apod.), situace v Německu i vstup švédského krále Gustava Adolfa II. do válečných událostí tehdejší Evropy. V materiálu zatím nelze prokázat tiskařská bohemika, neboť místa vydání nejsou všude v dokumentech uvedena, rozhodně však, podobně jako v minulé etapě, lze najít několik zajímavých míst jejich původu jako např. Stralsund, i když se nenalézají v českých zemích. V mnohých případech se jedná o unikátní tiskové varianty, které nebylo možné zatím nikde jinde zjistit. Takové tiskové varianty dokumentu představují v našem případě dokumenty se sg. Knih.Vald. A 75/75

¹⁰ <http://www.manuscriptorium.com>

a Knih. Vald. A 75/76 Copia Zweyer Mandaten/ Der Remis[chen]. Käyserl[ichen]. Auch zu Hungarn und Böhmen Königl. Majestät Ferdinand II. ...z roku 1631. Jejich vzájemným srovnáním bude možno získat další nové poznatky ke vzniku a rozšíření těchto typů dokumentů.

V knihovně Národního archivu jsou snahy v tomto projektu pokračovat dále i v dalších dvou letech až do dokončení digitalizace celé této signatury A 75, pokud dojde ke schválení tohoto podprojektu v rámci grantových dotačních řízení Ministerstva kultury ČR i pokud to dovolí kvalita materiálů a kromě duplikátů, nikoliv však tiskových variant. Pro rok 2009 byla počátkem roku připravena a předložena na odbor umění a knihoven ke schválení ministerstvem kultury další již pátá etapa, při níž budeme žádat na základě žádosti podané v lednu 2010 o dotaci¹¹ na digitalizaci dalších 22 knižních dokumentů vytypovaných z tohoto fondu. Stejně jako v minulých letech je aktuální zájem o využívání pramenů z tohoto období. Jejich uživateli jsou nejen historici, ale také pracovníci z dalších oborů a odvětví kultury a to nejen v centru, ale také v regionech naší republiky. Takovým příkladem může být i činnost souboru Chairé, který vznikl při Waldorfské škole v Příbrami v roce 1999. Uměleckým vedoucím je známý hudebník Josef Krček, který se zabývá starší českou a evropskou hudbou a lidovými písněmi. Mezi repertoárem tohoto tělesa lze najít i „letákové“ převážně politické písně z období třicetileté války (bitva na Bílé Hoře, vpád Švédů do Čech apod.).¹² Drobné tisky z našeho fondu sice nepředstavují klasické jednolisty, ale jistě i zde by bylo možné hledat některé kořeny k nim. Mnoho z našich tisků by bylo možno najít i na internetovém mnichovském seznamu VD 17 – Das Verzeichis der im deutschen Sprachraum erschriebenen Drucke des 17. Jahrhunderts, kde však nebyly plně zdigitalizovány.¹³

Při možnostech využití internetu služebně i badatelsky v prostorách obou pracovišť Národního archivu získala knihovna NA zapojením se do programu VISK6 zdarma přístup do licencované digitální knihovny Manuscriptorium pro informační potřeby vlastní i informační potřeby svých uživatelů, který byl v roce 2009 otevřen i pro badatele na počítačích ve studovně knihovny NA v Praze na Chodovci (Archivní 4), na dalším pracovišti knihovny v Praze Dejvicích (Milady Horákové) a ještě v badatelně NA v Praze na Chodovci (Archivní 4). Zaměstnanci i badatelé NA tak od prosince 2009 získali plný přístup ke všem datům a dokumentům Manuscriptoria, jehož bezplatné zpřístupnění je možné kvůli finanční podpoře Ministerstva kultury ČR, což jistě napomůže k rozvoji studia těchto vzácných dokumentů.

¹¹ 30% nákladu hradí NA.

¹² Jde hlavně o písně na základě edice sbírky Franz Wilhelm Ditfurth: Die historisch-politischen Volkslieder der des dreissigjährigen Krieges. Heidelberg 1882; srv.<http://www.chaire.cz>.

¹³ <http://www.vd17.de>.

„Úřední a oficiální seriálové dokumenty republiky Československé“ – pokračování digitalizace bohemik ohrožených degradací kyselého papíru z fondů knihovny Národního archivu

Knihovní fond primárních, sekundárních a terciárních dokumentů knihovny NA je rozsáhlý složitý fond¹⁴ více jak 30 dílčích, živých ale i historických uzavřených knihovních fondů. Jeho hlavní tři kmenové fondy¹⁵ a několik dalších dílčích fondů lze v souladu s terminologií informační vědy a knihovnictví nazvat „administrativními knihovnami“ – tj. „*knihovnami jakéhokoli úřadu*“. Výraznými specifiky takových fondů je vedle oficiálně publikované dobové knižní produkce i velké množství úředních a tzv. oficiálních dokumentů¹⁶. Tento fakt se již ze samé podstaty činnosti archivů velmi výrazně odráží právě ve fondech archivních knihoven. Ve velké míře jde o unikátní dokumenty ve smyslu „*hojnosti dochování exemplářů*“, které však mají velkou vypovídací hodnotu historickou. Byl to proto právě „úřední a / nebo oficiální“ dokument, na který padla volba při výběru typu dokumentu vhodného pro digitalizaci v rámci národního projektu VISK 7 – Kramérius.

Projekt digitalizace deníku Československá republika (Pražské noviny) byl zahájen v průběhu poslední etapy digitalizace „Sibiřských tisků“ v roce 2008 a v roce 2009 pokračoval již vlastní, první etapou.

Tímto „vládním“ deníkem, který vycházel v letech 1920–1938¹⁷ a který se i ve své hlavičce uváděným ročníkem CCXLI [241] – 259 po celou dobu svého

¹⁴ Výsledný rozsah fondu vykazovaný k 31. 12. 2009 (po odečtu počtu knihovních jednotek získaných „z vlastních zdrojů“ a po odečtu úbytků) činí hrubým odhadem 11.782,2 bm – 11,8 km, což představuje zhruba půl miliónu svazků.

¹⁵ Knihovna A – nejrozsáhlejší fond, v době svého vzniku a působení Knihovna Ústředního archivu ministerstva vnitra; Knihovna B – nejstarší fond, v době svého vzniku a působení Knihovna Archivu země České; Knihovna C – oborově a tematicky nejúžeji specializovaný fond, v době svého vzniku a působení odborná archivní (a úřední) knihovna Ústředního zemědělsko-lesnického archivu.

¹⁶ Oficiální dokument: slovníkové heslo. In: Ressler, Miroslav: Informační věda a knihovnictví: výkladový slovník české terminologie z oblasti informační vědy a knihovnictví. Výběr z hesel v databázi TDKIV. Praha. 2006, s. 161, „*dokument vydávaný orgány státní moci a správy či dalšími korporacemi při výkonu povinností uložených zákonem či obdobným zákonným aktem*“; Oficiální publikace, tamtéž: „*dokumenty vydané zákonodárnými, vládními a jinými administrativními orgány (od centrálních po krajské) a jejich institucemi s rozhodovací pravomocí; státní nebo národní bibliografie, národní příručky, sbírky zákonů a nařízení, rozhodnutí soudů a ostatní obdobné publikace, vydávané z příkazů a nákladem orgánů státní moci. Z hlediska bibliografického zpracování jakákoli publikace vydávaná nebo financovaná vládní agenturou, včetně mezinárodních vládních organizací.*“

¹⁷ Československá republika (Pražské noviny) / vydavatel a zodpovědný redaktor Josef St. Hevera. Roč. CCXLI (č. 1, ve čtvrtek 1. ledna 1920) – 259 (č. 301, v sobotu 31. prosince 1938). Praha: Státní tiskárna v Praze, 1920–1938. Přílohy: Nedělní čtení

vycházení hlásil k „Pražským novinám“¹⁸ se knihovna NA zapojila do procesu digitálního zpřístupnění jednoho z nejdéle vycházejícího titulu novin v dějinách české (československé) žurnalistiky. Zároveň naplňuje cíle knihovny NA v oblasti péče o dokumenty specifické pro fondy knihoven archivů ale i jiných úřadů – tj. v oblasti péče o dokumenty vládní, úřední a / nebo oficiální speciálně nebo všeobecně publikované. Projekt digitalizace „Úřední a oficiální seriálové dokumenty republiky Československé“ v tomto ohledu plynule a úzce navázal na již uzavřený projekt „Sibiřské tisky“¹⁹.

Jde tedy o dlouhodobý projekt zmapování, evidence a bibliografického zpracování včetně bibliografických soupisů a v souvislosti s projektem VISK 7 i o projekt záchrany a zpřístupnění historických pramenů k rozsáhlé zákonodárné, politické a jiné činnosti státu a k významným společenským změnám v něm.

Deník „Československá republika (Pražské noviny)“ v době svého vycházení působil v roli „vládního“ deníku a řadil se k několika málo „nadstraničským“ deníkům²⁰. Snad právě proto, že šlo do jisté míry o „úřední“ tisk se dochoval ve fondech knihovny NA kompletní. Dnes již nezjistíme, do kterého z dílčích knihovních fondů knihovny NA patřil a jakým způsobem byl do fondu získáván, zda na základě předplatného nebo zdarma jako dokument dokumentačního zabezpečení činnosti instituce.

Deník je strohým úředním dokumentem i svým vzhledem a obsahem. Zcela chybí jakékoliv ilustrace nebo fotografie. Velmi poskrovnou je reklamy, která je zveřejněna až na malé výjimky pouze na poslední straně listu (čísla) v jednom sloupku. Ustálený obsah²¹ i jeho uspořádání činí z deníku de facto denní „oficiální“ zpravodajství směřujících do sféry řízení a usměrňování života společnosti, se snahou uspokojit informační potřeby společnosti jako celku, souvisejících s vývojem základních vztahů uvnitř státu i mezi státy na mezinárodní úrovni. Jako takový představuje ve svém úhrnu cenný historický pramen pro studium

¹⁸ Přidělená ISSN souvisejícím titulům: ISSN1802-775X: Pražské nowiny (1825–1848); ISSN 1802-7768: Rozličnosti Pražských nowin (1826–1833); ISSN 1802-7776: Konstituční Pražské nowiny (1848); ISSN 1802-7781: Pražské nowiny (1848-1864); ISSN 1803-4837: Pražský denník (1866–1895); ISSN 1803-1845: Pražské noviny (1895–1919); ISSN 1803-4853: Československá republika (Pražské noviny) (1920–1932); ISSN 1803-4861: Pražské noviny (1932) – Československá republika (1932–1938).

¹⁹ Rovněž realizován v rámci projektu VISK 7 – v letech 2006-2008; i zde šlo vedle unikátnosti dokumentů o oficiální publicistiku zaštitěnou ve většině případů činností Československé národní rady.

²⁰ Lidové noviny, Tribuna, Národní osvobození, Československá republika (Pražské noviny) a německy vycházející Prager Presse.

²¹ Mimo jiné uveřejňuje vládní nařízení a „tisky“ Národního shromáždění a Senátu; pravidelné zpravodajství „Z ...“ (např. Československé republiky, Jugoslávie, Ruska, Polska...), Denní zprávy, Věda a umění, Národní hospodář, ... a dokonce již pravidelně na poslední straně rubrika Tělovýchova a sport, Šachy a také Povětrnostní zpravodajství Státního meteorologického ústavu v Praze.

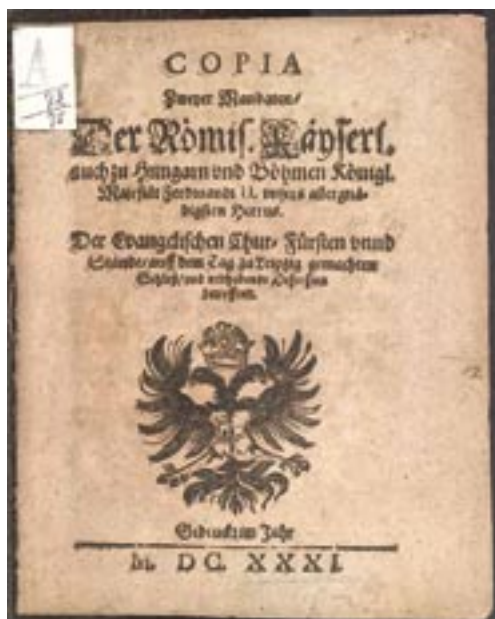
„oficiálních“ interpretací dějinných událostí ať vnitřních nebo zahraničních, oficiálně-politických, masově-politických a administrativních sdělení a zpravodajství z období republiky Československé („1. republiky“ 1918–1938).

Podle stanovených zásad projektu VISK7 – Kramerius 2009 byl v první etapě (pokračování) projektu „Úřední a oficiální seriálové dokumenty republiky Československé“ formou komplexní digitalizace (mikrofilm 2 generací + digitalizace dokumentů z matriční negativní kopie archivního mikrofilmu) digitalizován 1 titul: Československá republika (Pražské noviny), část: 1920 (duben-prosinec) – 1921 (leden-červen), tj. celkem 5 svazků (vázáno po čtvrtletích). Celkem bylo nasnímáno 1923 „hrubých“ polí / 1869 „čistých“ polí mikrofilmu, digitalizováno 3862 všech stran včetně stran s technickými, administrativními a bibliografickými metadaty, z toho celkem 3726 stran dokumentů. Seriálu bylo přiděleno ISSN již v roce 2008, kdy byl proveden pro potřeby přidělení ISSN podrobný a časově náročný bibliograficko-dokumentační a bibliograficko-lokační průzkum. Komplexní digitalizovaný dokument (část 1920 duben-prosinec, 1921 leden-červen) byl předán do Národní knihovny, kde byl zaveden do programu – databáze Kramerius. Mikrofilmy budou uloženy ve specializovaném depotu pro foto-fono-kino dokumenty Národního archivu.

V lednu 2010 podala knihovna NA žádost o poskytnutí grantu na pokračování digitalizace deníku „Československá republika (Pražské noviny)“. Vedle vlastní digitalizace dokumentů předložila knihovna NA rovněž žádost na poskytnutí dotace pro nákup zařízení (PC sestavu s 4 interními HDD „v zrcadle“ – s celkovou kapacitou 4 TB a řadičem disků) a pro získání prostředků na instalaci systému Kramerius. Tím máme na zřeteli vytvoření podmínek kvalitního zpřístupňování digitalizovaných dokumentů z fondů knihovny NA a již v roce 2011 získání některých významných digitalizovaných dokumentů formou replikačních smluv. Jako první bychom chtěli získat deníky Národní listy, Národní politiku, České slovo a Rudé právo. Pokud bude projekt roku 2010 přijat, dosáhneme velkého posunu v kvalitě poskytovaných služeb, budou naplněny cíle moderní ochrany originálních dokumentů nejvíce ohrožených degradací kyselého papíru, které uchováváme ve svých fondech. A v neposlední řadě bude dovršeno naplnění cílů národního projektu Kramerius.

Obrazová příloha k článku se nachází na konci kapitoly str. 319–320

Reprodukce v digitální knihovně
Manuscriptorium – Porovnání
titulních listů dvou různých
variant starých tisků Copia
Zweyer Mandaten...
z roku 1631 - sig. Knih.Vald.
A 75/75 (obr. 1) a Knih.Vald.
A75/76 (obr. 2).

Titulní strana 1. čísla deníku
„Československá republika“ z roku
1920, jehož počátky se odvozují od
jednoho z nejstarších českých deníků
„Pražských novin“

Zprávy

Národní archiv v roce 2009

Eva Drašarová

Úvod

Očekávání do roku 2009, plná obav, zda bude možné udržet chod instituce díky naprosto nedostatečnému rozpočtu, se skutečně naplnila, a pouze díky neutuchající, více než půlroční aktivitě všech rozhodujících složek archivu i Ministerstva, se teprve v listopadu podařilo odvrátit hrozící uzavření archivu. Priority, přes neustále experimenty Ministerstva s plošným krácením rozpočtů již v předchozích letech, která s finanční a hospodářskou krizí neměla nic společného, zůstaly v některých částech téměř stejné jako v roce předchozím.

Archivování elektronicky vzniklých archiválií se opět posunulo ve směřování k výstavbě tzv. národního digitálního archivu. Měřeno prizmatem potřeby realizace a netrpělivosti archivářů, se vše pohybuje hlemýžďím tempem a nejasnosti kolem skutečného spuštění financování z prostředků Integrovaného operačního programu strukturálních fondů Evropské unie přetrvávaly celý rok. Proto se začaly objevovat nebezpečné signály možného drolení realizačního týmu. Proto šlo o personální prioritu na úkor ostatních prací a organizačních celků, stejně jako další, tentokrát zcela nové povinnosti vyplývající z postupného náběhu jednotlivých komponent elektronického úřadování.

Předarchivní péče se prolнула s otázkou implementace zákona o datových schránkách nejen v Národním archivu, ale i u původců spadajících do jeho kompetence. Metodická pomoc se realizovala směrem i k ostatním veřejným archivům. Počítali jsme s velkými potřebami v tomto ohledu ve veřejné správě a tedy i s mobilizací dalších kompetentních archivářů pro tyto záležitosti. Pro usnadnění práce nejen v této oblasti byl dotvořen vnitřní informační systém a jeho využívání se stalo samozřejmou součástí způsobu řízení, kontroly, ale i spolupráce v horizontální rovině. Může být chápán jako „psychologická příprava“ na implementaci elektronické spisové služby v archivu.

Archiv nemá nazbyt v personálních ani ve finančních zdrojích. Řídící složky musejí tedy racionálně zvažovat veškeré aktivity, nelpět za každou cenu na tradičních zažitých postupech, neplytvat silami na napravování zbytečných nedostatků způsobených liknavostí a jinou nekompetentností vlastních kolegů i našich partnerů. Měním se podmínkám je nutné se přizpůsobit sofistikovanými

způsoby organizace práce i strukturou. Ne vše se podařilo. A tak nástroj státní kontroly u problematických původců a řešení kompetence Národního archivu u mateřského resortu včetně personální části se nikam nepohnuly. V evidenci Národního archivního dědictví jsme zapracovali připomínky ze státní kontroly a v jistých organizačních útvarech se snažili o udržení pořádku. Za prioritní nadále považujeme vedle spolupráce s politickými stranami (zde ovšem pouze s dnes či v minulosti parlamentními) především záchranu akutně ohrožených archivů bývalých masových dobrovolných organizací Národní fronty a mezinárodních organizací, působících před rokem 1990 v Praze. Na stejnou úroveň jsme kladli udržení dynamiky při získávání osobních archivů.

Totéž platí i pro oblast zpracování archiválií. Nezahajovali jsme nové projekty bez ukončení stávajících, připravili jsme se pečlivě na využití týmové práce, na prvky projektového řízení napříč archivními odděleními. Opět se stanovily priority pro celý Národní archiv.

Ve využívání archiválií organizačními opatřeními se zatím úspěšně bráníme krádežím. Dokončení rekonfigurace sítě a emancipace ze sítě Ministerstva vnitra dovolilo plán masivnějšího využívání studijních kopií a webu – tj. uveřejňování žádaných pomůcek a kopií archiválií na webu. Pokračující retrospektivní konverze inventářů nabrala novou dynamiku. Pokračovalo i bezpečnostní a studijní snímkování – paralelně „mokrá proces“ (dokud finance dovolí) a digitalizace. I zde dominantně vystupuje nutnost uvážlivého plánování. Potvrzuje to i volba a realizace výzkumného úkolu ve věci informačního propojení s ostatními paměťovými institucemi a archivních standardů. Souvisí s informačními potřebami společnosti, s nutností výměny dat bez bariér, s rozvojem elektronického úřadování i využitím obsahu budoucího digitálního archivu.

Nezbytnou podmínkou péče o fyzický stav archiválií bylo naplnění pátečního reálného tříletého plánu restaurování. Mezi jednu z dlouhodobých priorit Národního archivu patří zavedení technologií hromadného odkyselování archiválií. V roce 2007 byly vybrány tři perspektivní technologie CSC Book Saver a BookKeeper a Neschen C 900. Rok 2008 byl věnován přípravě nákupu těchto technologií, popřípadě jejich uvedení do provozu za pomoci tzv. Norských finančních mechanismů. Tato varianta bohužel nebyla podpořena experty Ministerstva kultury. Zkvalitnění projektového záměru hromadného odkyselení, získání strategických partnerů bez ohledu na resortní kompetence a nutná spolupráce s Archivem bezpečnostních složek, který díky svému výlučnému postavení měl dostatek prostředků pro nákup přístroje Neschen a který hledá naplnění dílce zákona o Ústavu pro studium totalitních režimů mj. i v otázce spolupráce s Národním archivem v oblasti restaurování (ovšem jen ve svůj prospěch), to vše byly cesty jak dále postupovat v záchraně postižených archiválií.

V roce 2009 pokračovaly rokem 2006 zahájené restaurátorské práce (na základě vládního usnesení č. 216 z března 2003) dokumentů poškozených povodní v roce 2002 (knihařské práce na ročenkách Českého statistického úřadu). Restaurování soudních spisů Městského soudu v Praze bylo sice konečně zahá-

jeno, ale výhled na rok 2010 je opět pesimistický. Hlavním důvodem byla dříve neochota Ministerstva spravedlnosti financovat práce, které svým nevhodným umístěním spisoven způsobila, nyní jde o následky škrtů v důsledku hospodářské krize. Fyzický stav archiválií Státního soudu z padesátých let 20. století je však natolik ohrožen, že Národní archiv bude muset svými silami, tedy po kapkách, tuto situaci zachraňovat.

Krizový plán Národního archivu pro případy havárie nebo živelních pohrom byl zpracován pro budovu Národního archivu v Dejvicích až na úroveň jednotlivých směrnic v souvislosti s výstavbou městského okruhu Pražský most – Špejchar. Na základě dosud získaných zkušeností se ukazuje, že na celé práci je a zřejmě i v budoucnu bude nejsložitější přesvědčit některé členy krizových orgánů o smyslu této práce. Doufejme, že i v dalších dvou letech půjde jen o teoretickou přípravu, která při postupujících zemních pracích při výstavbě tunelu Blanka snad nebude potřebná v praxi.

Zpracování postupu na záchranu a dlouhodobé uložení fotografických dokumentů (8. odd. – tříletá podpora 1600 tis. Kč), přešlo do posledního roku řešení. Monitorování plyných polutantů v depozitářích státních archivů ČR (10. odd. – dvouletá podpora 1400 tis. Kč) představilo konečné výsledky veřejnosti.

Významnou událostí bylo konání dvou akcí k předsednictví České republiky v Evropské unii v archivnictví – EBNA a Fórum DLM. Archiv za ně sice nenesl přímou zodpovědnost, ale důstojný průběh v naší budově a za pomoci našich kolegyň a kolegů byl věcí cti. Ostatně tři referáty pro zasedání špičkových evropských archivních představitelů připravil náš archiv a šlo o podstatně inovační podněty v oblasti výzkumu.

Personální situace

Personální situaci v odděleních nelze charakterizovat jednoduchým tabulkovým přehledem. Trvalou skutečností se stalo snížení počtu systemizovaných míst o jedno k 1. 1. 2008, na základě rozhodnutí ministra vnitra o snížení počtu pracovních míst v resortu (archivář). Z téhož podnětu bylo jedno místo přeměněno na „digitalizátora“. Trvá tedy trend snižovat personální stav a navyšovat povinnosti. Propad v posledních deseti letech je ze 168 systemizovaných míst na 142. Nárůst fyzického rozsahu spravovaných fondů je ze 103.564,92 bm v roce 2000, na 119.611,15 bm v roce 2008 a 116.707,45 bm v roce 2009 (oproti stavu k 31. 12. 2008 se jedná na konci roku 2009 o nárůst o 61 archivních souborů a úbytek 2903,7 bm z důvodů delimitace a skartace).

Evidence archiválií

K 31. 12. 2009 spravoval Národní archiv ve své základní evidenci celkem 1785 archivních souborů v rozsahu 116.707,45 bm (oproti stavu k 31. 12. 2008 se jedná o nárůst o 61 archivních souborů a úbytek 2.903,7 bm). Z uvedených 1785 archivních souborů bylo celkem 1735 souborů (112.327,35 bm) evidováno jako soubory v přímé péči archivu, 46 souborů (4.338,9 bm) bylo v NA uloženo na

základě depozitní smlouvy a 4 archivní soubory NA (41,20 bm) byly na základě smlouvy uloženy mimo archiv. V roce 2009 bylo provedeno celkem 429 aktualizací evidenčních listů Národního archivního dědictví (dále též NAD), které se týkaly 241 archivních souborů. 317 aktualizací bylo provedeno prostřednictvím 228 vnějších a 89 vnitřních změn, 112 aktualizací pak přímou editací evidenčních listů. Do evidence archivních pomůcek bylo v roce 2009 zapsáno celkem 13 nových archivních pomůcek a 14 dodatků k již existujícím archivním pomůckám. V roce 2009 byly v evidenci archivních pomůcek zrušeny 2 archivní pomůcky.

V základní evidenci NAD archiválií uložených mimo archivy a kulturně vědecké instituce evidoval NA k 31. 12. 2009 celkem 4 archivní fondy o celkové metráži 12,72 bm, což znamená, že oproti stavu k 31. 12. 2008 nedošlo u těchto fondů k žádným změnám.

Do evidence vnějších přírůstků a úbytků bylo zapsáno celkem 237 vnějších změn uskutečněných v roce 2009 (tj. o 31 více než v roce 2008). Celkem bylo evidováno 230 přírůstků (223 přírůstků výběrem a 7 přírůstků delimitací) a 7 úbytků. Nejčastějším druhem přírůstku uskutečněného výběrem byl přírůstek ve skartačním řízení (98), dále následovaly dar (61) přírůstek mimo skartační řízení (38), koupě (16), depozitum jiného subjektu (9) a nález (1). Celkem bylo v roce 2009 převzato 1.639,97 bm archiválií a 30.992 evidenčních jednotek (tj. o 590,27 bm více a o 80.948 evidenčních jednotek méně než v roce 2008). Do jiných archivů bylo delimitováno 45 evidenčních jednotek v rozsahu 2,24 bm, což je o 1,52 bm více než v roce 2008.

Do druhotné evidence NAD předalo v roce 2009 údaje ze své základní evidence celkem 16 archivů a 6 kulturně vědeckých institucí. Celkem 5 archivů (Archiv akademie věd ČR, Archiv hlavního města Prahy, Archiv Národního technického muzea, Archiv Pražského hradu a Literární archiv Památníku národního písemnictví) předalo v roce 2009 Národnímu archivu 59 stejnopisů svých archivních pomůcek v listinné podobě.

K 31. 12. 2009 měl Národní archiv ve své péči celkem 1 národní kulturní památku a 25 archivních kulturních památek. Pravidelná prověrka fyzického stavu archivních kulturních památek se uskutečnila ve dnech 7. a 8. 12. 2009.

Výběr archiválií

Výběr archiválií ve skartačním řízení

Ke konci roku 2009 evidujeme na svých webových stránkách nadále 336 veřejnoprávních původců, kteří náleží do předarchivní péče Národního archivu. Z těchto bylo do péče státních oblastních archivů (dále též SOA) postoupeno se souhlasem odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra celkem 147 původců a kromě těchto byla u 32 původců postoupena příslušným SOA péče pouze o pobočky a regionální pracoviště (ve srovnání s rokem 2008 se zvýšily počty těchto postoupených původců v prvním případě o jednoho, u poboček a regionálních pracovišť o tři). V roce 2009 probíhala jednání směřující k postoupení předarchivní péče u zemědělských agentur a pozemkových úřadů Ministerstva

zemědělství příslušným státním oblastním archivům a předpokládá se předání těchto kompetencí během roku 2010. V závěru roku 2009 bylo jedním z původců zpochybněno postavení profesních komor daných zákonem jakožto veřejnoprávních původců. Záležitost byla po neúspěšném pokusu o respektování rozhodnutí archivu postoupena odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra.

Výběr ve skartačním a mimo skartační řízení se realizoval celkem u 88 veřejnoprávních institucí (oproti roku 2008 nárůst o 19 původců) a sepsalo se při tom celkem 196 protokolů (v roce 2007 celkem 200 protokolů, v roce 2008 pouze 159).

Nárůst počtu skartačních a mimo skartačních řízení a současně navrhujících původců je tedy v obou případech téměř o čtvrtinu. V případě počtu skartačních protokolů se na tomto nárůstu ovšem podílí 25 protokoly Policie ČR, u níž by předarchivní péči již v roce 2010 měl převzít nově zřízený bezpečnostní archiv.

V roce 2009 pokračovala spolupráce více oddělení při výběru a přejímání archiválií veřejnoprávních původců u dokumentů vzniklých před rokem 1993. V resortu spravedlnosti jsme prováděli výběr archiválií v mimopražských depozitářích Skuteč, Písek a Brno. Převzali jsme dva větší celky do Národního archivu. Z Ministerstva spravedlnosti – odboru odškodňování, jsme získali 200 bm písemností až do roku 1992. Prováděli jsme první rozsáhlé skartační řízení a výběr archiválií ve správním archivu Úřadu ochránce veřejných práv v Brně.

S resortem financí jsme spolupracovali při výběru archiválií z období federálního Ministerstva financí a převzali jsme 35 bm archiválií. Ve spolupráci s tamním správním archivem jsme zahájili rozsáhlé třídění a výběr dokumentů z dosud nezpracovávaného celku řady poválečných fondů, které se týkaly konfiskace a převodu majetků firem a jednotlivých občanů do znárodněného hospodářství. Dosud jsme do Národního archivu převzali 147 bm fondu Likvidační fond měnový a 66 bm Fondu znárodněného hospodářství.

V roce 2009 byla ukončena depozitní smlouva o uložení písemností Likvidačního fondu měnového v Národním archivu, kterou jsme uzavřeli s Ministerstvem financí v červenci roku 2000. Dodrželi jsme postup stanovený Odborem archivní správy a spisové služby MV a ve spolupráci s Ministerstvem financí a oblastními archivy jsme prováděli rozdělení celku (více než 4000 bm písemností) na archiválie, které budou trvale uloženy v jednotlivých oblastních archivech a na písemnosti určené ke skartaci. Tyto práce probíhaly od března do července 2009, byly organizačně i časově dosti náročné. V oddělení státních fondů z let 1945–1992 Národního archivu zůstalo uloženo pouze minimální množství archiválií ústředního charakteru, které bude začleněno do převzatého Likvidačního fondu měnového.

Největší přejímka v 1. oddělení se uskutečnila v říjnu, kdy byla od Katastrálního úřadu Praha-město převzata Hlavní kniha Desek zemských, tj. 1.524 knih v rozsahu 60 bm. Elektronická podoba Hlavní knihy Desek zemských byla předána do datového úložiště na Chodovci.

V roce 2009 vybrali archiváři u 86 veřejnoprávních původců při 188 skartačních řízeních (tj. počet skartačních protokolů) k trvalému uložení celkem 882,2 bm

archiválií, tedy 14,5 % z celkového množství 6 100,8 bm dokumentů předložených k výběru. Ve srovnání s předchozím rokem 2008 došlo tedy k výraznému vzestupu množství navržených i vybraných dokumentů a téměř o polovinu a to přibližně na úroveň roku 2007 (tehdy bylo navrženo 6 660 bm a z toho vybráno 1 089,5 bm archiválií), a to při poněkud vyšším počtu skartujících původců než v předchozích letech (v roce 2007 počet 71 původců, v roce 2008 63 původců). Počty skartačních protokolů, příslušných původců, množství navržených dokumentů i množství vybraných archiválií potvrzují trvale pozvolna stoupající tendenci, pouze s výjimkou nápadného poklesu v roce 2008. Za pozornost stojí také nadále stoupající procentuální podíl vybraných archiválií z celkového počtu navržených dokumentů, který naznačuje, že skartační řízení postihovala v roce 2008 historicky cennější soubory dokumentů. Přitom je údaj o množství vybraných archiválií poněkud snížen u těch skartačních řízení, kde není ve všech případech doposud z technických důvodů známý počet bm (Policie ČR a Vězeňská služba ČR). Při výše uvedeném zvyšování procentuálního zastoupení vybraných archiválií se na druhé straně udržuje na stabilní úrovni asi 1/3 všech skartačních protokolů počet těch skartačních řízení, u nichž byly určeny všechny navržené dokumenty ke zničení.

Od roku 2006 do konce roku 2009 vydal Národní archiv 16 trvalých skartačních souhlasů pro 12 veřejnoprávních původců, jedna žádost byla zamítnuta. Množství jimi každoročně na základě vydaných povolení ke zničení určených dokumentů nebylo ani v roce 2009 zahrnuto do výše uvedených statistik. Od roku 2010 bude Národní archiv i tyto údaje vyhodnocovat.

V souvislosti s účinností nové archivní legislativy a především se zaváděním prvků e-governmentu ve státní správě, vynaložili všichni pracovníci úseku předarchivní péče dříve nebývalé množství pracovního času na konzultace s původci k této problematice. V mimořádné míře se tak dva pracovníci oddělení podíleli na práci Komise pro spisovou službu Národního památkového ústavu. Zároveň 5. oddělení připravilo pro „své“ veřejnoprávní původce a pro státní archivy celodenní poradu k otázkám nové úpravy archivnictví.

Výběr archiválií mimo skartační řízení

V roce 2009 došlo ke zcela bezprecedentnímu a neočekávanému nárůstu úkolů v oblasti předarchivní péče a získávání archiválií u soukromoprávních původců a držitelů archiválií. Skutečnost, že jsme oslovovali stále širším okruhem zájemců o záchranu historicky cenných archiválií soukromé proveniencí a o metodickou pomoc svědčí o vzrůstu prestiže Národního archivu v této relativně nové oblasti. Ze sumáře nejurgentnějších úkolů, který jsme zpracovali k 31. 7. 2008 a který obsáhl téměř 90 položek, se nám podařilo v roce 2009 splnit pouze část, protože jsme museli přednostně podchytit nové podněty. V roce 2009 bylo převzato a zaevidováno k fondům 6. oddělení celkem 91 přírůstků v rozsahu 269,91 bm a 18.775 evidenčních jednotek. K osobním fondům a rodinným archivům (celkem 40 fondů) se vztahovalo 49 přírůstků (100,39 bm). Celkem 56 přírůstků se

vztahovalo k již existujícímu archivnímu fondu, v 35 případech se jednalo o nový archivní fond. Celkově se převzaté archiválie vztahovaly k 70 archivním fondům a sbírkám 6. oddělení. Darem bylo získáno 60 přírůstků, koupí 7 přírůstků, výběrem mimo skartační řízení 14, delimitací 4 a jako depozitum jiného subjektu 6 přírůstků.

V souvislosti s přípravou na XIX. zasedání Evropského výboru národních archivářů (European Board of National Archivists, EBNA), které se konalo v Praze 24. dubna 2009, jsme se zaměřili na průzkum archivů národnostních menšin a na rozvinutí spolupráce s nimi. Formou dotazníkového šetření jsme ve spolupráci s Radou vlády pro národnostní menšiny oslovili 31 občanských sdružení dvanácti nejpočetnějších národnostních menšin žijících v České republice. Zhruba třetina z oslovených organizací projevila zájem o spolupráci zejména v oblasti metodické pomoci při vedení svých archivů; některá občanská sdružení projevila ochotu předat nám také písemnosti. Užší spolupráce byla navázána např. s Polským klubem v Praze, kde již byla realizována první přejímka.

V roce 2009 byla uzavřena práce na závěrečné zprávě o archivech mezinárodních organizací působících před rokem 1990 v Praze. Vyplývá z ní, že v případě archivů Mezinárodní organizace novinářů, Světové odborové federace, Křesťanské mírové konference byly dokumenty odvezeny do zahraničí. Stejný osud potkal i část archivu Mezinárodního svazu studentstva. U likvidované mezinárodní organizace Pražské centrum při Institutu Východ-Západ se podařilo převzetí jejich archiválií.

Úspěšně se rozvíjela spolupráce s politickými stranami. Kromě spolupráce s archívem ODS, pokračovala jednání s KDU-ČSL, která vyústila v uložení části digitálního archivu KDU-ČSL v Národním archivu. V kontaktu jsme byli i s akreditovaným archívem ČSSD, s Republikánskou stranou zemědělského a malorolnického lidu, s Konzervativní stranou a Národně demokratickou stranou. Dokončeno bylo převzetí archivu likvidované ODA. Plodná byla i spolupráce s občanskými sdruženími, s nimiž jsme uzavřeli řadu darovacích a depozitních smluv, završená mnoha přejímkami. Pomáhali jsme při likvidaci České rady pro oběti nacismu. Archiválie tohoto nadačního fondu jsme na základě darovací smlouvy převzali. S Českoněmeckým fondem budoucnosti jsme jednali ohledně podmínek zpřístupnění depozita uloženého v Národním archivu.

Čilé kontakty probíhaly s našimi krajanskými organizacemi a spolky jako je Česká beseda Sv. Čech Curych, Sokol Paříž, Svaz Čechů a Slováků ve Švýcarsku, Tělocvičná jednota Sokol Basel, Zahraniční obec sokolská. Navázány byly i nové kontakty.

Z celkem 91 přírůstků je možno konkrétně upozornit alespoň na osobní fondy politiků (či dodatky k nim): JUDr. Vladimír Červenka (dlouholetý ústřední tajemník Československé strany lidové), Martin Hrabík (představitel exilové agrární strany), prof. dr. František Xaver Hodáč (představitel národnědemokratické strany, delimitace z Národního technického muzea), prof. RNDr. František Janouch, CSc. (předseda správní rady Nadace Charty 77), prof. dr. Arnošt Kolman (pracovník

aparátu ÚV KSČ, profesor Univerzity Karlovy v Praze, ředitel Filozofického ústavu ČSAV v Praze), Václav Kopecký (člen předsednictva ÚV KSČ, místopředseda vlády), ing. Josef Lesák (poslanec za národněsocialistickou stranu), prof. PhDr. Otakar Machotka (místopředseda ČNR, teoretik národně-socialistické strany), Jan Masaryk, Dr. h. c. (ministr zahraničních věcí) a rodina Revilliodových, JUDr. Ivan Ihnatiј Párkányi (ministr a guvernér Podkarpatské Rusi), RSDr. Stanislav Pošusta (ústřední tajemník ÚV SČM, vedoucí oddělení kultury ÚV KSČ), Jiří Sedmík (osobní tajemník Edvarda Beneše), prof. PhDr. Lumír Soukup (osobní tajemník Jana Masaryka), Švermovi (Jan a Marie – významní představitelé KSČ) a Kopoldovi; historiků a archivářů: doc. RSDr. František Červinka, CSc., PhDr. Eva Drašarová, CSc., PhDr. Anna Hostomská, doc. dr. František Janáček, CSc., PhDr. Oldřich Janeček, PhDr. Blanka Karlsson, Ph.D., PhDr. Josef Kollmann, prof. PhDr. Vlastimil Kybal, Jaroslav Macek, prom. hist., PhDr. Zdeněk Šamberger, CSc., prof. ing. Václav Průcha, CSc., prof. ing. Kurt Rozsypal; vězně z koncentračního tábora a penězokazce Adolfa Burgera (kontakt zprostředkoval PhDr. Zdeněk Pousta), advokáta a politického vězně JUDr. Zikmunda Steina, publicisty Jaroslava Boučka, člena činohry Národního divadla Martina Růžka, významného představitele polské menšiny v ČR Michala Chrzastowského, ekoložky mgr. Emilie Strejčkové, představitele české komunity v Brazílii Alexandra Cejnara (předání zprostředkoval konzul mgr. Stanislav Kázecký, za předání archivu jménem České republiky vyjádřil osobně dik ministr školství Ondřej Liška).

Z archiválií z proveniencie právnických osob je nutno zmínit alespoň archiválie politických stran: Konzervativní strana, Národně-demokratická strana, Občanská demokratická aliance, Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu; spolků: Jednota pro povzbuzení průmyslu v Čechách (delimitace z Národního technického muzea), Výbor pro pomoc sirotkům po obětech nacistické tyranie; dobrovolných organizací: Československý svaz tělesné výchovy, Ústřední politická škola Socialistického svazu mládeže; občanských sdružení: Agentura GAIA, Česká archivní společnost, Český horolezecký svaz, Hudební mládež ČR, Klub československých turistů, Konfederace politických vězňů ČR, Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, Společnost Vlastimila Kybala; mezinárodních organizací: Pražské centrum při Institutu pro studie Východ – Západ, Ústředí československého Sokolstva v zahraničí. Doplněna o další cenné přírůstky byla Sbirka archiválií činovníků skautského hnutí.

Zpracování archiválií

Mezi jednotlivými zpracovatelskými odděleními existují rozdíly dané podstatou spravovaného Národního archivního dědictví. Sjednocení se děje na metodické bázi spočívající na základních principech a metodách historických věd. Kvantitativní ukazatel zpracovanosti fondů dle oddělení vystihuje následující tabulka, byť do jisté míry zkršená přísnými kritérii posledních let pro zpřístupnění fondů a rozpořem mezi faktickou a evidenční správou fondů. V souladu s tabulkou se pak

jeví volba priorit a zaměření úkolů napříč celým archivem. V plánu na rok 2010 vyústila v projektové řízení při zpřístupňovacích pracích ve 4. a 6. oddělení.

Oddělení	Celkem bm	nezpracováno bm v %	počet archivních souborů
1.	13.499,99	7,25%	199
2.	15.140,20	4,93%	118
3.	26.099,10	13,88%	163
4.	41.899,44	69,87%	354
5.	2.628,38	91,52%	130
6.	16.121,19	58,48%	757
8.	1.092,15	92,37%	63
NA	116.480,45	40,75%	1784

V oddělení pro správu nejstarších fondů (1. oddělení) neplánovali žádné nové a dlouhodobější zpracovávání větších celků. Dlouhodobou prioritou jsou zde další povinnosti – Soupis pečeti, pokračující delimitace duplikátů matrik, digitalizace listin, bezpečnostní snímkování. Největším zpřístupňovacím úkolem je pořádání fondu Židovské kontrolní matriky. Pozornost byla věnována i zpracovávání Evidenze dochovaných vyobrazení šlechtických erbů v nobilitačních spisech České dvorské kanceláře. Za pomoci programů Excel a Janus bylo zpracováno 176 znaků (B–F). V uplynulém roce pokračovala i tvorba metadat pro indikační skici krajů Časlavského, Chrudimského, Kouřimského, Litoměřického, Prácheňského a Žateckého, aby mohly být vyvěšeny na webovou stránku Zeměměřického úřadu, k čemuž pro technické potíže serveru nedošlo.

Ve 2. oddělení pokračovalo zpracování a inventarizace zemědělských fondů, což bylo průběžně metodicky kontrolováno metodickou komisí. Rozsáhlý a komplikovaně strukturovaný fond Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha (ŘSRF/P) je před dokončením. Byl schválen dílčí inventář ŘSRF/P – Knihy a schvalovacím řízením prochází dílčí inventář ŘSRF/P – Hlavní pokladna. Vedle toho byly inventarizovány všechny dodatky k jednotlivým částem fondu. V rámci zpracování došlo k 7 delimitacím z tohoto fondu do příslušných oblastních archivů. Schválen byl inventář k fondu Generální ředitelství císařských soukromých a rodinných fondů Vídeň (SSRF/V).

V rámci zpřístupňování fondu České místodržitelství probíhalo zpřístupňování sign. 13 (obecní záležitosti) a sign. 20 (vystěhovalectví). Signatura 13 (obecní záležitosti) byla podrobně rozepsána do JANUSu pro všechna tři manipulační období (1853–1910), byl vytvořen místní rejstřík a věcný rejstřík. V signatuře 20 (vystěhovalectví) byli z elenchů vypsáni všichni vystěhovalci (tj. 15 210 lidí) z prvního manipulačního období (1856–1883) a dále jsou k nim doplňovány informace z podacích protokolů (spisy byly skartovány). K 31. 12. 2009 byly

dohledány informace z protokolů do roku 1863 včetně (tj. pro 4484 lidí), časově nejnáročnější je určování lokalit.

V roce 2009 byl dokončen a schválen inventář fondu Generální ředitelství ČSD, Praha. Proběhla revize fondu Ministerstvo vnitra – Šlechtický archiv, byl vytvořen nový dílčí inventář v JANUSu, dále byly skenovány a připojeny image jednotlivých erbů. Intenzivně se pracovalo na inventarizaci dalších fondů (Horní úřad Rudolfovo, Památkový úřad Vídeň), jež budou dokončeny v roce 2010. Probíhá projekt týkající se zpracování a inventarizace rozsáhlého fondu Stavovská zemská pokladna a účtárna Praha.

V oddělení fondů první republiky a okupace (3. oddělení) pokračovala inventarizace fondu Prezidium Ministerstva vnitra (dříve fond č. 225 SÚ MV ČR). V loňském roce se podařilo provést úvodní revizi záznamů a jejich sjednocení, dokončila se první stovka kartonů a do léta 2010 by mělo být zpracované první manipulační období fondu.

Již v roce 2008 bylo dokončeno detailní zpracování obou fondů týkajících se Huberta Ripky, které získaly společný název Archiv Huberta Ripky. Fond měl po sloučení rozsah 310 kartonů a v prvním pololetí minulého roku k němu byl dokončen i úvod a rejstříky. Koncem roku 2009 byl schválen inventář čítající bezmála 1000 stran. Další významnou schválenou pomůckou, která byla dokončena v polovině minulého roku, je prohloubený inventář k fondu Státní tajemník u úřadu říšského protektora (dřívější fond SÚ MV ČSR č. 109). Fond čítá 184 kartonů a po zpracování se zahájilo jeho předávání k digitalizaci.

Na počátku roku 2009 se dokončil úvod k inventáři fondu (resp. dílčímu fondu) Policejní ředitelství Praha II – všeobecná registratura, (1921) 1941–1950 (1956), jež v letech 2000–2005 pořádal kolektiv pracovníků z různých oddělení a v roce 2007 bylo dokončeno i štitkování krabic a úředních knih. Fond je nyní tvořen 13.281 kartony a 525 knihami. Byla dokončena revize téměř tisícovky (962 určených) staničních knih pražského policejního ředitelství, roztřídili se nově dle jednotlivých stanic a vytvořil se prozatímní inventární soupis – Policejní ředitelství Praha II – stanice a komisariáty. V příštím roce zpracují kolegové i několik fascikul spisů, zapracují několik dodatečně nalezených knih a vytvoří inventář, jež uloží do programu JANUS a opatří standardním úvodem. Kvůli velkému vytížení jinou (úřední) agendou jen pozvolna se revidovalo badatelsky velmi využívané Policejní prezidium Praha, 1920–1950. V současnosti je zveřejňováno již 500 kartonů.

Dlouhodobý projekt katalogizace protokolů schůzí vlád z fondu Prezidium ministerské rady pokračoval v minulém roce dokončením rejstříků a úvodu ke Katalogu a rejstříkům k protokolům schůzí 14. československé vlády (tj. červen 1935 – listopad 1935) a předáním tohoto svazku k tisku.

V oddělení fondů z období socialismu (4. oddělení) zpřístupňovali dva velké kmenové fondy – Ministerstvo zdravotnictví a dílčí fond ÚV KSČ – Gustáv Husák. V prvním úkolu bylo zpracováno 63 kartonů včetně inventarizace. Probíhalo pořádání oddělení pro zahraniční styky. V druhém projektu bylo inventarizováno

263 kartonů, zbývá inventarizace cca 100 kartonů. Nově bylo roztríděno a uspořádáno 40 kartonů ÚV KSČ – Kancelář tajemníka Milouše Jakeše (1970–1989), tj. celý fond.

V roce 2009 byl vyhotoven prozatímní inventární seznam a úvodní poznámka k fondu Ministerstvo školství a kultury – Církevní odbor 1956–1967 (rozsah 64 kartonů). Neprošel dosud schvalovacím řízením. Pokračovalo pořádání a dokládání sčítacích operátů z dodatků, které zůstaly při přebírání fondu Národní sčítání lidu 1950 mimo souvislou řadu. Bylo adjustováno 409 kartonů.

Pro naléhavé účely nahlédací a badatelské agendy jsme třídili, pořádali a adjustovali části fondu Státní soud Praha. Bylo zahájeno sjednocování několika řad spisových značek soudních spisů. Spisy byly uspořádány a uloženy do kartonů. Takto jsme zpracovali celý rok 1948 a cca polovinu roku 1949, v roce 2010 stejným způsobem budeme pokračovat až do roku 1953. Přesné uložení podle spisových značek a detailní uspořádání umožní následnou inventarizaci. Rozsah uspořádaných kartonů je 340.

V oddělení s nejnovějšími archiváliemi ústřední veřejné správy (5. oddělení) se potvrdila účelnost hrubého třídění, pořádání a případně pořizování nových soupisů k fondům těch původců, jejichž existence byla již ukončena a kdy struktura jejich fondů (především v důsledku přílišné roztříštěnosti a nevhodného uspořádání přejímek) a úroveň předávacích seznamů podstatně znesnadňuje jejich využívání. Druhým kritériem pro tuto činnost je zvýšená intenzita jejich využívání ze strany státní správy. Tímto způsobem byly uspořádány a popsány tyto soubory: část fondu Úřad pro státní informační systém vzniklá z činnosti jeho předchůdce Úřadu pro veřejné informační systémy z let 1999–2003 (79 kartonů), dále část fondu Úřad vlády ČR – schůze vlády včetně podkladových materiálů, ročník 1994, 78 kartonů (práce bude pokračovat v následujících letech) a také geograficky vymezený vzorek živnostenských listů z fondu Ministerstvo hospodářství z let 1992–1996 v sedmi kartonech. V roce 2009 bylo zahájeno pořádání části Archivní registry SÚA a to signatury 73.1.0 (422) a 73.1.1 (423) z manipulačního období 1993–2004. Celkem bylo takto uspořádáno 18,5 bm archiválií.

V oddělení nestátních fondů (6. oddělením) bylo nejdůležitějším výsledkem dokončení a schválení inventáře ke sbírce Ministerstvo zahraničních věcí – výstižkový archiv III, jenž představuje nejrozsáhlejší archivní soubor tohoto oddělení. Jeho zpracování trvalo téměř 10 let.

Průběžně opět pokračovala katalogizace historických a vzpomínkových prací, které jsou uloženy ve fondu Český svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor (celkem uloženo k dnešnímu dni 3.935 záznamů). Správce Sbirky map a plánů pokračoval v průběžné konverzi záznamů do programu JANUS, zároveň třídil a katalogizoval přírůstky ke sbírce. Průběžně pokračovaly práce na zpřístupnění složitého fondu Rodinný archiv toskánských Habsburků, části Leopold II., Ludvík Salvátor a Sbirka map a plánů (uloženy záznamy o 950 mapách a mapových dílech). Rovněž při zpracování fondu Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv bylo v roce 2009 dosaženo větších výsledků než v předchozích letech.

V závěru roku byl rovněž zpracován návrh na pořádání rozsáhlého a složitěho fondu Československý svaz mládeže – ústřední výbor, které bude formou pracovního týmu složeného ze zástupců 2., 3. a 6. oddělení realizováno v letech 2010–2012. S menší intenzitou než v minulém roce pokračovalo zpracování dílčí části fondu Národní fronta – ústřední výbor (1945) 1948–1968.

Pokračovaly práce na zpřístupnění fondů Beran Rudolf a Tigrid Pavel, nově bylo zahájeno zpracování fondů Knorr Miloš, MBE, generálmajor v. v., Kohák Miloslav PhDr., Breško-Breškovskaja Jekatěrina Konstantinovna, Rabinovič Boris Nikolajevič, Archangelští Vasilij Gavrilovič a Larisa Vasiljevna a Lazarev Jegor Jegorovič a také nově převzatého fondu Pražské centrum při Institutu pro studie Východ-Západ. Průběžně probíhalo zpracování přírůstků do otevřených sbírek: Sběrka Výstřižky, Sběrka Dokumentace a Tisková sbírka. Upraven a konvertován do programu JANUS byl inventář k fondu Růžek Martin dodaný Národnímu archivu společně s archivním fondem vedoucím pracovníkem odboru archivní správy a spisové služby MV PhDr. Vladimírem Růžkem, synem původce. Přikročilo se k hrubému pořádání archiválií rodiny Masarykovy a Revilliodovy, prof. PhDr. Lumíra Soukupa a JUDr. Antonína Suma, CSc.

V roce 2009 v oblasti foto-, fono- a kinodokumentů (část 8. odd.) pokračovalo po ročním přerušení zpracování archivního souboru Archiv České strany národně sociální – obrazové a zvukové záznamy, Praha 1897–1999. Byly opět ukládány nové záznamy do databáze JANUS, včetně připojování zpracovatelem pořízených digitálních „obrázků“. Do databáze JANUS byly v průběhu roku 2009 ukládány záznamy rozsáhlých archivních souborů Fotoarchiv ČTK 1919–1938 (EL NAD 1451/1) a Fotoarchiv ČTK 1930–1939 (EL NAD 1451/3). Protože nebyla plně vytižena fotografa v ateliéru Dejvice, který je rovněž vybaven skenovací technikou, mohly být urychleny práce na skenování archivního souboru Fotoarchiv ČTK 1920–1936 (EL NAD 1451/2) a takto pořízené obrázky byly průběžně připojovány k záznamům v databázi JANUS. Zároveň se zpracováním dalších částí těchto rozsáhlých archivních souborů pokračovala kontrola dříve pořízených dat, a to včetně dat archivního souboru Balkanpress.

Archivní soubor Fotoarchiv K. H. Franka byl v minulosti z větší části skenován z důvodu velmi špatného fyzického stavu dokumentů. Skeny byly „provizorně“ zpřístupněny badatelům v badatelně. Vzhledem ke zpracování před mnoha lety je třeba ověřovat celou řadu údajů a do souboru zapracovat dodatky s různou či žádnou úrovní zpracování. Záznamy jsou zároveň ukládány do databáze JANUS. Celkový rozsah fondu čítá 3.860 inv. j., což představuje více než 6.500 jednotlivých fotografií, které je třeba popsat. Dokončení zpracování se předpokládá v roce 2010, včetně nového zpracování úvodu původního inventáře.

Zpracování archivního souboru Alexandrijské mikrofilmy bylo zahájeno v roce 2006, a to pro značný zájem badatelů. Mikrofilmy (celkem 165 svitků, tj. cca 80 000 polí) byly zkontrolovány a jednotlivé záznamy (cca 3500) byly uloženy do databáze JANUS, avšak při kontrole byly zjištěny chyby – gramatické i formální,

takže je třeba všechny záznamy důkladně zkontrolovat a doplnit jmenný a zeměpisný rejstřík.

Zvukové dokumenty, resp. jejich popisy (dosud existující pouze v analogové formě tj. na papíru), jsme začali ukládat do databáze JANUS, a to i přes to, že není pro tento typ dokumentů příliš vhodná. Také v roce 2009 pokračovala spolupráce s Archivem Českého rozhlasu při digitalizaci archivního souboru Zvukové záznamy radionaslouchací služby a pokračovaly práce na pořádání dalších archivních souborů, obsahujících zvukové dokumenty. Popsáno je cca 75% zvukových dokumentů, uložených v Národním archivu.

Přehled schválených archivních pomůcek za rok 2009

Moravskoslezské sdružení Československé jednoty adventistů sedmého dne v Ostravě (1927) 1945–1952, A. Kráslová, dílčí inventář, 1990, 11 s., ev. č. pomůcky 1673.

Patentní úřad Praha 1919–1952, David Hubený, inventář, 2009, 85 s., evid. č. pomůcky 1674.

Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha – knihy 1560–1910 (1926), Jiřina Juněcová, dílčí inventář, 2009, 52 s., evid. č. pomůcky 1675.

Hospodářská skupina sklářského průmyslu, Praha, (1928) 1939–1951, Jan Hasil, inventář, 2009, 12 s., evid. č. pomůcky 1676.

Generální ředitelství ČSD (1916) 1918–1919 (1946), Markéta Novotná – Vojtěch Kroužil, inventář, 2009, 65 s., evid. č. pomůcky 1677.

Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, manipulační období 1941–1950, Jaroslav Pažout, dílčí inventář, 2009, 417 s., evid. č. pomůcky 1678.

Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv III (1945) 1952–1987, Zora Machková, dílčí inventář, 2009, 1158 s., evid. č. pomůcky 1679.

Archiv Huberta Ripky 1895–1948 (1950), Ivan Šťovíček, inventář, 2009, 937 s., evid. č. pomůcky 1680.

Knorr Miloš, genmjr. v. v., MBE (1914) [1920]–2008, Lenka Kločková, inventář, 2009, 54 s., evid. č. pomůcky 1681.

Policejní ředitelství Praha II – stanice a komisariáty, staniční knihy 1919–1955, David Hubený – Jan Hasil, prozatímní inventární soupis, 2009, 21 s., evid. č. pomůcky 1682.

Růžek Martin (1831) 1918–1995 (2009), Vladimír Růžek, inventář, 2008, 178 s., evid. č. pomůcky 1683.

Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, Praha, (1853) 1939–1945 (1948), Monika Sedláková, inventář, 2009, 543 s., evid. č. pomůcky 1684.

Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, Praha (1945) 1951–1969, Maria Chaloupková – Monika Sedláková – Jan Kahuda, inventář, 2009, 65 s., evid. č. pomůcky 1685.

Retrospektivní konverze archivních pomůcek

V roce 2009 byl přehodnocen a nově nastaven postup při dálkovém zpřístupňování archivních pomůcek. S ohledem na snahu tyto co nejrychleji zveřejnit, budou v první fázi zveřejněny pomůcky ve formě naskenovaných image. Z toho důvodu probíhá revize archivních pomůcek, aktualizace úvodních listů a způsobu objednání z fondu. Následně jsou pomůcky skenovány a image budou vyvěšeny v systému eBadatelna. Ve 3. čtvrtletí roku 2009 byly naskenovány pomůcky k 111 fondům (celkem se jednalo o 14 661 skenů).

Využívání archiválií veřejností

Badatelny

V uplynulém roce studovalo ve studovně oddělení nejstarších fondů na třídě Milady Horákové 852 badatelů (764 domácí, 88 cizinci), kteří zde vykonali 5.382 návštěv (4.995 domácí, 387 cizinci). V centrální badatelně na Chodovci bylo vystaveno celkem 1634 badatelských listů (témat) pro 1586 badatelů, kteří centrální badatelnu navštívili při 6.916 návštěvách. Počet domácích badatelů byl 1351 a cizinců 235. Ke studiu se dostavili zahraniční badatelé při 671 návštěvách a domácí při 6.245 návštěvách.

Nejvíce se zapůjčovaly archiválie z fondů ÚV KSČ (4.941 archivních jednotek) a z Policejního ředitelství II – evidence obyvatelstva (1637 objednávek). Řada objednávek z důvodů nezpracovanosti archivního materiálu nemohla být systémem zachycena a statistika je do určité míry zkreslena směrem dolů. Do studovny jsme tedy navíc připravili 1.358 kartonů a jednotlivin z fondů po roce 1945. Na žádost úřadů, rodin vězněných a v rámci spolupráce s médii jsme vyhledali a připravili ke studiu další archiválie v rozsahu cca 430 kartonů a 782 jednotlivin. Předkládání archiválií z období po roce 1945 do studovny pro badatelské účely předcházela i v roce 2009 nezbytná technická úprava dříve utajovaných písemností. Kromě této průběžné práce byl takto „odtajněn“ obsah 674 celých kartonů z 12 fondů. Úsekem foto-, fono-, kinodokumentů bylo mimo statistiku předloženo 167 kartonů, 1996 jednotlivin, 91 alb, 82 šanonů a 18 složek.

Správní činnosti – opisy, výpisy a kopie pro občany

V roce 2009 bylo v elektronickém podacím deníku Národního archivu evidováno celkem 4682 čísel jednacích. Z celkového počtu bylo 1625 rešerší pro úřední potřebu a 1383 rešerší pro soukromé účely. Od spuštění systému datových schránek dne 20. 10. 2009 do konce roku bylo přijato 168 a odesláno 107 datových zpráv. Tyto činnosti v masivní míře zasahují především dvě oddělení archivu, jež spravují archiválie z období let 1918–1992.

Stabilizované množství nahlédací agendy ve III. oddělení se změnilo v závěru roku 2009 (zákonem č. 212/2009 Sb., kterým se smírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi, v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik). Od 1. října, kdy nabyl zákon platnosti, registroval archiv již 200 žádostí

postoupených z Odboru správy majetku MV. Vedle toho žádají o dohledání majetku i desítky jednotlivých občanů. Obdobné množství žádostí se týká i dohledání státního občanství tehdejších vlastníků nemovitostí zasílaných zejména krajskými úřady.

V souvislosti s ukončením odškodňování občanů za perzekuci v období nacistické okupace klesl počet žádostí u agendy týkající se věznění, případně nuceného pracovního nasazení, majetkové újmy či rasového pronásledování našich občanů v době nacistické okupace na minimum (cca 75 ks žádostí). Mírný pokles žádostí byl zaznamenán u dotazů na zjišťování národnosti a státního občanství. V naprosté většině se jednalo o dotazy státních úřadů či orgánů samosprávy. Často se provádí i z důvodu majetkového šetření, případně i kompletního dědického řízení (442 ks žádostí), u níž rovněž jako tazatelé převažují instituce.

Naopak žádosti o zjištění národnosti a státního občanství ze sčítacích operátů (228 ks žádostí) předkládají ve velké většině soukromé osoby, které potřebují nejčastěji potvrdit českou nebo německou národnost. Časově velmi náročné jsou různé žádosti institucí i soukromých osob o zjištění údajů ze zemědělsko-lesnických fondů (162 ks žádostí), jejichž počet je v současnosti stabilní. Objevují se stále i obecné dotazy na nemovitý majetek osob, rodin, korporací i státních institucí (cca 50 ks žádostí). I nadále se prováděly rešerše k nezvěstným občanům, po nichž pátral Český červený kříž na základě dotazů z celého světa (64 ks žádostí). Kromě zmíněných agend se znovu vyhledávaly podklady k některým restitučním kauzám a prováděly se různé jednotlivé rešerše k různým specifickým problémům.

Nahlédací agenda ve IV. oddělení se oproti roku 2008 zvýšila o 77 žádostí. Její skladba se ale příliš nezměnila, zůstala značně složitá a různorodá. Agenda, při které využíváme především zemědělské a lesnické fondy zůstala na stejné úrovni a představovala u řady žádostí dohledání až několika desítek katastrálních území, případně jednotlivých parcel u obecního i státního majetku. U nahlédací agendy z fondů justice vzrostly požadavky na tzv. ztotožňování osob odpovědných za nezákonná jednání v 50. letech (soudci, prokurátoři, tajemníci OV a KV KSČ). Šetření k akci „Kulak“, vystěhování zemědělských rodin a věznění majitelů usedlostí, které probíhá intenzivně v ÚDV Policie ČR, znamenalo pro 4. oddělení průběžné vyhledávání podkladů pro vyšetřovatele. K další agendě patří požadavky na poskytnutí údajů o národnosti a státním občanství (363), restituční případy týkající se pozemků, lesů a zemědělského majetku vůbec (429), žádosti o potvrzení délky věznění, odškodnění rodin popravených, ztotožnění osob zodpovědných za nezákonnosti, rehabilitace, vystěhování zemědělských rodin, nahlédnutí do členské evidence KSČ, restituční případy týkající se průmyslového majetku a movitostí zabavených z rasových důvodů v období 2. světové války, požadavky z oblasti kultury, památek, zdravotnictví a sociální péče.

V roce 2009 došlo k výraznému nárůstu požadavků ze strany státní správy na nahlížení a pořizování kopií ve fondech převážně mladších třiceti let. Zejména se jedná o fondy Úřad vlády ČR (usnesení vlády z 90. let 20. století), Ministerstvo spravedlnosti (rehabilitační spisy z roku 1993) a fondy různých původců z rezortu Ministerstva financí.

Výstavy

V roce 2009 se Národní archiv podílel na uspořádání výstavy ke 120. výročí založení nejstaršího Českého klubu fotografů amatérů v Praze (Nekázank), jehož fond je v Národním archivu uložen. Výstavu navštívilo do konce roku 2009 více než 1100 návštěvníků.

Pracovnice 8. oddělení spolupracovaly na přípravě pěti výstav pořádaných v galerii Svazu českých fotografů (SČF).

Spolupráce a zápůjčky exponátů

(In)Tolerance v evropských dějinách, Lichtenštejnský palác, Praha; 18. června 2009.

Česká fotografie ve 20. století, Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland GmbH, Bonn; 13. března – 26. července 2009.

Daniel a Ignác Preisslerové. Barokní malíři skla a porcelánu, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, Praha; 23. dubna – 14. června 2009.

Historický vývoj židlí, S. Lukas, s.r.o., Brno

Jan Nepomucký, Pořádal Klášter křižovníků s červenou hvězdou, Praha

Jiří Melantrich z Aventina, Pořádal Obecní úřad Rožďalovice

Kardinál Beran, Arcibiskupský seminář, Praha-Dejvice

Karel Škréta a malířství 17. století v Čechách a v Evropě, Anežský klášter

Kartouza ve Valdicích – uzamčený svět – historie kláštera (1627–1782), Regionální muzeum a galerie v Jičíně – muzeum hry, Jičín; 29 listopadu 2008 – 1. března 2009.

Křižovatky české a československé státnosti, Stálá expozice v nově otevřeném Národním památníku na Vítkově.

Muzeum Českého krasu, Beroun, stálá expozice.

Na cestě k české ústavnosti, Hrzánský palác, Úřad vlády ČR

Praha Španělská, Císařská konírna Pražského hradu, Praha; 17. března – 28. června 2009.

Pronásledování římskokatolické církve v Československu 1948–1960, Strahovský klášter, Praha; říjen – listopad 2009

Rakousko – Česko, Kunsthau Horn, Horn a Lindenhof Raabs, Raabs/Thaya; 10. dubna – 18. listopadu 2009.

Regionální muzeum v Kolíně, stálá expozice.

Renesancia – dejiny slovenského výtvarného genia, Slovenská národná galéria, Bratislava; 17. prosince 2009 – 28. března 2010.

Republika, Národní muzeum, Praha; 28. října 2008 – 15. března 2009.

Svatý na mostě, Muzeum Karlova mostu, Praha

Svatý Václav, ochránce české země (Pořádalo Arcibiskupství pražské a Národní galerie v Praze), Anežský klášter v Praze, 19. prosince 2008 – 8. března 2009

Symbyoly republiky, Stálá expozice v Hrzánském paláci, Úřad vlády ČR)

Umění české reformace, Císařská konírna Pražského hradu, Praha; 16. prosince 2009 – 4. dubna 2010.

Unikáty z dějin Litomyšle, Regionální muzeum v Litomyšli, Litomyšl; 12.–27. září 2009.

Za svobodu. Be free, Národní muzeum (bývalé Federální shromáždění), Praha; 17. listopadu 2009 –6. července 2010.

Spolupráce s médii

Podávali jsme požadované informace a vybírali jsme dokumenty především pro dvě ostravská televizní studia, která připravují dokumentární cyklus „Příběhy železné opony“. Dokumenty z fondů 4. oddělení jsou využívány rovněž v cyklu pořadu ČT, které se týkají „Tajných akcí StB“. Současně běžel po celý rok 2009 pořad „Neznámí hrdinové – pohnuté osudy“, do kterého jsme rovněž podstatně přispívali. Ve výročních dnech procesu s dr. Miladou Horákovou odvysílala ČT dlouho připravovaný několikadílný pořad režiséra M. Vadase „Proces H“. K tomuto pořadu proběhlo několik odborných besed, kterých se účastnila dr. A. Šimánková. Pokračovala spolupráce s ČT Brno na cyklu dokumentů „Moc má jméno šibenice“, ve kterém byl Národní archiv požádán o odborné poradenství, o přípravu dokumentů a o živé vystupování. Pro 4. ročník mezinárodního festivalu Mene Tekel jsme v roce 2008 vybrali jeden z příběhů statečné, venkovské ženy, která byla v roce 1955 nespravedlivě odsouzena a usilovala o obnovení svého procesu. V roce 2009 proběhlo „obnovení procesu“ v provedení studentů PF UK, které mělo velký ohlas a bylo natočeno jako dokument pro ČT a odvysíláno.

Exkurze

V roce 2009 se uskutečnilo v I. oddělení 26 exkurzí, jichž se zúčastnilo celkem 376 osob, z toho 8 cizinců. V budově na Chodovci zajistilo VIII. oddělení celkem 29 exkurzí s celkovým počtem účastníků 531.

Knihovna

Knihovna Národního archivu působila a působí dle §13 zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, jako základní knihovna se specializovaným fondem. Umožněním přístupu uživatelů knihovny na Internet (formou veřejné internetové stanice) splnila (a již čtvrtým rokem plní) zákonnou podmínku pro udržení statutu veřejná knihovna (termín daný knihovním zákonem končil 31. 12. 2007).

V oblasti vědecké a odborné činnosti byla opět velká pozornost věnována průzkumu bohemik (starým tiskům a tiskům 19. a první polovině 20. století) – všem typům a druhům dokumentů (především seriálům a vzácným monografiím, úřednímu tisku a oficiálním, administrativním dokumentům (tj. dokumentům všeobecného zájmu) speciálně nebo všeobecně zveřejněným, ad.) jak ve vlastních dílčích historických knihovních fondech knihovny, tak v odborných knihovnách z příbuzných vědních oborů.

Průzkum byl opět zaměřen nejen směrem ke způsobům zpracování a zpřístupnění těchto dokumentů knihovními systémy používanými v knihovně a ke zpracování přehledu fyzického stavu dokumentů v rámci dokumentů archivu, tzn. i z pohledu dlouhodobých plánů bezpečnostního snímkování (a digitalizace), restaurace a konzervace archiválií (a knihovních dokumentů) Národního archivu, ale i z pohledu přípravy a využití národních programů VISK. Granty byly přiděleny a v roce 2009 úspěšně řešeny a pro rok 2010 žádosti byly odevzdány začátkem ledna 2010 v podprogramech VISK 6 – národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů *Memoriae Mundi Series Bohemica* a VISK 7 – národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru - s názvy projektů: „Zámecká knihovna Valdštejnů na zámku v Doksech – signatura A 75 – letáky o třicetileté válce“ a zároveň druhá etapa dlouhodobějšího projektu „Úřední a oficiální seriálové dokumenty republiky Československé“ – digitalizace deníku Československá republika (Pražské noviny). Výsledky průzkumu budou využity i pro spolupráci knihovny Národního archivu i na dalších národních projektech.

Odborná činnost knihovny zaměřená na oborovou bibliograficko-dokumentační činnost a vydávání bibliografických soupisů úzce koresponduje i s ediční činností archivu a s publikační činností pracovníků knihovny.

Z hlediska personálního úbytku v roce 2008 ve prospěch předarchivní péče v ministerstvu vnitra a dle možností rozpočtu byly síly zaměřeny na základní činnosti a provozní služby - akvizice a evidence a retrospektivní doplňování fondu, organizaci a ochranu fondu. Objemově, ve srovnání s počty sledovaných statistických jednotek roku 2008, se podařilo zajistit zpracování přírůstků jmenné a věcné. Zachovala se provozní doba dvou půjčoven, studovny a čítárny časopisů a udržel standard kvality poskytování ostatních informačních, referenčních a dalších služeb.

Vědecký výzkum

Povinnosti archivu vyplývají ze zákona č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, v platném znění, a to především z § 46. Archiv mj. provádí vědeckou a výzkumnou činnost v oblasti archivnictví, pomocných věd historických a příbuzných vědních oborech; plní úkoly ústředního vědeckovýzkumného pracoviště na úseku preventivní péče o archiválie, konzervace a restaurování archiválií, uchovávání a zpřístupňování nových forem nosičů informací včetně dokumentů v digitální podobě; v této oblasti vykonává funkci odborného metodického a školicího centra. Základním posláním archivů bylo a je uchovat a zpřístupnit informace pro současné a budoucí potřeby společnosti. Vědecké, výzkumné a inovační aktivity tedy oscilují kolem tohoto fundamentu a spolu s vývojem společnosti se proměňují reagující na informační poptávku a na vnější rámec existence a fungování archivů, přesněji na potencionální rizika znemožňující plnit základní poslání.

Základem pro zpracování dlouhodobějšího konceptu rozvoje výzkumu v Národním archivu je, kromě oborové normy, speciální zákon o podpoře vědy výzkumu a vývoje č. 130/2002 Sb. v platném znění a Národní politika výzkumu, vývoje a inovací České republiky na léta 2009–2015, schválená usnesením vlády č. 729/2009 spolu s dokumentem Priority aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací na léta 2009–2011. Priorita 7, Bezpečnost a obrana, rozpracovaná ministerstvem vnitra v Programu bezpečnostního výzkumu České republiky 2010–2015, schváleném usnesením vlády č. 50/2009, plní pro aplikovaný výzkum v Národním archivu přirozené zázemí. Důvodem je zařazení oboru archivnictví v resortu vnitra a též převažující zacílení výzkumu do témat krizového managementu.

Základní výzkum Národní archiv realizuje v souladu se svým oborovým zákonem v oblasti archivnictví, historiografie, sociologie, statistiky, dějin správy, pomocných věd historických. Odborné statě publikujeme v renomovaných domácích i impaktovaných či neimpaktovaných recenzovaných periodících, především ve Sborníku archivních prací a Archivním časopise, které vydává ministerstvo vnitra, ve sborníku Národního archivu *Paginae historiae*, v Českém časopisu historickém a v řadě dalších časopisů. Z řady projektů, na nichž se často ve spolupráci s jinými vědeckými pracovišti podílíme, vznikají i monografická díla, zpravidla rozsáhlé edice dokumentů.

Na pomezí základního a aplikovaného výzkumu se pak pohybují archiváři při zpracování archivních fondů, jež je korunováno výsledkem v podobě archivních pomůcek s fundovaným úvodem, vlastním inventářem či katalogem a náročnými rejstříky.

Ojediněle se na zmíněné výzkumné počiny žádá finanční podpora mimo rozpočet instituce, pokud tak nastane, pak se čerpají zdroje Grantové agentury ČR nebo vlády či ministerstva zahraničních věcí. Národní archiv obhájil v roce 2009 své postavení výzkumné organizace dle zákona č. 130/2002 Sb. v platném znění a je tedy oprávněn předávat do informačního systému výzkumu a vývoje (RIV) i výsledky, které vznikly řešením výzkumných aktivit bez poskytnuté podpory podle zákona č. 130/2009 Sb. Tím se vysvětluje poměrně nízký počet projektů a výsledků uvedených v informačním systému vědy a výzkumu. Základní fakta a bibliografické údaje každoročně shrnuje zpráva o činnosti, ale dosažené výsledky v RIV jsou jen nepatrným zlomkem, jež vyplývají z hlášení poskytovatelů podpory na vědu a výzkum. Veškerá uplatnitelná data pro základní i aplikovaný výzkum bude tedy nutno (pokud to bude i v roce 2010 ještě možné) zpětně do RIV doplnit.

Aplikovaný výzkum se realizuje především na úseku informatiky, zpřístupňování a péče o fyzický stav archiválií. Jedná se o celý komplex vzájemně propojených otázek, které se rozprostírají do oblasti bezpečnostního výzkumu v gesci ministerstva vnitra a souvisí se základními existenciálními otázkami archiválií, s jejich zabezpečením před zničením či poškozením, tj. pozmeněním lidskými faktory, či degradací vlivem stárnutí. Výzkum pak prorůstá na jedné straně směrem k elektronickým archiváliím, elektronickým spisovým službám,

elektronickému úřadování a směřuje k tvorbě národní legislativy a standardizaci. Druhým směrem pak pokračuje k poskytování komfortních služeb uživatelům a váže se na konkrétní cíl strategie zefektivnění fungování veřejné správy a veřejných služeb přiblížením veřejné služby občanovi v oblasti archivnictví a zajištění její maximální dostupnosti a kvality s důrazem na bezpečný a jednoduchý přístup prostřednictvím sítě internetu. Dosud jsme se právě nezabývali měřením hodnoty výsledků, ale spíše uplatněním v praxi, proto také je častým výstupem našeho snažení i výzkumná zpráva opět s nulovým bodovým hodnocením.

Základní výzkum

Pokračovaly práce na mezinárodním projektu *Bohemia, Moravia et Silesia Judaica*, řízeném Společností pro dějiny židů v České republice, jehož cílem je vydávání dokumentů k historii židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v elektronické podobě (Lenka Matušiková).

Z již ukončeného grantového úkolu 409/05/2078 u GA ČR Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století, jehož odpovědným řešitelem byl Milan Vojáček, byl vydán první svazek dalšího publikačního výstupu – Marie Červinková-Riegrová: *Zápisky I. (1880–1884)*.

Helena Nováčková a Ivan Šťovíček pracovali ve spolupráci s Historickým ústavem a Masarykovým ústavem AV ČR na grantu GA ČR, jehož výsledkem je edice s názvem *Zápisy ze schůzí londýnské vlády za období 1940–1941 (1.–43. vláda)*.

Druhým rokem pokračoval Průvodce po fondech a sbírkách Rakouského státního archivu pro českého návštěvníka (GAČR, reg. č. 409/08/0296, 2007–2009, řešitel Jan Kahuda) a s ním související výzkum bohemikálních pramenů i za pomoci zahraničních cest na základě dohod o spolupráci. Na plnění grantového úkolu se podíleli kolegové ze všech útvarů archivu a dalších institucí.

Úspěšně byl zpracován návrh projektu Zdeněk Nejedlý (1878–1962), (GA ČR reg. č. 410/10/1673, doba řešení 2010–2012 řešitel Jiří Křest'an).

Zdeňka Kokošková, Monika Sedláková a Jaroslav Pažout dokončí na podzim roku 2010 dvouletý projekt s názvem *Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva z Protektorátu Čechy a Morava* (zadavatelem je německá nadace Připomínka, odpovědnost, budoucnost – EVZ, č. proj. 903.00/6-10). Již na počátku roku 2010 pro internetové stránky archivu dokončí webovou výstavu dokumentů ke zmíněnému tématu určenou široké veřejnosti a do října připraví k vydání vědeckou edici dokumentů.

Roční projekt MZV RM/010109 *Právní předpisy a německé obyvatelstvo Československa po roce 1945* (spoluřešitelé za Národní archiv: Zdeňka Kokošková, Jaroslav Pažout a Alena Nosková) navázal na projekt *Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení druhé světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu ve smyslu usnesení vlády České republiky č. 1081 ze dne 24. 8. 2005 (pod dozorem Ministerstvem zahraničních věcí, bez reg. č.)* řešili

pracovníci několika oddělení Národního archivu spolu s Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR a Muzeem města v Ústí nad Labem v letech 2006–2008. Vedle pokračujících prací na tematickém soupisu v regionálních archívech i v Národním archivu a dokončení databáze německých antifašistů probíhalo soustředování předpisů k problematice, jehož výsledkem bude během ledna 2010 dokončovaný anotovaný soupis předpisů „...A zůstali věrni Československé republice. Předpisy týkající se německých antifašistů z Československa“, jenž bude zveřejněn na internetových stránkách archivu a poté bude vydán v tištěné podobě.

Jaroslav Pažout byl hlavním řešitelem grantového projektu GA ČR Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Perzekuce, opozice a nezávislé iniciativy v Československu v letech 1977–1989 (nositel grantu knihovna samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti), jehož hlavním cílem je vydání dokumentů jmenovaného výboru. Tento grant v prosinci 2009 skončil. Týž pracovník spolu dalšími kolegy se podílel druhým rokem na pětiletém grantu GA ČR 409/08/1921 Komunistická strana Československa a bolševismus, jehož nositelem je Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Pokračovala dále spolupráce s Kabinetem dokumentace a historie Institutu vzdělávání vězeňské služby ČR (Alena Šimánková, Lucie Gaberdénová) a s Českou křesťanskou akademií na Martyrologiu katolické církve v českých zemích ve 20. století (Alena Šimánková a Lucie Gaberdénová). V roce 2009 si některá vězeňská zařízení připomínala výročí vzniku a připravovala publikace ke svým dějinám. Řadu dokumentů nalezli s naší pomocí ve fondech 4. oddělení.

Po vzniku Ústavu pro studium totalitních režimů jsme se zapojili do následujících projektů: výzkum protikomunistického odboje a odporu (příprava encyklopedie), dokumentace popravených z politických důvodů 1948 – 1989, dokumentace personálního aparátu KSČ 1921 – 1989. S Vojenským historickým ústavem Praha odborně spolupracujeme a poskytujeme řadu dokumentů k vydávaným publikacím k dějinám armády. V roce 2009 byla vydána publikace Ivo Pejčocha „Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948–1955“. S Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR spolupracujeme na řadě projektů k problematice novodobých dějin.

Zbyšek Stodůlka v roce 2009 byl hlavním řešitelem grantu „Zdokonalování gramotnosti akademických pracovníků v oblasti ICT pro oblast výzkumu historické vědy“, a „E-learning v teorii a praxi výuky dějepisu“ (FF UK) a spoluřešitelem grantu „České země uprostřed Evropy v minulosti a dnes“ (FF UK).

Mikuláš Čtvrtník je hlavním řešitelem grantového projektu GA UK UK č. 20209 Kalistovy dějiny duchové a tradice německé Geistesgeschichte.

Aplikovaný výzkum Informatika

Vědecký výzkum byl hlavní náplní pracoviště pro dlouhodobé ukládání elektronických dokumentů úseku informatiky 5. oddělení Národního archivu. Hlavním úkolem v letech 2006–2009 byla příprava projektu Národní digitální archiv.

Akutní potřeba řešit otázku zachování elektronických dokumentů pro budoucí potřeby společnosti bez omezení horní časové hranice a v autentické podobě narůstala exponenciálně s rozvojem informatiky ve veřejné správě a vyvrcholila v roce 2009, kdy řada zákonů normativně urychlila celý proces elektronického úřadování. Integrální součástí problematiky je bezpečnost plánovaných pracovišť a pracovních postupů a též krizové plánování. Vznikla řada odborných pojednání a technologický projekt, jež se stal prvním stupněm komplexu následných organizačních kroků a strategických rozhodnutí směřujících k vybudování redundantního řešení centrálním a venkovským úložištěm.

Rok 2009 byl závěrečným rokem projektu výzkumu a vývoje Ministerstva vnitra VE20072009004 Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti v elektronické podobě, jehož řešitelem byl Miroslav Kunt. Mezinárodní archivní radou byly zveřejněny překlady mezinárodních standardů ISAD(G) a ISAAR(CPF) vzniklé v rámci projektu. Pracovní skupina zástupců různých archivů připravila základní obrysy nových základních pravidel pro zpracování archivního materiálu i většiny jejich jednotlivých kapitol. Věc byla prezentována Odboru archivní správy a spisové služby MV a na poradě ředitelů státních archivů.

Také 1. oddělení se aktivně podílelo na mezinárodních projektech Monasterium a na činnosti mezinárodního spolku ICARUS, jejichž cílem je digitalizace archivních pramenů od středověku do 19. století včetně metadat a mobilita odborných pracovníků, nápadů a příkladů dobré praxe v rámci Evropy (komunitární fondy EU, Alena Pazderová, Jitka Křečková).

Již tradičně se pracovníci úseku informatiky zúčastňují svými příspěvky zaměřenými na dlouhodobé ukládání elektronických dokumentů konferencí:

Informační systémy ve státní správě, Hradec Králové (Jiří Bernas: Principy digitální archivace); CNZ – Co po nás zbude, sdružení CNZ a Národní archiv, září 2009 (Jiří Bernas: Národní digitální archiv a e-Government); Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě, Sdružení knihovníků a informačních pracovníků a Národní archiv, Praha, prosinec 2009 (Miroslav Kunt: Autoritní záznamy v archivnictví).

Péče o fyzický stav archiválií

Také v průběhu roku 2009 se někteří pracovníci 8. a 10. oddělení podíleli na řešení výzkumného úkolu Zpracování postupu na záchranu světlocitlivých archivních dokumentů na skleněné podložce (deskové negativy), jejich ošetření, archivaci (dlouhodobé uložení), zabezpečení a zpřístupnění (Ministerstvo vnitra, reg. č. VE20072008002, 2007–2009/10, Emílie Benešová). Byl navržen a důkladně odzkoušen způsob šetrného (bezdotykového) reprodukování deskových negativů a také byl zpracován návrh organizace práce při pořizování těchto reprodukcí, jehož součástí je návrh technických parametrů digitálních „obrázků“. Spuštěna byla aplikace umožňující prezentaci pořízených reprodukcí a zároveň splňující požadavky na ochranu autorských práv. Řešena je metodika archivního zpracování

fotografických dokumentů a terminologie. Práce v posledním roce řešení projektu se soustředily též na dopracování plánované literární rešerše, dále pak na vypracování atlasu typických poškození fotografických materiálů, studium vlivu různých organických rozpouštědel používaných na čištění skleněných negativů, využití Ramanovy spektroskopie pro detekci stavu skleněné podložky, byla rozpracována kapitola věnována chemii laků používaných na ochranu citlivé vrstvy skleněných negativů včetně uvedení standardních FTIR spekter.

V rámci Bezpečnostního výzkumu Podprogram II. Výzkum pro řešení ochrany a zabezpečení archiválií v klasické a elektronické podobě byl dále řešen grantový úkol Monitorování plynných polutantů v depozitářích státních archivů České republiky a způsoby jejich odstranění (Ministerstvo vnitra, reg. č. VE20072008003, 2007–2008, Michal Durovič). Projekt byl ukončen a v červnu 2009 proběhla úspěšná obhajoba závěrečné zprávy projektu, která je uveřejněna na www stránkách Národního archivu. Se závěry a doporučeními byli seznámeni ředitelé státních oblastních archivů na podzim tohoto roku. I když úkol byl již ukončen, bude spolupráce s jednotlivými oblastními archivy na této problematice pokračovat i v následujících letech.

Další výzkumné úkoly řešené v roce 2009

Vývoj technologie restaurování poškozených rukopisů železogatovými inkousty (Tento výzkumný úkol byl v roce 2009 teoreticky rozpracován a provedení praktických zkoušek je plánováno na rok 2010 ve spolupráci s ČVUT).

Stanovení vhodného technologického postupu při odstraňování rzi vzniklé korozi kancelářských sponek z fotografií (Práce započaté na tomto úkolu v minulých letech byly dokončeny. Výsledky však přinesly celou řadu dalších otázek a nejasností, a proto bude v úkolu pokračovat v roce 2010. Výsledky tohoto výzkumu budou využity též při restaurování archiválií fondů 3. oddělení (např. Německé státní ministerstvo), které bývají často poškozeny zkorodovanými kancelářskými sponkami).

Vliv odkyselování technologií Bookkeeper na novodobé záznamové prostředky (V rámci tohoto dlouhodobého projektu bylo zahájeno řešení diplomové práce studentky Institutu chemické technologie restaurování památek Vysoké školy chemicko-technologické v Praze s názvem Vliv viditelného světla a neutralizace na stabilitu historických a novodobých záznamových prostředků. Dále byla vypracována práce „Štúdium rýchlosti konverzie a openetrácie MgO rôznymi druhmi papiera“, ve které byla sledována rychlost konverze oxidu hořečnatého na uhličitán a průnik odkyselovací látky různými druhy papíru, resp. papíry s různým stupněm zaklížení).

Atlas papírenských vláknin (I v roce 2009 bylo pokračováno v přípravě obrazového atlasu nejdůležitějších papírenských vláknin s popisy základních morfologických znaků. Atlas bude možné podle potřeby průběžně doplňovat a bude sloužit i při identifikaci papírových vláken a při výuce studentů).

Vliv silic a jejich hlavních účinných látek na mikroorganismy a na archivní materiál. (V rámci tohoto úkolu byly testovány některé vybrané esenciální oleje a silice z hlediska jejich dezinfekční účinnosti a byly připraveny testy vlivu těchto látek na archivní dokumenty, které proběhnou v roce 2010).

Porovnání vlastností vybraných lepenek (Tento úkol byl řešen ve spolupráci se společností Emba s.r.o.. Byly provedeny některé laboratorní testy (např. pH, Kappa číslo, alkalická reserva, vlákninové složení, světlostálost, odolnost proti umělému stárnutí), jejichž účelem bylo srovnání vlastností různých tuzemských i zahraničních lepenek archivní kvality).

Testování kancelářských papírů (Na základě žádosti ekonomického odboru Ministerstva vnitra byly i v tomto roce laboratorně ověřovány technické parametry kancelářských papírů zakoupených těmito útvary (bělost, tloušťka, plošná hmotnost...).

Národní archiv byl společně s Národní knihovnou spoluorganizátorem mezinárodní konference IFLA–PAC „Dopad vody na knihovní, archivní a muzejní materiály“, která se uskutečnila ve dnech 29. a 30. října 2009 v Praze.

Pedagogická činnost

V roce 2009 byla zahájena výuka dalšího ročníku studentů bakalářského a magisterského studia archivnictví filozofické fakulty Univerzity Karlovy na základě smlouvy mezi Národním archivem a katedrou pomocných věd historických a archivního studia filozofické fakulty Univerzity Karlovy (předměty Spisová služba, předarchivní péče a výběr archiválií; Seminář ke zpřístupňování archiválií; Archivní provoz a technika a Archivní legislativa). Na výuce se podílejí pracovníci téměř všech oddělení. Některé z přednášek byly zařazeny rovněž do archivního kurzu konaného na půdě Národního archivu ve školním roce 2008/2009. Zanedbatelná není ani spolupráce s touto katedrou na realizaci výuky archivářů v budově 1. oddělení.

Mgr. Zbyšek Stodůlka se podílel na výuce E-learning v teorii a praxi výuky dějepisu a Zivilgesellschaft, Modernisierung und Nationalisierung in Mitteleuropa I. na Ústavu českých dějin FF UK.

Pracovníci oddělení péče o fyzický stav archiválií se podíleli na výuce studentů Střední průmyslové školy grafické v Praze, Ústavu chemické technologie restaurování památek VŠCHT v Praze, Fakulty humanitních studií Univerzity Hradec Králové.

V roce 2008 zahájený Doškolovací kurz konzervování, restaurování a preventivní péče o archivní a knihovní fondy pro restaurátory státních archivů byl v listopadu 2009 úspěšně ukončen a jednotlivým účastníkům byly předány závěrečné certifikáty.

Protože projekt UNESCO Studijní pobyt peruánských restaurátorů archivních dokumentů v České republice byl vyhodnocen peruánskou stranou jako velmi přínosný, byl Národní archiv koncem roku 2009 oficiálně požádán o uspořádání 14 denního cyklu přednášek přímo v Limě. Předpokládá se, že Národní archiv

naváže spolupráci s Fakultou restaurování University Pardubice v Litomyšli a Ústavem chemické technologie restaurování památek Vysoké školy chemicko-technologické v Praze.

Zahraniční styky

Celkový počet zahraničních služebních cest pracovníků Národního archivu v roce 2009 činil 16 cest plánovaných, 9 cest neplánovaných, 24 cest z grantových prostředků

Francie

Francie/Paříž

Štěpánka Borýsková, Blanka Hnulíková (návštěva odborného restaurátorského pracoviště Atelier de restauration et de Conservation des Photographies de la Ville Paris)

Itálie

Eva Gregorovičová (průzkum fondů Státního archivu ve Florencii v souvislosti se zjištěním vazeb k rodinnému archivu toskánských Habsburků)

Alena Pazderová (kolace textů edice Specianovy nunciatury z let 1592–1593 v Ambrosiánské knihovně v Miláně; pokračování ve výzkumu bohemik v Archivio di Stato do Roma s ohledem na edici korespondence papežského nuncia v Praze Cesare Speciana z let 1592–1598; kontrola Specianovy korespondence z roku 1597 adresované do Říma ve Vatikánském tajném archivu)

Polsko

Tomáš Kalina, Martin Šisler, Miroslav Kunt (výměna zkušeností v oblasti dlouhodobého uchovávání elektronických dokumentů)

Rakousko

Mikuláš Čtvrtník (zjištění a pořízení kopií dostupné literatury k otázce teorie archivního hodnocení, teorie výběru archiválií)

Eva Drašarová, Eva Gregorovičová, Jan Kahuda, Tomáš Kalina, Pavel Koblasa, Karel Koucký, Miroslav Kunt, Pavla Lutovská, Jaroslav Šulc (práce na projektu Průvodce po Rakouském státním archivu pro českého návštěvníka)

David Hubený (práce na grantovém projektu Nucené nasazení občanů z Protektorátu Čechy a Morava v Říši)

Rumunsko

Milan Vojáček, Pavel Koblasa (výzkum bohemikálních písemností ve fondech rumunských státních archivů a Diecézního archivu v Timisoaře)

Slovensko

Václav Bartůšek (účast na mezinárodní vědecké konferenci „Církve 19. – 20. století ve slovenské a české historiografii“, vystoupení s příspěvkem Historiografie piaristického řádu od poloviny 19. století do současnosti s přihlédnutím k českým zemím a střední Evropě)

Michal Ďurovič, Bohumír Brom (účast na konferenci „Archívy v krízových situáciách“ (XIII. Archivne dni v Slovenskej republike))

Blanka Hnulíková, Štěpánka Borýsková (účast na Letní škole restaurování fotografických materiálů)

Tomáš Kalina, Martin Šisler (konzultace v oblasti předarchivní péče a spisové služby u veřejnoprávních původců Slovenského národního archivu)

Roman Straka, Benjamin Bartl, Libuše Holakovská (účast na odborném semináři a workshopu „Odkaz na pergamene“)

Alena Šimánková (vystoupení v diskusním pořadu Lampa televize Joj o procesu s Miladou Horákovou)

Karolína Šimůnková (zjištění a komparace stavu spisové služby a uložení dokumentů a archiválií u Pamiatkového úradu Slovenskej republiky v souvislosti s rekonstrukcí spisové služby a reorganizací spisoven Národního památkového ústavu)

Spolková republika Německo

Mikuláš Čtvrtník (účast na nadstavbovém kursu na téma výběru a hodnocení dokumentů „Fortbildungsveranstaltung AK 11 – Überlieferungsbildung und Bewertung im 21. Jahrhundert – Trends und neue Wege“ na Archivschule Marburg; výzkumný pobyt v Berlíně a Postupimi za účelem studia a pořízení kopií dostupné literatury k otázce teorie hodnocení dokumentů v Německu)

Michal Ďurovič (účast na zasedání European Working Group on Disaster Prevention)

Eva Drašarová (vystoupení na slavnostním aktu při příležitosti oslav 175 let existence Hauptstaatsarchivu Dresden)

Michal Ďurovič, Blanka Hnulíková, Adéla Růžicková, Bohuslava Tichá, Zuzana Zajačiková, Karel Koucký, Jan Kahuda (podíl na záchranných pracích po zřízení budovy Historického archivu města Kolína nad Rýnem)

Zdeňka Kokošková, Jaroslav Pažout, Monika Sedláková (práce na grantovém projektu Nucené nasazení občanů z Protektorátu Čechy a Morava v Říši; účast na semináři „Dokumentation der Zwangsarbeit als Erinnerungsaufgabe“ pořádáno nadací „Erinnerung, Verantwortung und Zukunft“)

Alena Pazderová, Jitka Křečková (účast na zasedání mezinárodního spolku ICARUS (International Centre for Archival Research) konaném ve Mnichově ve dnech 16. – 18. listopadu 2009)

Velká Británie

Lenka Matušíková (účast na zasedání „Endangered Archives Programme Advisory Panel“)

Fyzický stav archiválií

Projekt hromadného odkyselování byl podstatně rozšířen o pracoviště hromadného odkyselování knihovních fondů v Moravské zemské knihovně v Brně a předpokládá se v roce 2010 předložení nové společné žádosti o financování „Projektu Hromadné odkyselování archivních a knihovních fondů České republiky“ z mechanismů EHP/Norsko (tzv. norské fondy).

Krizový plán Národního archivu byl rozpracován na jednotlivé možné krizové situace vzniklé s výstavbou městského okruhu Prašný most – Špejchar pro budovu Národního archivu v Dejvicích, byly dopracovány instrukce pro vytypované krizové situace a zbývá prakticky ověřit připravenost na řešení krizové situace.

Významnou aktivitou oddělení v této oblasti je práce v European Working Group on Disaster Prevention, která připravuje www stránky s názvem European Archival Network for Disaster Management – www.euraned.eu a na podzim roku 2010 připravuje týdenní školení o krizovém plánování pro střední management archivů Německa, Polska a České republiky.

Značné praktické zkušenosti s řešením krizové situace byla pomoc městskému archivu v Kolíně nad Rýnem, jehož budova se 3. března 2009 zřítila z důvodu hloubení metra. Národní archiv společně se Státním oblastním archivem v Praze organizovaly a koordinovaly pomoc státních archivů České republiky, řada pracovníků obou institucí aktivně pomáhala při odstraňování následků této tragédie přímo v Kolíně nad Rýnem.

Pracovníci oddělení péče o fyzický stav archiválií spolupracovali v uplynulém roce s Archivem bezpečnostních složek, pro který navrhli dispozice a vybavení restaurátorského pracoviště, které bylo slavnostně otevřeno v prosinci 2009.

Preventivní péče o archiválie a průzkumy jejich fyzického stavu

V roce 2009 bylo dezinfikováno celkem 1548,76 bm archiválií Národního archivu, 1048,24 bm archiválií z jiných archivů a institucí a 5,392 m3 vysušených dokumentů, které byly předány k dezinfekci na základě vládního usnesení č. 216 ze dne 3. 3. 2003. Z fondů Národního archivu byla v roce 2009 dokončena dezinfekce fondu Sčítání obyvatelstva ČSR v roce 1930 (1122 bm), průběžně pokračovala také dezinfekce fondu Archiv pražského arcibiskupství – duplikáty matrik (44 bm), který je postupně delimitován do oblastních archivů. Dále byly dezinfikovány některé nově převzaté archiválie a jednotliviny vytríděné z fondů při jejich archivním zpracování (382,76 bm).

V rámci zajišťování preventivní péče o archivní fondy průběžně probíhaly průzkumy fyzického a mikrobiologického stavu archivních fondů dle požadavků správců fondů. Pokračovaly periodické kontroly bezpečnostních mikrofilmů. Pokračovaly periodické kontroly bezpečnostních mikrofilmů – celkem bylo zkontrolováno 24 ks bezpečnostních mikrofilmů. Z přejímaného fondu Vodohospodářský ústav T. G. Masaryka byly u filmů č. 156–395 provedeny testy na tzv. octový syndrom podle metodiky navržené Image Permanence Institute v Rochesteru.

Celkem bylo provedeno 292 stěrů pro státní archivy a další instituce (Státní okresní archiv Chrudim, Státní okresní archiv Chomutov/Kadaň, Státní okresní archiv Pardubice, Státní okresní archiv Trutnov, Archiv města Brna, Archiv města Plzně, Archiv bezpečnostních složek, Vojenský ústřední archiv, Národní muzeum – České muzeum hudby, Národní technické muzeum, Muzeum hlavního města Prahy, Židovské muzeum v Praze, Regionální muzeum v Žatci, Lidická galerie,

Fakulta restaurování Univerzity Pardubice, Střední průmyslová škola grafická). U pozitivních nálezů provedena identifikace mikroorganismů. Analytickou metodou dle ČSN ISO 417 - Stanovení zbytkového thiosíranu ve zpracovaných fotografických materiálech metodou s methylenovou modří - bylo provedeno celkem 99 analýz. Na základě těchto analýz byla provedena korekce technologického procesu zpracování mikrofilmů.

V roce 2009 oddělení péče o fyzický stav archiválií začalo nově zajišťovat agendu mikrobiologické kontroly archivních a knihovních dokumentů institucí, kterým Národní archiv zajišťuje dezinfekci (Národní knihovna ČR, Národní technické muzeum, SOA Třeboň...). Oddělení vede společně s 11. oddělením veškerou dokumentaci.

V knihovně Benediktinského arcidiecéze sv. Vojtěcha a sv. Markéty na Břevnově byly proměřeny klimatické parametry a zjišťována mikrobiologická kontaminace uložených fondů.

Obdobně tak byly kontrolovány archiválie z Fondu Sekretariát ministra na Ministerstvu zemědělství České republiky.

Konzervování a restaurování archiválií

Za úspěch roku 2009 lze považovat naplnění rámcové Dohody o spolupráci při konzervaci a restaurování dokumentů zasažených povodněmi v roce 2002 Ministerstvem spravedlnosti a zahájení komplexního konzervování a restaurování soudních spisů tzv. Státního soudu. Knihařské práce pro Český statistický úřad probíhaly dle dohody i v tomto roce.

Na základě podepsané smlouvy mezi Národním archivem a Královskou kanonií premonstrátů na Strahově pokračovala i v roce 2009 systematická konzervace listin a pečeti z fondu Řád premonstrátů, i když v menším rozsahu.

Restaurátorské pracoviště 10. oddělení umístěné v budově Národního archivu Milady Horákové v roce 2009 pokračovalo v restaurování a ukládání pergamenových listin fondu Řád maltézských rytířů do ochranných obalů, které bylo zahájeno již v roce 2006. V roce 2009 bylo konzervováno a restaurováno 200 papírových a pergamenových listin z tohoto fondu a uloženo do speciálních krabic. Z fondů Řád Piaristů byl komplexně zrestaurován 1 rukopis, z fondu Řád Dominikánů 1 rukopis a 2 rukopisy z fondu Premostráti – klášter Strahov. Byla proměřena kyselost (pH) u dvou desek zemských velkých (389, 383) a oba rukopisy byly odkyseleny. Dále byly prováděny drobné „ambulantní“ opravy podle aktuálních potřeb studovny 1. oddělení.

Masivní spolupráce 1. a 10. oddělení se uskutečnila zejména při digitalizaci listin, kdy byla pro tyto práce vyčleněna 1 pracovnice oddělené péče o fyzický stav archiválií. Celkem se jednalo o opravy 6 456 (!) pergamenových listin.

Restaurátorské pracoviště na Chodovci pokračovalo v restaurování a konzervování archiválií přijatých již minulých letech nebo zahájilo práce na nově přijatých archiváliích. Jednalo se o následující archivní fondy:

Probíhala systematická konzervace vybraných fondů zahájené v předchozích letech (fondy Rodinný archiv Metternichů, Desky zemské větší, Rodinný archiv toskánských Habsburků, Národní výbor 1848, fond Ředitelství císařských a soukromých statků Praha, Židovské kontrolní matiky, Indikační skici, Řád premonstrátů). V rámci restaurování dokumentů poškozených povodněmi v roce 2002 byly zahájeny restaurátorské a konzervátorské práce na soudních spisech (20 ks archivních krabic) Státního soudu Praha a bylo převázáno 15 bm dokumentů a statistických ročenek Českého statistického úřadu.

Bezpečnostní snímkování a reprografie

Bezpečnostní snímkování plynule pokračovalo v ateliéru Dejvice. Bylo dokončeno mikrofilmování židovských kontrolních matrik. Průběžně pokračovalo i plánované zhotovování bezpečnostních negativů listin řádových archivů, tj. fondu Archivy zrušených klášterů (dokončeno), Řád benediktinů Břevnov (dokončeno), Řád křižovníků a Řád maltézských rytířů. Pokračovaly práce na vyhotovování formulářů pro snímkování fondu Komorní soud a Archiv pražského arcibiskupství – úřední knihy. Oddělení se také úspěšně vypořádalo s masivním předáváním zabezpečovacích negativů fondu Archivy zrušených klášterů, které bylo koncem roku ukončeno (celkem předáno 2 013 ks negativů).

V ateliéru Chodovec byl dosnímčován archivní soubor ÚV KSČ – Klement Gottwald. Dále bylo předáno 557 negativů z tohoto fondu k trvalému uložení do 8. oddělení. Další archiválie ke snímkování nebyly připraveny.

Digitalizační práce

V současné době je kladen důraz na digitalizaci archiválií, která je levnější a pro uživatele představuje jistý komfort při studiu archiválií. Již v roce 2003 jsme připravili „návrh základní koncepce“ digitalizace a shodli jsme se na tom, že je vhodné digitalizovat archiválie, které badatelé hojně využívají – a tedy poškozují, ale jejich stávající fyzický stav (pokud se sníží frekvence využívání) ještě není tak špatný, aby musely být snímkovány do 35mm bezpečnostního mikrofilmu. Vlastními silami jsou ve fotografickém ateliéru Chodovec v současné době digitalizovány především archivní soubory 3. oddělení a v menší míře 8. oddělení (negativy, které nelze v původní podobě předkládat ke studiu).

Byly zhotoveny podrobné manuály k obsluze jednotlivých skenovacích zařízení a byl dohodnut postup při pořizování digitálních reprodukcí, včetně technických parametrů (vycházejí z koncepce Národního digitálního archivu). Dále byl v roce 2009 sestaven „soupis“ archivních souborů, které by bylo vhodné digitalizovat (vychází z požadavků jednotlivých oddělení).

Na podzim roku 2009 byla ukončena digitalizace fondu Německé státní ministerstvo, jenž by měl být v průběhu ledna 2010 zpřístupněn badatelům na počítači v centrální studovně. Přípravy k digitalizaci dalšího nově zpracovaného fondu Státní tajemník u úřadu říšského protektora byly zahájeny v posledním čtvrtletí a koncem

roku byly předány 8. oddělení první kartony. Půjčování originálů by mělo být ve studovně rovněž uzavřeno a badatelé budou postupně odkázáni rovněž na studium digitálních kopií. Současně probíhá příprava k digitalizaci fondu MV – Nosek.

V roce 2009 bylo v projektu Policejní přihlášky (konskripce) rozlepeno 190 kartonů, nafotografováno vlastními silami 2. oddělení 116 kartonů, tj. cca 110.000 snímků. Editováno bylo 123 kartonů, tj. cca 350.000 záznamů. Na internetu bylo k 31. 12. 2009 zpřístupněno cca 500 kartonů tj. cca 1.300.000 záznamů (až do P komplet, mezerovitě R). Celkový počet kartonů je 739. Reálný termín ukončení projektu při stávajícím objemu financí na dohody o provedení práce je rok 2011.

V rámci projektu Monasterium (financováno z komunitárních programů Evropské unie) byla nastartována masivní digitalizace listin po r. 1526. Za rok 2009 bylo digitalizováno celkem 6.456 ks listin po roce 1526 a bylo zhotoveno 20.196 skenů. Souběžně byla prováděna kontrola metadat k fondům Archivy zrušených klášterů, Finanční prokuratura, Řád premonstrátů a Řád křižovníků, část metadat byla předána do vídeňské centrály k vyvěšení na webovou stránku. Průběžně byla prováděna revize přepisů inventářů fondů digitalizovaných v rámci tohoto projektu do databáze (listiny po r. 1526 z fondů Archivy zrušených klášterů, Řád křižovníků, Řád dominikánů, Řád premonstrátů, Řád sv. Voršily a Finanční prokuratura).

Informatika

Řada činností v oblasti informačních technologií vychází z potřeb fungování informačních technologií v Národním archivu, a proto se jedná se o rutinní práce technické podpory, údržby a oprav. Úsek informačních technologií 5. oddělení je (jako do jisté míry servisní pracoviště) v permanentním časovém tlaku. Denně řeší úkoly a problémy, které vyplývají z běžného fungování, vedle toho musí řešit řadu dlouhodobých koncepčních záležitostí (dlouhodobé uchovávání a zpřístupňování elektronických dokumentů, digitalizaci, tvorbu a zveřejňování elektronických archivních pomůcek apod.).

Elektronické dokumenty

V roce 2009 byly nastaveny a jsou testovány konkrétní postupy přejímání, evidence, uložení a zpřístupnění elektronických dokumentů. Byly uloženy elektronické dokumenty patřící do 36 archivních fondů, z toho 166 690 souborů o velikosti 0,45 TB digitálních kopií a 266 818 souborů o velikosti 1,74 TB elektronických dokumentů. V tomto počtu nejsou zahrnuty dokumenty, které byly uloženy, nicméně zatím nesplnily základní parametry pro evidenci (např. digitální kopie listin z projektu Monasterium).

V závěru roku jsme zahájili práce na přípravě archivních pomůcek pro účely skenování a tím zpřístupnění veřejnosti prostřednictvím webu.

Oblast správy sítě NA a koncových uživatelských zařízení

V roce 2009 přešla správa sítě a koncových uživatelských zařízení do kompetence 5. oddělení. Současně došlo k personální výměně obou správců sítě. Byl nastaven postup komunikace uživatelů se správcí, jehož páteří je tzv. helpdesk,

jenž je součástí Informačního systému Národního archivu (intranet). Noví správci se osvědčili jak při správě sítě, tak při komunikaci s uživateli výpočetní techniky. Drobným restem v této oblasti je instalace uživatelských PC a jejich distribuce, která se díky personálním změnám a inventarizaci majetku protáhla do roku 2010.

Podpora uživatelských aplikací (elektronický podací protokol, IS badatelna, Janus2000, knihovnický software)

Technická podpora uživatelských aplikací probíhala rutinně. IS badatelna byl připraven ke spuštění v badatelně I. oddělení včetně zaškolení personálu. Začala pracovat komise pro posouzení a výběr knihovnického SW.

Intranetový informační systém Národního archivu

V roce 2009 byl dokončen segment „helpdesk“, který je úspěšně využíván pracovníky. Dále byl upraven segment předarchivní péče, jenž byl naplněn daty. Průběžně byl IS optimalizován.

Technická administrace webu Národního archivu

Webová stránka Národního archivu byla s ohledem na archivaci jejího obsahu Národní knihovnou ČR nově opatřena licencí Creative Commons. Mj. byly vytvořeny stránky k DLM Foru a k EBNA konferenci.

Technická a metodická podpora implementace a provozu elektronické spisové služby v Národním archivu

V roce 2009 byla zajištěna možnost přijímat a odesílat zprávy prostřednictvím datové schránky, tyto zprávy zálohovat v systému Národního archivu. Po technické stránce byla připravována implementace elektronické spisové služby – hostováním u MV ČR.

Publikační činnost Národního archivu a jeho pracovníků za rok 2009

Olga Pospíšilová

BARTL, Benjamin

Podzimní archivní škola 2008 v Terstu. Archivní časopis 59, 2009, s. 177–179 (spoluautor Michaela Škvírová)

BARTŮŠEK, Václav

Hejnová, Miroslava: [Historické fondy Národní knihovny ČR: průvodce]. Archivní časopis 59, 2009, s. 101–102.

[Skřivánek, Milan: K osvětskému pojetí a výuce ve světle rukopisů piaristické koleje v Litomyšli]. Orlické hory a Podorlicko 15, 2008, s. 277–279.

[Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Díl 4/I S–T, Díl 4/II U–Ž]. Orlické hory a Podorlicko 15, 2008, s. 279–281.

[Macková, Marie: Voršilky v Čechách do roku 1918]. Archivní časopis 59, 2009, s. 100.

Benešovsko a nový díl Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích – III. díl, 3. svazek – řeholní klerikové. Jiskra 50, č. 3 (21. 1. 2009), s. 3.

Bernard Bartlík (1646–1716) – nejstarší strážnický historik a významný piarista. Okolo Strážnice 2009, s. 47–60.

Ctihodní piaristé a Benešov. Jiskra 50, č. 40 (7. 10. 2009), s. 3.

Dvě významné osobnosti z jihovýchodní Moravy a protireformace v Čechách. Malovaný Kraj 45, č. 3, 2009, s. 31.

Kontakty piaristické koleje v Benešově s klášteřem Benediktýnů v Sázavě. Sázavsko 13, 2007, s. 54–73.

Nad hrobem benešovských piaristů. Jiskra 49, č. 1 (7. 1. 2009), s. 3.

Ohlédnutí za seminářem v Okrouhlici. Jiskra 50, č. 27 (8. 7. 2009), s. 3.

Oslavy 350. výročí založení piaristické koleje a škol ve Slaném v roce 2008. Paginae historiae 17, 2009, s. 334–338.

Osobnosti Podblanicka v Biografickém slovníku českých zemí – Č – Čerma. Jiskra 50, č. 15 (15. 4. 2009), s. 2–3.

Osobnosti Podblanicka v Biografickém slovníku českých zemí – Čern – Čž . Jiskra 50, č. 38 (23. 9. 2009), s. 3.

P. Nicephorus Enzmann a S. Tecla, první ředitel obnoveného piaristického gymnázia v Benešově. Pod Bláníkem 13 (35), č. 1, 2009, S. 11–15.

Piaristé z jihovýchodní Moravy v Římě. Malovaný Kraj 45, č. 1, 2009, s. 12–13.

Piaristická analitika a historiografie v Benešově v první polovině 18. století. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 48, 2008, s. 125–161.

Piaristické osobnosti v kontextu barokního Benešovska (1704–1778). In: Přínos osobností rozvoji Benešovska : sborník z konference „Přínos osobností vědy, kultury a veřejného života městu a regionu Benešov“. Benešov 2007, s. 6–10.

Řád chudých řeholních kleriků pobožných škol Matky Boží = Ordo Clericorum Regularium Pauperum Scholarum Piarum Matris Dei. Katolický týdeník 20, č. 35, 2009, s. 2.

Sborník, s nímž bychom měli více kamarádit. Jiskra 50, č. 32 (12. 8. 2009), s. 3.

Vánoce u piaristických provinciálů v Mikulově v letech 1758–1778. Malovaný Kraj 45, č. 6, 2009, s. 4.

Z historie piaristické koleje ve Slaném 1658–1778. In: Slánské rozhovory 2008, Slaný 2009, s. 30–36.

BAUDISCH, Pavel

Šlikové a Loketský kraj = The Family of Schlick and the Loket Region : the Development of Family Holdings and Pawns since the Year 1485 until the Half of

the 16th Century : vývoj rodových a zástavních držav od roku 1485 do poloviny 16. století. Diplomová práce FF UK. Praha 2009, 164 s.

BERNAS, Jiří

Národní digitální archiv. Knihovna 20, č. 1, 2009, S. 22–29.

BROM, Bohumír

Archiwa Europy Środkowej. Wspólne dziedzictwo wspólna przyszłość. ČAS v roce 2008, s. 31–32.

Správa dokumentů a bezpečnost organizace z hlediska spisové a archivní služby = The Administration of the Documents and Security of the Organisation from Document and Archival Administration Point of View. In: Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo : sborník mezinárodní konference Praha, 31. 10. 2008, Praha 2008, s. 20–28.

The role of Czechoslovak trade with neutral countries in the period of escalating Cold War: the cases of Switzerland and Sweden, 1949–1953. In: Gaps in the iron curtain : economic relations between neutral and socialist countries in Cold War Europe. Kraków 2009, S. 165–190. (spoluautor Eduard Kubů)

ČTVRTNÍK, Mikuláš

Balíčková pomoc Terezínu 1942–1944. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 29–54.

Zdeněk Kalista a tradice německých *Geistesgeschichte*. In: Paralely, průsečíky, mimoběžky : teorie, koncepty a pojmy v české a světové historiografii 20. století / Lucie Stochová, Jan Horský a kol., Ústí nad Labem 2009, s. 155–188.

ČUMLIVSKÍ, Denko

Péče o archiválie Arcibiskupství pražského z let 1221–1950 v Národním archivu v Praze. In: Církevní archivy a fondy v České republice / Eds. Tomáš Černušák, Jiří Míhola. Brno 2007, S. 32–37.

DRAŠAROVÁ, Eva

Dvě výstavy na podobné téma : Republika (československá 1918–1939, Národní muzeum, Senát Parlamentu České republiky, Vojenský historický ústav v Národním muzeu v Praze) : Republik 1918–2008 (rakouská spolková vláda v Parlamentu ve Vídni). *Paginae historiae* 17, 2009, s. 358–360.

Národní archiv v roce 2008. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 222–273.

Zpráva o činnosti Národního archivu za rok 2007. Praha 2008, 116 s. Verze z 15. 2. 2008, dostupné z http://www.nacr.cz/Z-Files/vz_na_07.pdf

ZPRÁVA o činnosti Národního archivu za rok 2008. Praha 2009, 132 s. Verze z 15. 2. 2009, dostupné z http://www.nacr.cz/Z-Files/vz_na_08.pdf

ĎUROVIČ, Michal

Bělení papíru archivních a knihovních sbírek světlem. Dostupné z <http://www.nacr.cz/G-vyzk/konzervace.aspx>, 26 s. (spoluautor Tereza Vaňková)

Studium vlivu ozonizace na archivní materiály. / zprac. Michal Ďurovič, Hana Paulusová, Roman Straka, Bronislava Bacilková. Dostupné z http://www.nacr.cz/Z-Files/Studium_vlivu_ozonizace.pdf, 60 s.

Nebezpečí post–radiačních efektů u ozářených papírů. / Petra Vávrová, Petr Kotlík, Michal Ďurovič, Vlasta Brezová. In: Ochrana a využívanie kultúrneho dedičstva 2008 : zborník príspevkov z odbornej konferencie, Martin 28.–29. októbra 2008. Martin 2008, s. 116–118.

Post–Irradiation Effects : the Influence of Visible Light on Archival Documents. / Petra Vávrová, Petr Kotlík, Michal Ďurovič, Vlasta Brezová. In: PapierRestauration 9, Nr. 4, 2008, s. 26–30.

FRŇKA, František

Kancelář tajemníka ÚV KSČ Oldřicha Švestky (zpráva o fondu). In: Zpravodaj grantového projektu Komunistická strana Československa a bolševismus 1/2008. Praha 2008, s. 40–54.

GREGOROVIČOVÁ, Eva

I documenti, le carte e le piante lorenese nell'Archivio Nazionale a Praga. In: Franz Stephan von Lothringen und sein Kreis / Hg. Renate Zedinger, Wolfgang Schmale. Bochum 2009, s. 193–209.

HUBENÝ, David

[Rubcov, Juri: Mechlis: fanatický přísluhovač Stalinovy krutovlády v sovětském Rusku]. Slovanický přehled 95, č. 1, 2009, s. 91–93.

[Černý, Jan (ed.): Novostrašecká kronika Václava Preinheltera z let 1801–1834 a další písmácké texty z přelomu 18. a 19. století]. Slovanický přehled 95, č. 1, 2009, s. 88–91.

[Smitka, Luboš: Rakovnické pomníky v lesku a bídě]. Středočeský sborník historický 34, 2008, s. 195–197.

Hospodářské a politické důsledky mezníků 1848–1918–1938–1948–1968. Český časopis historický 107, č. 2, 2009, s. 506–508. (spoluautor Miroslav Šepták)

Němečtí emigranti na mšeckém zámku v letech 1934–1937. In: Slaný a Slánsko ve 20. století : Sborník z historické konference. Slaný 2008, s. 88–101.

Patentní úřad 1919–1952. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 129–156.

JÍLKOVÁ, Stanislava

Substituce horního soudu Jílové 1791–1845 (1852). *Paginae historiae* 17, 2009, s. 111–128.

KAHUDA, Jan

[Západní Morava. Sv. 9–10]. Archivní časopis 58, 2008, s. 339–341.

Dva neznámé pokusy o český diplomatář. In: Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním / Eds. Zdeněk Hojda a Hana Pátková. Praha 2008, s. 255–261.

[Sedláčková, Helena – Malinovský, Anton F.: Heraldická výzdoba salbuchů]. In: Genealogické a heraldické listy 29, č. 1, 2009, s. 86.

K životnímu jubileu PhDr. Zdeňka Šambergera, CSc. ČAS v roce 2008, s. 130–133.

Medaile Za zásluhy o české archivnictví pro MUDr. Jana Petříka. Klub 29, č. 9, 2009, s. 47–48.

Medaile Za zásluhy o české archivnictví pro vrcholného představitele české komunity v Rakousku. Česká a slovenská Vídeň dnes 7, 2009, s. 31.

MUDr. Jan Petřík laureátem medaile Za zásluhy o české archivnictví. Vídeňské svobodné listy 64, č. 33/34, 2009, s. 1.

Prof. PhDr. Zdeňka Hledíková, CSc. čestnou členkou České archivní společnosti. ČAS v roce 2008, s. 15–16.

[Sborník prací PhDr. Emanuela Janouška]. Genealogické a heraldické listy 29, č. 1, 2009, s. 88–89.

Vývoj ústředních orgánů Národní fronty a problematika jejich zpracování v Národním archivu. In: Zpravodaj grantového projektu Komunistická strana Československa a bolševismus 1/2008. Praha 2008, S. 27–39. (spoluautor Jiří Křesťan)

Žádost truhlářského mistra Michaela Thoneta z Boppardu o udělení privilegia na výrobu ohýbaného nábytku vlastní metodou v zemích habsburské monarchie (1841). Dostupné z: <http://www.nacr.cz/C-fondy/znasichfonde III.aspx>

18. valná hromada České archivní společnosti. ČAS v roce 2008, s. 10–14.

50. výročí úmrtí archiváře Adolfa Ludvíka Krejčíka. ČAS v roce 2008, s. 23.

Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů. Plasy 2009, 56 s.

KALINA, Tomáš

Porada k otázkám nové právní úpravy archivnictví: úvod k problematice. Dostupné z: <http://www.nacr.cz/zpravy/egovernment2.aspx>

Veřejnoprávní původci se sloni paměti – existuje řešení? Zpravodaj pobočky České informační společnosti při Národním archivu 50, 2008, s. 27–47.

Ze švýcarských archivů. Archivní časopis 59, č. 3, 2009, s. 253–270. (spoluautoři Karel Koucký, Miroslav Kunt)

KLÍMOVÁ, Helena

Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Kouřimsko / zprac. a úvod naps. Helena Klímová. 2. dopl. vyd. Praha 2008, 263 s.

KOBLASA, Pavel

Dolování stříbra na mladovožickém panství. Jihočeský sborník historický 77–78, 2008–2009, s. 255–259.

Mšec byl jedním ze schwarzenberských „horních“ panství. Obnovená tradice 20, č. 39, 2009, s. 44–48.

Příspěvek k dějinám fideikomisního panství Duchcov. Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích 27, 2008, s. 133–140.

Zrušení poddanství na mimoňském panství. Mimoň. Zpravodaj 31, č. 1, 2009, s. 9.

Také přes Únice a Hubenov šel čas. [Únice] [2008], 59 s. (spoluautor Stanislav Mareš)

Schematismus šlechtického majetku v Uhrách. České Budějovice 2009, 24 s.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka

Národní archiv a jeho účast na vládním projektu „Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu...“. *Paginae hitoriae* 17, 2009, s. 304–308.

KRLÍN, Jan

Hawlina, Peter : Po stopách předků : aneb cesta předsedy Slovinské rodopisné společnosti po České republice v dubnu 2008. / přel. Jan Krlín. Genealogické a heraldické listy 29, č. 2, 2009, s. 53–56.

KŘEČKOVÁ, Jitka

Regalát. Nejstarší pečeť a původní patron české františkánské provincie. In: Františkánství v kontaktech s jiným a cizím / Petr R. Beneš, Petr Hlaváček, Ctirad V. Pospíšil a kol. Praha 2009, s. 186–209 (spoluautor Petr Beneš)

Péče o archiválie klášterů v Národním archivu v Praze. In: Církevní archivy a fondy v České republice / Eds. Tomáš Černušák, Jiří Míhola. Brno 2007, s. 29–31.

Projekt Monasterium – virtuální archiv historických dokumentů střední Evropy. Knihovna 19, č. 1, 2008, s. 42–47.

KŘEŠŤAN, Jiří

[Havlíčkobrodsko. Sv. 22]. Archivní časopis 59, 2009, s. 93–94.

[Kaplan, Karel: Kronika komunistického Československa : kořeny reformy 1956–1968]. Soudobé dějiny 15, č. 2, 2008, S. 423–425.

[Janouch, František: Ne, nestěžuji si : malá normalizační mozaika]. Soudobé dějiny 15, č. 2, 2008, s. 422–423.

[O psaní dějin: teoretické a metodologické problémy literární historiografie]. Soudobé dějiny 16, č. 1, 2009, s. 207–208.

[Jakovlev, Alexander Nikolajevič: Rusko plné křížů: od vpádu do pádu bolševismu]. Soudobé dějiny 15, č. 2, 2008, s. 420–422.

[Šolc, Jiří: Útěky a návraty Bohumila Laušmana: osud českého politika]. *Soudobé dějiny* 16, č. 1, 2009, s. 213–215.

[Kutlíková, Dagmar: Vojenské odívání: od třicetileté války do počátku 20. století]. *Časopis Matice moravské* 78, č. 1, 2009, s. 200–201.

[Švermová, Marie: Vzpomínky]. *Soudobé dějiny* 15, č. 3–4, 2008, s. 788–789.

[Z Českého ráje a Podkrkonoší. Sv. 20]. *Archivní časopis* 58, 2008, s. 361–362.

Srdce Václava Talicha se ztratilo : k problému národní očisty (1. část). *Soudobé dějiny* 16, č. 1, 2009, s. 69–111.

Svědectví vězně z „ďáblovy dílny“. Dostupné z: http://www.nacr.cz/C-fondy/znasichfondeu_VII.aspx (spoluautor Lenka Caltová)

Ve stejný den... O pojetí demokracie u realistů Emanuela Rádla a Zdeňka Nejedlého (10.12.2008). In: mua.cas.cz, 2008, s. 11.

Závistivý zeměplaz? Zdeněk Nejedlý, Sukova aféra a případ Talichův. In: *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století* / Eds. Jan Randák, Petr Koura. Praha : 2008, s. 316–339.

Zdeněk Nejedlý (10. 2. 1878 Litomyšl – 9. 3. 1962 Praha). In: *Slavné osobnosti v dějinách Prahy 5. 2. díl, příběhy nevšedních životů / k vyd. přípr. Jarmila Schreiberová, Hugo Schreiber*. Praha 2009, s. 305–309.

3. setkání přátel Národního archivu. Příloha: Záchrana soukromých archivů: úspěchy a nezdary. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 322–326.

KUNT, Miroslav

Autoritní záznamy v archivnictví : prezentace. Dostupné z: <http://skip.nkp.cz/akcArch09.htm>

eGovernment a spisová služba. Dostupné z: <http://www.nacr.cz/I-predar/e-government.aspx>

Letecká nehoda jugoslávského letadla YU–AHT dne 26.1.1972 u České Kamenice. Dostupné z: http://www.nacr.cz/C-fondy/znasichfondeu_II.aspx

Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti v elektronické podobě: konference Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě 9 (3.–4. 12. 2008), Praha. *Knihovna* 20, č. 1, 2009, s. 113–118.

Národní standard pro systémy elektronické spisové služby. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 309–314.

Porada k otázkám nové právní úpravy archivnictví: elektronická spisová služba, datové schránky a konverze dokumentů. Dostupné z: <http://www.nacr.cz/zpravy/egovernment2.aspx>

ISAAR (CPF). Mezinárodní standard pro archivní autoritní záznamy korporací, osob a rodů. / redakce, revize, dopl. příkladů a předml. přípr. Miroslav Kunt. In: *Standards ICA*. Praha 2009, s. 55–95.

LUTOVSKÁ, Pavla

Jihočeský archeolog na prahu první světové války (korespondence Bedřicha Dubského Emanuelu Šimkovi). In: Archeologické výzkumy v jižních Čechách 22, 2009, s. 259–269. (spoluautor Michal Lutovský)

MACHATKOVÁ, Raisa

Osobní archiv Semjona Nikolajeviče Nikolajeva. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 299–303.

MARUŠICOVÁ, Božena

Stanovenie celkovej farebnej diferencie a krvácavosti farieb rôznych druhov lepeniek.

Verze leden 2009, dostupné z http://www.nacr.cz/Z-Files/STANOVENIE_CELKOVEJ_FAREBNEJ_DIFERENCIE.pdf, 12 s. (spoluautor Hana Paulusová)

MATUŠÍKOVÁ, Lenka

Zpravodaj pobočky České informační společnosti při Národním archivu 50. 12. celostátní konference archivářů ČR – Archiválie budoucnosti. Spisová služba a předarchivní péče. Děčín, 2. až 4. května 2007 / red. Lenka Matušíková a Jan Kahuda. Praha 2007, 126 s.

NOVÁČKOVÁ, Helena

Katalog a rejstříky k protokolům schůzí 14. československé vlády (3. Malypetrovy) : 6. 6. 1935 – 5. 11. 1935 / k vyd. přípr. Helena Nováčková. Praha 2009, 65 s.

OULÍK, Jan

Dvě poznámky k článku Pohřební štít Zikmunda Jana Myslíka z Hiršova v kostele sv. Archanděla Michaela v Pacově. / ilustr. Jan Oulík. Památková péče na Moravě 14, 2008, s. 67–68.

Kostel Panny Marie před Týnem v Praze, jeho náhrobní kameny a heraldické památky. In: *Epigraphica & Sepulcralia II.*: sborník příspěvků ze zasedání k problematice sepulkrálních památek, pořádaných Ústavem dějin umění AV ČR, v.v.i. v letech 2006–2007 / Ed. Jiří Roháček. Praha 2009, s. 167–178.

Nápisové a heraldické památky na Říčansku. In: *Epigraphica & Sepulcralia II.*: sborník příspěvků ze zasedání k problematice sepulkrálních památek, pořádaných Ústavem dějin umění AV ČR, v.v.i. v letech 2006–2007 / Ed. Jiří Roháček. Praha 2009, s. 179–194.

Pokorný, Pavel R.: Kapitoly z pražské heraldiky. / ilustr. Jan Oulík. *Heraldická ročenka* 32, 2008, s. 95–103.

Pokorný, Pavel R.: Küffer de Asmanvilla. / ilustr. Jan Oulík. *Genealogické a heraldické listy*. 29, č. 3, 2009, s. 57–59.

Pokorný, Pavel R.: Příspěvky k pražské heraldice. / ilustr. Jan Oulík. Heraldická ročenka 31, 2007, s. 29–34.

PAULUSOVÁ, Hana

Informace o výzkumných projektech Oddělení péče o fyzický stav archiválií Národního archivu v Praze. In: Ochrana a využívanie kultúrneho dedičstva 2008 : zborník príspevkov z odbornej konferencie, Martin 28.–29. októbra 2008. Martin 2008, S. 34–41.

PAZDEROVÁ, Alena

Slavnostní prezentace faksimile Stízného listu české a moravské šlechty proti upálení M. Jana Husa. Příloha: Promluva Františka Šmahela při prezentaci faksimile Protestního listu české a moravské šlechty dne 25. června 2008 v archivu na Chodovci. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 339–346.

Významná životní jubilea v Národním archivu. *Archivní časopis* 59, 2009, s. 295.

PAŽOUT, Jaroslav

Dějiny Komunistické strany Československa 1914–1992 (koncept). In: Zpravodaj grantového projektu Komunistická strana Československa a bolševismus 1, 2008. – Praha 2008, s. 10–26 (spoluautor Jakub Rákosník)

Obrazové publikace vzniklé ke 40. výročí roku 1968 v Československu. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 361–371.

Výběrová edice dokumentů k dějinám KSČ (poznámka k rozvrhu práce). In: Zpravodaj grantového projektu Komunistická strana Československa a bolševismus 1, 2008. Praha 2008, s. 9.

POSPÍŠILOVÁ, Olga

Publikační činnost Národního archivu a jeho pracovníků za rok 2004–2008. Dostupné z: <http://www.nacr.cz/D–knih/G–bibl14.htm>

Publikační činnost Národního archivu a jeho pracovníků za rok 2008. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 274–298.

PŠENÍČKOVÁ, Jana

Z legend zemědělsko-lesnického archivnictví a agrární historiografie: PhDr. Emanuel Janoušek / editoři Jana Pšeničková, Olga Roháčová, Jiří Šouša. Praha 2008, 372 s.

SEDLÁČKOVÁ, Helena

Mezinárodní konference „Proč pečeti?“, 23.–25. října 2008, Lille. *Archivní časopis* 59, 2009, s. 168–171.

SEDLÁKOVÁ, Monika

Archive Sources on Confiscations and Restitutions of Jewish Property in the National Archive: Items of Artistic Value. In: Restitution of Confiscated Art Works – Wish or Reality?: documentation, identification and restitution of cultural property of the victims of World War II : proceedings of the international academic conference held in Liberec on 24–26 October, 2007. Prague 2008, s. 270–277.

Archivní prameny k zabavení a restituci židovského majetku ve fondech Národního archivu se zaměřením na umělecké předměty. In: Restituce zkonfiskovaných uměleckých předmětů. Přání nebo realita?: dokumentace, identifikace a restituce kulturních statků obětí II. světové války: příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Liberci (24.–26. října 2007). Praha 2008, s. 269–275.

SPÁČILOVÁ, Dagmar

Knihovna Národního archivu. Grand Biblio 3, č. 4, 2009, s. 32–33.

Knihovna profesora Univerzity Karlovy, historika a diplomata Vlastimila Kybala. Dostupný z: <http://kzv.kkvysociny.cz> In: Knihovnický Zpravodaj Vysočina 8, č. 2, 2008

Program „Veřejné informační služby knihoven (VISK)“ v knihovně Národního archivu rok 2008 – potřetí : podprojekt knihovny Národního archivu „Zámecká knihovna Valdštejnů na zámku v Doksech – signatura A 75 – letáky o třicetileté válce“. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 315–321. (spoluautor Václav Bartůšek)

STUPKA, Jiří

Olympus PEN E–P1. *Font* 19, č. 106, 2009, s. 46.

ŠIMŮNKOVÁ, Karolína

Neakreditované tzv. archivy v kulturních institucích. Zpravodaj pobočky ČIS při NA 50, 2008, s. 49–54.

O výstavě „EXPO'58 Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu“. *Paginae historiae* 17, 2009, s. 347–357.

Porada k otázkám nové právní úpravy archivnictví: novela archivního zákona. Dostupné z: <http://www.nacr.cz/zpravy/egovernment2.aspx>

ŠISLER, Martin

13. archivní kolokvium Archivní školy v Marburgu „Zwischen analog und digital. Schriftgutverwaltung als Herausforderung für Archive“ Marburg 10.–11.6. 2008. Archivní časopis 59, 2009, s. 270–277.

ŠŤOVÍČEK, Ivan

Korespondence Kamila Krofty s Edvardem Benešem: dodatek. Sborník archivních prací 58, 2008, s. 403–451 (spoluautor Jindřich Dejmek)

Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. [Díl] I, 1940–1941 / Eds. Jan Němeček, Ivan Šťovíček, Helena Nováčková, Jan Kuklík. Praha 2008, 877 s.

Korespondence v archivní pozůstalosti Edvarda Beneše. Moderní dějiny 16, 2008, s. 321–340 (spoluautor Jan Bílek)

VINDUŠKOVÁ, Anna

Informativní přehled: výběrová bibliografie z archivnictví, pomocných věd historických a příbuzných oborů 30 / sest. Anna Vindušková ; excerpt Jaroslav Koláčný, Anna Vindušková, Eva Gregorovičová, Hana Paulusová, Alena Pazderová, Dagmar Spáčilová, Josef Pospíšil, Jan Krlín. Praha 2009. – 97 s. Verze z 8. 4. 2009, dostupné z <http://www.nacr.cz/Z-Files/inf30.pdf>

VOJÁČEK, Milan

Zwischen Politik und Unternehmertum : Franz Ladislaus Freiherr von Rieger als Grossgrundbesitzer in Maleč. In: Adel und Wirtschaft : Lebensunterhalt der Adeligen in der Moderne. Bd. 2 / [Hg.] Ivo Cerman, Luboš Velek. München 2009, s. 223–233.

WAAGE, Vladimír

Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění = =Historical sources for garden architecture and perspectives of their disclosure. In: Trendy a tradice 2009: sborník abstrakt. Brno 2009, 16 s. + CD-ROM

9. konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2008. Paginae historiae 17, 2009, s. 327–333.

Informace o fondu Ministerstvo vnitra-Šlechtický archiv uloženém v Národním archivu

Pavel Koblasa

Původcem archivního fondu s názvem Ministerstvo vnitra-Šlechtický archiv Vídeň je tzv. šlechtický archiv, který byl do roku 1848 součástí c. k. spojené dvorské kanceláře (k. k. vereinigte Hofkanzlei), následně nedílnou součástí bývalého c. k. ministerstva vnitra ve Vídni (k. k. Ministerium des Innern).

Za datum vzniku tzv. šlechtického archivu lze pokládat 4. září 1828, kdy byl registrátor dvorské kanceláře, a pozdější erbovní cenzor, Johann Bretschneider

pověřen zřízením evidence propůjčení šlechtictví, inkolátů a privilegií.¹ Již o rok dříve bylo rozhodnuto, že dojde k novému uspořádání registratury dvorské kanceláře. Bylo zrušeno dosavadní členění podle korunních zemí mocnářství a započalo se s dělením podle věcného hlediska. Dalším impulsem k vytváření šlechtického archivu coby instituce se stalo rozhodnutí c. k. spojené dvorské kanceláře, která po předchozích delších debatách nařídila v roce 1835 všem zeměpanským a stavovským úřadům působícím na území Rakouského císařství odevzdat koncepty šlechtických diplomů a veškeré spisy týkající se šlechtických záležitostí do nově zřizovaného šlechtického archivu ve Vídni.² Odevzdávání probíhalo postupně. Řada úřadů zřejmě nařízení z Vídně ignorovala, neboť dvorská kancelář roku 1845 opět vyzvala úřady jednotlivých korunních zemí, aby šlechtická akta odeslaly do Vídně. Snahou ústředních orgánů bylo získat pokud možno vše, co se týkalo šlechty, nicméně to se nepodařilo. Celá akce pak skončila kolem roku 1850 za vlády císaře Františka Josefa I.³ Šlechtický archiv se stal součástí nově vytvořeného c. k. ministerstva vnitra ve Vídni (zřízeno dne 17. března 1848), do jehož působnosti spadalo mimo jiné povyšování obcí na města, šlechtické záležitosti, dozor nad nadacemi a propůjčování nadačních míst. Do šlechtického archivu byly umístěny například erbovní listy, doklady k erbovnímu strýcovství, nobilitační spisy, potvrzení šlechtického stavu, doklady k udělení malého a velkého palatinátu, doklady k obnovení šlechtictví, potvrzení říšského šlechtictví pro české země, propůjčení hlasovacího práva na sněmu, doklady o zástavách majetku, osvobození domů od berní, propůjčení různých titulů, potvrzení donací, povolení zřídit fideikomis, potvrzení rodinných smluv, dědičné listy, várečné urbáře, potvrzení různých privilegií, doklady o změnách rodového jména, polepšení erbu, povolení k držení rytířského statku bez inkolátu atd. Rakouské ministerstvo vnitra nevěnovalo péči o šlechtický archiv žádnou mimořádnou pozornost a dohledem nad ním pověřovalo většinou řadové úředníky. Po Bretschneiderovi, který své působení na ministerstvu ukončil v roce 1852, se o archiv postupně starali úředníci Finger, Altmann, Heilmann, Schornböck, Seydel, Müller, von Mitis, Melze, Mayer, Kotz von Dobrsch.⁴ Ve druhé třetině 19. století se podařilo po zdoluhavých jednáních s Německým císařstvím přivést z Mannheimu do Vídně i staré materiály, přibližně 200 fasciklů, týkající se lén a zástav v teritoriu Svaté říše římské národa německého – tzv. Reichsakten. Celkem se zde podařilo nashromáždit kolem 25.000 spisů, které vídeňští archiváři rozdělili do osmi oddělení.⁵

¹ Goldinger, Walter: Das ehemalige Adelsarchiv. Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs, XIII. Band. Wien 1960, s. 489.

² Opočenský, Jan: Archivní úmluva republiky Československé s republikou Rakouskou. Časopis archivní školy, roč. I, 1923, s. 96.

³ Národní archiv (dále NA), Archivní registratura – Ústřední archiv ministerstva vnitra (dále jen „AR-ÚAMV“) 1918–1934, sg. II/1, Zpráva koncipisty státního archivu Jaroslava Kursy o práci v šlechtickém archivu bývalého c. k. ministerstva vnitra ve Vídni, 1923, kart. 12.

I. Saalbuchy (Saalbücher) – registra erbovních listů, knihy majestálů a privilegií
 II. Říšská akta (Reichsakten) – materiály k udílení říšských lén a poskytování majetkových zástav na území Svaté říše římské národa německého

III. Obecné oddělení (Adels- und Wappenangelegenheiten einzelne Personen oder Familien betreffende Akten) – jádrem se stala akta z obecného archivu c. k. ministerstva vnitra uložená původně pod signaturou IV D 1.

IV. Šlechtické nadace (Adelige Stiftungen) – část všeobecná (normy, statuta ústavů, jmenování představených), část zvláštní (podle jednotlivých ústavů v monarchii, nadační záležitosti)

V. Generalia (Generalien) – centrální šlechtická matrika z let 1828–1860, saalbuchy z let 1779–1829, úřad herolda, normálie, zkoušky předků, cizí šlechta, akta říšské šlechty od roku 1647, městské znaky, znaky církevních hodnostářů, inkoláty, palatináty, rodokmeny, instrukce pro erbovní malíře etc.

VI. Záležitosti řádů (Ordensangelegenheiten) – materiály k domácím a zahraničním církevním řádům

VII. Originály diplomů a jiné listiny – zde uloženo 569 listin, z toho 71 českého původu

VIII. Manipulační pomůcky – katalog normálií, indexy, opisy šlechtických diplomů od roku 1905

V pozdějších letech byly materiály týkající se šlechtických nadání, osobního šlechtictví a městských znaků uloženy v rámci písemností c. k. ministerstva vnitra pod signaturami 29 a 43.

Situace zůstala nezměněna po celou dobu existence Rakouského císařství, posléze Rakousko-uherské říše, tedy až do roku 1918. Po zániku mnohonárodnostního habsburského státu začaly některé nástupnické státy, konkrétně Československá republika a Rumunské království, požadovat na rakouské straně navrácení archivních materiálů, které souvisely s jejich dějinami či se dříve nacházely na jejich území. Rámec k archivní rozluce dala saint-germainská mírová smlouva podepsaná zástupci Rakouska a vítězných mocností dne 10. září 1919. Vyčlenění písemností české provenience z vídeňských archivů se podařilo přes počáteční odpor rakouských archivářů, kteří důsledně hájili provenienční princip, dojednat v pražské úmluvě dne 18. května 1920. Následovala ještě další dohoda. Dne 1. července 1922 nabyla platnosti zvláštní Úmluva o spisovém materiálu, vztahujícím se na obce dolnorakouské, postoupené Československé republice, což byl dodatek k předchozí pražské úmluvě. Jak již bylo uvedeno, podobný postup uplatnilo již jenom Rumunsko, s nímž rakouská vláda dospěla k dohodě dne 5. října 1921.⁶ Maďarsko a Království SHS své nároky na archiválie centrální povahy neuplatnily.

⁴ Goldinger, Walter: Das ehemalige ..., s. 498.

⁵ Ad pozn. 3.

⁶ Opočenský, Jan: Archivní úmluva ..., s. 79.

Provádění československo-rakouské archivní rozluky bylo svěřeno Úřadu zástupce Republiky Československé při reparační komisi ve Vídni. Nástupcem tohoto úřadu se záhy stalo Oddělení pro spisovou rozluku při vyslanectví republiky Československé ve Vídni. Československé archiváře zastupoval Antonín Markus (vrchní archivář ve Schwarzenberském archivu v Třeboni), po něm Karel Kazbunda (pozdější přednosta Archivu ministerstva zahraničních věcí). Akta šlechtického archivu, o něž projevil československý stát zájem, začal hned po uzavření pražské úmluvy, přesněji dne 10. června 1920, sepisovat státní archivář Jaroslav Kursá (archivář v Archivu ministerstva vnitra). Jeho působení ve Vídni se protáhlo do roku 1922.⁷ Do Prahy se tak díky archivní rozluce dojednané s mladou Rakouskou republikou dostaly kromě šlechtického archivu historické státní smlouvy, některé listiny korunního archivu, dokumenty k činnosti českého kurfiřtského vyslanectví v Regensburgu, různé osobní spisy úředníků rakouského ministerstva zahraničních věcí, písemnosti nejvyššího hofmistrovského úřadu, archiválie bývalých císařských panství a jejich ředitelství, spisy obcí na Vitorazsku a Valticku připojených k Československu, akta kolejí bývalé české provincie jezuitské, listiny klášterů zrušených Josefem II., spisy z vojenské kanceláře Albrechta z Valdštejna, korespondence kardinála Františka Dietrichsteina, akta pražského zámekového hejtmánství, prezidiální spisy rakouské ministerské rady, spisy tiskového oddělení ministerské rady, některé spisy z vídeňského válečného archivu a řada spisů jednotlivých rakouských ústředních úřadů.⁸

Závěrečný přejímací protokol týkající se šlechtického archivu dne 10. srpna 1923 podepsali za československou stranu Karel Kazbunda a Jaroslav Kursá, za rakouské archiváře Melitta Winkler a Wolfgang Kotz. Do Prahy tak putovalo 106 balíků spisů a dvě bedny listin.⁹ Ve zmiňovaném fondu předaném do Prahy bychom našli šlechtické spisy z české dvorské kanceláře do roku 1749, řadu originálních listin, spisy o moravském zemském znaku z let 1837–1903, spisy o městských znacích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, spisy o duchovenských a řádových znacích, saalbuchy, všeobecné spisy o staročeské šlechtě pořízené mezi lety 1888–1918. Docházelo ovšem k některým průtahům a českoslovenští archiváři požadovali některé další archiválie.¹⁰ Státní archivář Jaroslav Kursá si k výsledkům své práce ve Vídni poznamenal: „*Výtěžek práce v šlechtickém archivu bývalého c. k. ministerstva vnitra možno krátce oceniti takto: Celková kořist je bohatá a to netoliko svým quantum (kromě 129 Saalbuchů celkem 108 balíků převzatých aktů), ale především cenou a významem archiválií*“¹¹ Rakouská

⁷ Hoffmannová, Jaroslava – Pražáková, Jana: Biografický slovník archivářů českých zemí. Praha 2000.

⁸ Opočenský, Jan: Archivní úmluva ..., s. 82.

⁹ NA, AR-ÚAMV 1918–1934, sg. II/1, Přejímací protokol, 1923, kart. 14.

¹⁰ NA, AR-ÚAMV 1918–1934, sg. III/2, Upozornění na archiválie ve státním archivu ve Vídni, 1929, kart. 34.

vláda později projevila zájem alespoň o opisy některých nobilitačních spisů z let 1888–1918. Ústřední archiv ministertva vnitra k tomuto přání podotkl: „*Opisy těchto spisů nemohou však zde býti pořizeny v úředních hodinách, poněvadž archiv ministerstva vnitra má přidělenou jen jedinou písařskou sílu, jež sotva stačí na běžnou práci, takže nutno je pořizovati mimo úřední hodiny za zvláštní honorář, jenž by činil v tomto případě nejvýše 1.500 Kč.*“¹²

Po zániku samostatného Československa a vzniku Protektorátu Čechy a Morava nařídil v srpnu 1939 říšský protektor, a v listopadu 1939 protektorátní vláda, vrátit archiválie ze šlechtického archivu a také registraturu bývalého rakouského ministerstva vnitra zpátky do Vídně. Dne 27. března 1941 řádně poslali zástupci Stálé archivní komise Protektorátu Čechy a Morava zástupcům Německé archivní komise (Deutsche Archivkommission) do Vídně první spisy šlechtického archivu (celkem 63 balíků), konkrétně doklady osobního šlechtictví pro Bakaláře od Bílých orlů až po Žizku z Trocnova.¹³

Po ukončení německé okupace Čech a Moravy byly podepsány dva československo-rakouské archivní protokoly (20. IX. 1946 a 12. X. 1949), kterými Rakušané předali Československu všechny archiválie převezené na jejich území v době druhé světové války. Některé spisy ovšem chyběly. Mimo jiné byly z Prahy do Vídně předány koncem července 1941 například nobilitační listiny týkající se Rudolfa hraběte Czernina (1908), Marie princezny Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst (1904), Vladimíra hraběte Mitrovského (1893), Františka knížete Thun-Hohensteina (1911), Rudolfa prince Thurn-Taxisse (1894) ad., které se však po skončení válečného konfliktu již nenašly. V případě dokumentů o povýšení na město scházely spisy o Bezděčích, Horním Slavkově, Jívově, Jezvě, Českém Mikulově, Říčném, Nehvizdech, Nezdenicích, Ostrově, Prachaticích, Smečnu, Slupečné, Velkém Šenově, Šumburku, Újezdu, Velkých Pavlovicích, Královských Vinohradech, Vlasaticích a Všerubech.¹⁴ Roku 1952 byly ke šlechtickému archivu připojeny navíc seznamy v Praze bydlící šlechty, sbírka úmrtních oznámení šlechty, oznámení o sňatku, vyhlášení dvorního smutku.¹⁵

Písemnosti v dnešním fondu „Ministerstvo vnitra – Šlechtický archiv, Vídeň“, uloženém v Národním archivu, se dochovaly z let 1770–1918. Nejstarším materiálem zmiňovaného archivního fondu jsou doklady z roku 1770 týkající se litoměřických církevních hodnostářů. Archivní soubor byl původně rozdělen na oddělení šlechtické nadace, osobní šlechtictví a udělování znaků. Bylo nutné

¹¹ Ad pozn. 3.

¹² NA, AR-ÚAMV 1935–1945, sg. I/5, Dopis ministerstvu zahraničních věcí v Praze, 1935, kart. 51.

¹³ NA, AR-ÚAMV 1935–1945, sg. I/5, Zápis o předání archiválii, 1941, kart. 55.

¹⁴ NA, AR-ÚAMV 1949–1950, sg. 109/21a, Restituce vlastní - Rakousko, 1949–1950, kart. 10.

¹⁵ NA, AR-ÚAMV – dodatky, Přírůstky reponend, 1952.

ovšem více rozčlenit především posledně jmenované oddělení, protože dosavadní pomůcka nerozlišovala, zda se jedná o udělení znaků městských anebo církevních. Taktéž nebylo nikde zohledněno, že uložené materiály se týkají nejen nadací šlechtických, ale i měšťanských. Nově tedy byl fond pro snazší a rychlejší orientaci rozčleněn na oddělení šlechtické a měšťanské nadace (z let 1824–1918; 27 kartonů), osobní šlechtictví (z let 1862–1918; 28 kartonů), městské znaky (z let 1832–1918; 6 kartonů) a církevní znaky (z let 1770–1917; 2 kartony). Bylo nutné též revidovat a následně opravit, případně upřesnit, řadu názvů šlechtických nadací (např. Nadace Gabriely svobodné paní Cselestové místo Nadace Cselestova, Nadace Antonína Františka hraběte Janovského z Klenova a Janovic místo Nadace Janovská apod.) a důsledně je seřadit podle abecedy. Toto tvrzení se týká oddělení osobního šlechtictví, kde došlo k řadě oprav směrem k přesným tvarům jména a predikátu (např. Rožánek-Schreiner z Roseneggu místo Rožánek-Šrejnar z Roseneka). Všude bylo zaznamenáno, jestli se u spisu zachovalo i vyobrazení uděleného anebo používaného erbu či znaku. V oddělení městské znaky byl doplněn německý název místa a příslušnost daného místa k okresu podle stavu z roku 1910 z důvodu větší autentičnosti. V případě oddělení církevní znaky bylo zvoleno řazení podle sídla dotyčné církevní instituce anebo kláštera a přesně uvedeno, které osoby se spisy týkají. Ve všech odděleních byla provedena revize datace.

Dokumenty podobného rázu lze nalézt především ve fondu České místodržitelství (ve všech manipulacích, obvykle signatura 9 a 10, s výjimkou manipulace z let 1901–1910, kde se jedná o signatury 8 a 10) a ve fondu České místodržitelství-prezidium, rovněž ve všech manipulacích, převážně pod signaturou 2/2 a 2/3. Taktéž je třeba se v souvislosti se šlechtou zmínit o fondu Policejní ředitelství Praha. Všechny zmiňované fondy se nacházejí také v Národním archivu. V případě dokumentů týkajících se nadačních panství je pak nutno počítat s tím, že podobné materiály jsou uloženy podle místního hlediska v některých státních oblastních archivech (např. nadační panství Ronov ve Státním oblastním archivu v Zámruku pod označením Velkostatek Ronov nad Doubravou aj.).

Fond obsahuje poměrně rozmanitý materiál týkající se především šlechtických záležitostí, tj. udělování šlechtických titulů, případně prověřování oprávněnosti je používat, dále pak jsou zde podstatně zastoupeny archiválie k dějinám a fungování šlechtických nadací. Převažují archiválie z přelomu 19. a 20. století. Materiály se však neomezuji čistě na dokumenty vztahující se k dějinám české šlechty. Důležitou složku tvoří i dokumenty týkající se povyšování různých míst v českých zemích na města a nevýznamná není ani složka mapující církevní heraldiku, znaky různých církevních hodnostářů a řeholních řádů. Archivní fond „Ministerstvo vnitřní šlechty, Vídeň“ je určen především zájemcům o heraldiku a to nejen šlechtickou, ale i městskou a církevní. Dále pak zde najdou zajímavé informace i genealogové, poněvadž v dokumentech týkajících se užívání šlechtického titulu se nachází často rodokmeny jednotlivých rodin a pojednání o historii dotyčného rodu. Rovněž nescházejí opisy důležitých listin a právních pořízení týkajících se právě jednotlivých šlechtických rodin.

Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha

Jiřina Juněcová

Archivní materiál jednotlivých fondových částí Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha byl v nedávné době zpřístupněn pro badatelskou veřejnost dílčími inventáři. Jedná se o fondovou část Listiny obsahující listiny z let 1348–1790, které se týkají statkového komplexu sasko-lauenburských vévodů, jejich předchůdců Kolovratů a Berků, ale i nástupců bavorských vévodů a habsburského rodu. Dále jde fondovou část Knihy, zahrnující úřední knihy a registraturní pomůcky fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha z let 1560–1910 (1926). Z dalších částí prvního manipulačního období fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha – Administrace toskánských statků, u nichž proběhlo zpracování, je třeba se zmínit o spisovém pododdílu, společné, v němž jsou uloženy spisy společné pro všechna dominia majetkové državy sasko-lauenburských vévodů a jejich nástupců, dále o spisových pododděleních pro panství Červené Poříčí, Horní Police, Kácov, Ploskovice, Zákupy a Zvoleněves. V uvedených částech fondu je uložen aktový materiál z let 1482–1850 (1889), který má nemalý význam pro studium hospodářství zmíněných velkostatků, sociálních poměrů poddaných v širokém časovém horizontu a může velmi dobře přispět pro poznání evropských dějin. Zmíněné písemnosti fondu zasluhují rozhodně naši pozornost, a proto bych se nyní ráda zabývala jejich historií a významem.

Rozsáhlý majetkový komplex sasko-lauenburských vévodů a jejich nástupců, vévodů bavorských a posléze Habsburků vyžadoval již od počátku vytvoření společné ústřední správy – administrace. Jejím sídlem se stal nejprve Ostrov, později Zákupy, ale roku 1784 byla přestěhována do Prahy. Ústřední správa – administrace spravovala statkovou državu sasko-lauenburských vévodů a jejich nástupců, která se v průběhu času vyvíjela.

Jádrem pozdější majetkové državy sasko-lauenburských vévodů tvořila panství Buštěhrad a Zákupy, jež byla původně majetkem Novohradských z Kolovrat a Berků z Dubé. V roce 1612 za Jana Novohradského z Kolovrat byla obě dominia spojena v jeden majetkový celek, k němuž přibýlo později panství Horní Police. Zmíněná dominia přešla na sasko-lauenburského vévodu Julia Jindřicha po sňatku s Annou Magdalénou Novohradskou z Kolovrat, rozenou z Lobkovic. Vévoda Julius Jindřich získal po Bílé Hoře v západních Čechách řadu statků, se kterými spojil nové získané majetky, a tím vznikla rozsáhlá majetková država sasko-lauenburských vévodů. Anna Magdaléna, vévodkyně sasko-lauenburská zdědila po svém prvním manželovi ještě panství Košátky. Toto panství postoupila však záhy hrabatům Kolovratům, svým příbuzným, a jeho další vývoj se již liší od ostatních sasko-lauenburských statků.

Vévoda Julius Jindřich přikoupil k dosavadním majetkům roku 1658 panství Zvoleněves, k němuž připojil roku 1668 statek Slatinu a v roce 1674 statek Míkovice. Tento majitel dále získal koupí roku 1663 panství Ploskovice, ke kterému přičlenil roku 1665 statek Horní Chobolici, v roce 1668 statek Slatinu, roku 1676 statek Svádov a v roce 1690 statek Trnovany. Nově získané statky byly připojeny k dosavadním dominiím a začleněny pod společnou ústřední správu. Majetek zdědil syn Julius František, jenž zemřel bez mužských potomků, a proto byl statkový komplex rozdělen mezi pozůstalé dcery Annu Marii Františku a Františku Sibylu Augustu. Anna Marie Františka, provdaná za Filipa Viléma, falckrabího rýnského a později za toskánského velkovévodu Jana Gastona III. z rodu Medici, získala středočeská panství, a to Buštěhrad, Zvoleněves a v severních Čechách panství Horní Policí, Ploskovice a Zákupy. Anna Marie Františka koupila roku 1718 palác v Praze na Hradčanech a k dosavadním dominiím přikoupila ještě další statky, a to roku 1726 Kácov a roku 1732 Tachlovice. Po smrti Anny Marie Františky, velkovévodkyně toskánské přešel veškerý majetek na dceru z jejího prvního manželství Marii Annu Karolínu, provdanou za bavorského vévodu Ferdinanda Mariu. Jejím dědicem se stal syn Klement František, který dosavadní majetek zvětšil ještě o západočeské panství Červené Poříčí, získané roku 1763 jako náhrada za odprodaný statek Kozomin s Chluminem. Jelikož tento majitel zemřel bez potomků, přešly statky v Čechách na bavorského kurfiřta Maxmiliána Josefa III., který získal roku 1771 český inkolát. Po jeho smrti roku 1795 byl posledním držitelem českých statků z bavorského rodu Maxmilián Josef IV. Zweibrückenský. Celá majetková država přešla roku 1803 na Habsburky a dostala se arcivévodovi Ferdinandu III. (druhozenému synu Leopolda II.), velkovévodovi toskánskému, který byl mírem lunevillským roku 1801 donucen k abdikaci. Náhradou za Toskánu mu bylo postoupeno knížectví salcburské s kurfiřtským titulem. Bratislavským mírem však připadlo Salcbursko Rakousku, obdržel proto sekularizované biskupství würzburgské, které bylo povýšeno na knížectví. Ferdinand přijal v následujícím roce titul velkovévody würzburgského. Na základě rodinných ujednání habsburského rodu, která byla vtělena do smlouvy vídeňského kongresu, byla bývalá panství vévodů bavorských v Čechách určena pro vnuka císaře Františka I., Františka Karla, vévodu zákupského, syna císaře Napoleona, a do jeho zletilosti je měl užívat Ferdinand III., velkovévoda toskánský. Na vídeňském kongresu byla do budoucna upravena nejen záležitost užívání a vlastnictví českých habsburských panství, nýbrž i italského vévodství Parma, daného do užívání Marii Luise, bývalé manželce císaře Napoleona. Po její smrti měl Parmu získat Karel II. Bourbonský, vévoda v Lucce. Ten měl za to postoupit Lucu velkovévodovi toskánskému. Teprve po jejím připojení k Toskánsku měl toskánský velkovévoda předat habsburské statky v Čechách vévodovi zákupskému, nebo v případě, že by zemřel bez potomků, svým vídeňským bratrancům. Tato situace nastala v roce 1832, kdy zemřel František Karel, vévoda zákupský, čímž majetkový komplex přešel na Leopolda II., velkovévodu toskánského, v jehož držení zůstal až do

roku 1847. Na základě článku 101 Vídeňského kongresu z 9. června 1815 byla vytvořena dvorská komise, která měla převzít toskánská panství v Čechách. Ke skutečnému převedení statků došlo až roku 1849. Abdikace císaře Ferdinanda V. v roce 1848 nic nezměnila na faktickém stavu přejímaných statků, které mu měly zůstat k doživotnímu užívání. Proto, když císař Ferdinand V. zemřel v roce 1875, přešel majetek na císaře Františka Josefa I. a po jeho smrti na rakouské císaře, kteří jej drželi až do roku 1918.

Rozsáhlý majetkový komplex vytvořený jeho majiteli, nutně vyžadoval od počátku řádnou správu, jak již bylo zmíněno. Došlo proto k vytvoření ústřední správy – administrace, která spravovala statky po stránce hospodářské. Do její kompetence náležela ve středních Čechách panství Buštěhrad, Kácov, Tachlovice a Zvoleněves, dále severočeská dominia, a to Horní Police, Ploskovice a Zákupy, a v západních Čechách Červené Poříčí a Ostrov. Ostrovské panství spadalo pod pravomoc pražské administrace pouze v letech 1812–1847. Všele administrace stál hospodářský inspektor, jemuž podléhali dva hospodářští hejtmani, z nichž jeden měl na starosti středočeská panství a druhý severočeská dominia. V roce 1746 byl ustanoven pro správu českých panství bavorskou vévodkyní Marií Annou Karolínou nový zplnomocněný administrátor. Místo dosavadního inspektora, který vykonával vrchní dozor nad hospodářskými záležitostmi českých statků, byl dosazen roku 1782 generální inspektor.

Se vznikem ústřední správy českých statků byly vytvořeny ještě další ústřední správní orgány statků. Jednalo se o hospodářskou inspekci, ústřední pokladnu, účtárnu a účetní revizi. Ústřední pokladna, účtárna a účetní revize měly na starosti finanční záležitosti zmíněných statků a odvody peněz z panství majitelům. V době, kdy přešly české statky na toskánské velkovévody, došlo ke zbyrokratizování centrálních správních úřadů statků. Spojením těchto úřadů vznikla centrální Administrace toskánských statků v Čechách, která se přeměnila po roce 1848 na Ředitelství císařských statků.¹ Roku 1881 byl upraven jeho název na Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků v Praze a do roku 1918 zůstal již beze změny.

Po roce 1848, kdy se přeměnila Administrace toskánských statků v Praze na Ředitelství císařských v Praze, došlo také ke změně v organizačním členění úřadu. V jeho čele stál generální ředitel, dále mělo ředitelství ještě stavební inspekci, lesní inspekci, oddělení cukrovarů, hlavní pokladnu statků a účtárnu.

Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků patřilo od roku 1875 mezi tzv. dvorské úřady.² Stalo se dvorským, respektive dvorským státním úřadem, i když mělo nadále své sídlo v Praze.

¹ Podrobný vývoj pražského ředitelství je popsán autorkou v úvodech archivních pomůcek k jednotlivým spisovým pododdělením fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha.

² Výnos rakouského ministerstva vnitra z 9. srpna 1875, č. 11 025 a nařízení z 12. října 1876, č. 11 582, císařské rozhodnutí z 16. prosince 1877, nota nejvyššího dvorského hofmistra z 28. května 1885, č. 3255; Žolger, Ivan von: Der Hofstaat des Hauses

Počátky péče o nejstarší písemnosti Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha lze sledovat od doby, kdy statky Buštěhrad a Zákupy patřily Novohradským z Kolovrat a Berkům. Z kolovratského archivu v Buštěhradě a berkovského v Zákupích se dochovala kromě listin jen malá část písemností bývalých majitelů. V roce 1612 zakoupil Jan Novohradský z Kolovrat Zákupy, které spojil s buštěhradským dominiem v jeden celek. Tím došlo také ke sloučení berkovských a kolovratských listin a písemností v obou archivech.

Další snahy o spravování archivu ústřední správy bývalých sasko-lauenburských, bavorských a toskánských statků v Čechách jsou patrné od převzetí statků sasko-lauenburskými vévody. Archiv centrálních úřadů sídlil původně v Ostrově nad Ohří. Po rozdělení majetku po smrti sasko-lauenburského vévody Julia Františka mezi jeho dcery, vznikly dva majetkové díly, na nichž se vytvořila samostatná správní organizace. Starší dcera Anna Marie Františka získala tzv. zákupskou skupinu dominií, které ležela ve středních a severních Čechách. Střediskem těchto panství se staly Zákupy. V souvislosti s dělením majetku došlo také k dělení písemností původní registratury. Písemnosti týkající se tzv. zákupské skupiny statků byly z původní registratury vyčleněny a převezeny z Ostrova do Zákup.

K prvnímu pokusu o uspořádání registratury administrace došlo za bavorských vévodů. V souvislosti s jejím přestěhováním do Prahy v roce 1784 sestavil účetní Antonín Birnbaum její inventář, který je pouze soupisem písemností účtárny a hospodářské registratury. Písemnosti byly v soupisu řazeny za sebou abecedně. Po převezení zákupského archivu do Prahy byly k němu připojeny písemnosti vzniklé z činnosti všech centrálních úřadů. Po převzetí českých panství habsburským rodem byl k registratuře vyhotoven nový, dvoudílný inventář, který zachycoval spisy do konce září roku 1805. Ten se nazývá „*Inventarium über die Grossherzoglich-herzoglich und Pfalz-zweibrückisch, dann Kurpfalz-bayerischen Haus-und Familienschriften bei den Gütern in Böhmen*“. Inventář byl však opět pouhým soupisem písemností podle označení fasciкул v abecedním sledu. Birnbaum rozčlenil část listin při zpracování registratury administrace podle jejich provenience na listiny vydané soukromými osobami a na listiny vydané panovníky, seřadil je potom v každé skupině chronologicky za sebou a uložil je zvlášť do bedniček odděleně od ostatního spisového materiálu registratury, v nichž patrně zůstaly uloženy až do roku 1918.

Se zvětšením rozsahu agendy v době toskánské vyvstala potřeba vytvořit nové spisové schéma, podle něhož by se ukládaly písemnosti od roku 1800 do doby 1848–1850.

Ke skutečně odborné péči o registraturu původce došlo po roce 1830, kdy se stal registrátorem Moritz Tietz. Tietz vytvořil pro ukládání spisů nový věcný systém. Veškerý spisový materiál registratury rozdělil na devět částí, z nichž nej-

Österreich. Wien und Leipzig 1917. S. 278–279. Wiener Staatswissenschaftliche Studien. Band 14.

rozsáhlejší je tzv. společné, v němž se nacházejí písemnosti společné pro všechna dominia, dále následují pododdělení pro jednotlivé statky, ve kterých je uložen archivní materiál týkající se vždy příslušného panství. Ke každému pododdělení byl vyhotoven archivní repertář, který je vlastně abecedním rejstříkem k názvům signatur a podsignatur. Věcné skupiny označil Tietz signaturou, která se skládala z číslice, a pokud se jednalo o důležitější spisy nacházející se v signatuře, byla dále ještě členěna na podsignaturu označenou písmeny. Do nově vytvořených signatur u spisového pododdělení Společné Tietz zařadil dřívější věcné celky někdy v původních obalech s heslovitým udáním obsahu. Do věcných skupin byl později začleněn obsahově shodný materiál. Občas dochází k zdánlivému opakování dvou hesel, i když nejsou stejná. Nedostatkem tohoto řazení písemností v registratuře původce bylo to, že nebylo provedeno důsledně a nerespektovalo diplomatické kategorie archivního materiálu. Ke spisům z let 1800–1830 byly sestaveny podrobné věcné a osobní repertáře.

V signaturách registratury administrace se nacházela spolu se spisy část listin a úředních knih. Tietz začlenil listiny především do spisového pododdělu Společné, a to do samostatné věcné skupiny označené číslem 119. V uvedené signatuře je seřadil za sebou chronologicky, u každé listiny potom poznamenal ještě její pořadové číslo a stručný regist. Ve věcných skupinách původní registratury se nacházely také úřední knihy, jako byly urbáře, pamětní knihy, popisy panství, mobiliáře, soupisy poddaných apod. Tyto úřední knihy byly evidovány vždy v repertáři spisového pododdělu pro příslušný statek.

Pro ukládání písemností v registratuře ředitelství císařských statků v období 1848–1910 vytvořil další spisové schéma opět Mořic Tietz. Tento nový věcný systém se zcela odlišoval od předchozího systému pro ukládání písemností v registratuře původce. Nové schéma spisovny ředitelství obsahovalo celkem 71 věcných skupin. Nejdříve byly začleněny spisy, které se vztahovaly k majitelům statků, dále majetkové záležitosti celého statkového komplexu, personální agenda zaměstnanců ředitelství a správ jednotlivých statků, právní a patronátní záležitosti, hospodářská agenda statků a závěr vyplňovaly záležitosti pojišťovací, stížnostní a záležitosti cukrovarů.

V kanceláři administrace i pražského ředitelství byly používány k registratuře registraturní pomůcky. Podací protokoly administrace i pražského ředitelství byly vedeny společně pro všechny statky. Odděleně od podacích protokolů administrace existovaly podací protokoly generální inspekce. Samostatně mimo podací protokoly administrace byly vedeny ještě v některých letech podací protokoly ke spisovému oddělu pro Horní Polici v poddanských záležitostech a k soudním spisům a pomocné podací protokoly účtárny. Ty sloužily k evidenci účtů došlých z příslušného panství do účtárny. V době trvání pražského ředitelství byly v jeho kanceláři používány ještě podací protokoly pojišťovacího fondu. Dále byly vedeny ještě rejstříky a indexy k podacím protokolům.

Jiným typem registraturních pomůcek, které existovaly k registratuře administrace, byl již zmíněný soupis písemností z roku 1784 pořizený Antonínem Birbaumem

a inventář k písemnému materiálu registratury administrace, zachycující spisy do konce roku 1805. Z jiných druhů registraturních pomůcek používaných ke spisům registratury pražského ředitelství je třeba uvést repertáře a záznamníky, evidující velmi stručně rozhodnutí a nařízení, vydaná ředitelstvím ohledně správy českých statků.

Fondová část Listiny obsahuje listiny z let 1348–1790, které se týkají držitelů již zmíněného statkového komplexu, a to rodu Berků a Kolovratů, vévodů sasko-lauenburských a bavorských a posléze Habsburků. Nejstarší část listin se týká různých záležitostí Kolovratů a Berků, jako bylo udělení úřadů, poskytnutí různých milostí panovníky a především prodeje a převodů statků. Dále se jedná se o různé zástavy majetku českých panovníků uvedeným šlechtickým rodům, směny nemovitostí, odkazy statků církvi, ale především o dluhy majitelů. Listiny byly pořízeny v souvislosti s právními akty, ke kterým došlo, a jsou vlastně písemným svědectvím o určitém právním pořízení. Vznikly v královské kanceláři, pokud byl jejich vydavatelem panovník. Jestliže byli vydavateli listin soukromé osoby, bylo využito v některých případech kanceláří měst, někdy pravděpodobně i soukromých kanceláří šlechty a církevních institucí, ale i služeb veřejných notářů. Převážná většina listin této části fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha je dochována v originálech nebo jde o ověřené opisy listin a pouze v nepatrném procentu o prosté opisy. Listiny nacházející se v této fondové mají význam hlavně jako doplněk pro poznání finančních záležitostí majitelů zmíněné majetkové državy.

Úřední knihy a registraturní pomůcky jsou uloženy v další fondové části, jak bylo již podotknuto. Vztahují se k celému fondu, a to jak administraci toskánských statků, tak i k Ředitelství císařských statků. U úředních knih datovaných do roku 1848, které se týkají dominikální agendy, jde o hospodářské instrukce a nařízení, vydaná majiteli nebo administrací pro správu dominií, pamětní knihy, urbáře, popisy panství, různé soupisy pozemků, mobiliáře. Dále je nutné zmínit se o úředních knihách, vztahující se k přenesené agendě, jako byly soupisy poddaných a jejich majetku. Z úředních knih z období po roce 1848, jež náležejí již doby existence Ředitelství císařských statků, mají největší význam hlavně předávací protokoly, pořízené dvorskou komisí při předávání statků do vlastnictví rakouským císařům. Tyto protokoly obsahují velmi podrobné popisy nemovitostí na jednotlivých velkostatech. Dále jde o úřední knihy, vztahující se k hospodářství statků, jako např. soupisy a výkazy dominikálních pozemků, výtahy z pozemkových knih, sloužící jako podklady pro pozemkové katastry, hospodářské osevň plány, statistické přehledy týkající se zemědělské výroby v režii majitelů, plemenné knihy skotu, popisy lesů a lesní hospodářské plány, ocenění budov a zařízení cukrovarů, pojištění hospodářských budov a zemědělských plodin, knihy meteorologických zápisů a knihy týkající se personálních záležitostí zaměstnanců.

Registraturní pomůcky jsou dochovány jak pro období Administrace toskánských statků, tak i pro Ředitelství císařských statků. V 1. manipulačním období jsou zařazeny podací protokoly generální inspekce a podací protokoly adminis-

trace, dále pomocné podací protokoly účtárny. Za podacími protokoly následují indexy, rejstříky a původní repertáře k registratuře administrace. V další době – Ředitelství císařských statků byly nejdříve začleněny podací protokoly ředitelství, stavební a lesní inspekce, účtárny a podací protokoly pojišťovacího fondu statků. Za podacími protokoly následují potom indexy k podacím protokolům, repertáře a záznamní knihy, evidující heslovitě nařízení a rozhodnutí vydaná Ředitelstvím císařských statků pro správu zmíněných statků. Dochované registraturní pomůcky jsou hlavně dokladem úřadování kanceláře Administrace toskánských statků, ale i Ředitelství císařských statků.

Spisová pododdělení Administrace toskánských statků v Čechách, a to jak pododdělí Společné, tak i pododdělení pro jednotlivá dominia obsahují spisy z let 1482–1850 (1889), jak již bylo uvedeno. Písemnou pozůstalost spisového pododdělení Společné, v němž jsou uloženy písemnosti společné pro všechna dominia uvedeného statkového komplexu, tvoří kromě rozhodnutí, nařízení a dobrozdání také smlouvy, které se vztahují k prodeji a, pronájmu nemovitostí, spisy týkající se oprav vrchnostenských a patronátních objektů, hospodářské zprávy, zprávy pojednávající o myslivosti, pivovarnictví a o dolování uhlí na panství Buštěhrad a Zvoleněves, personálie úředníků a nižších zaměstnanců administrace a jednotlivých českých statků sasko-lauenburských vévodů a jejich nástupců. Jako velmi cenný pramen pro genealogické bádání může posloužit soukromá korespondence majitelů českých panství se členy panovnických rodů v Německu, Rakousku a ostatních evropských státech, dále korespondence s vysokými církevními hodnostáři a vysokou šlechtou. V dalších spisových pododdělech bývalé Administrace toskánských statků pro příslušná panství je uložen spisový materiál obdobné povahy.

Archivní materiál spisového pododdělení Společné, dalších pododdělení pro jednotlivé statky Administrace toskánských statků v Čechách a Ředitelství císařských statků velmi úzce souvisí s písemnostmi, které jsou uloženy v ostatních částech fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha, a to především v manipulačním období tohoto fondu v tzv. císařských statcích. Spisy korespondují dále s písemným materiálem jiných fondů, které jsou uloženy v Národním archivu v Praze, např. s fondem Rodinný archiv toskánských Habsburků a fondem Úřad nejvyššího dvorského hofmistra císaře Ferdinanda V. Spisový materiál souvisí samozřejmě s písemnostmi fondů uložených ve státních oblastních archivech, a to velkostatku Buštěhrad, Červené Poříčí, Kácov, Tachlovice–Jeneč a Zvoleněves ve Státním oblastním archivu v Praze, velkostatku Červené Poříčí a Ostrov ve Státním oblastním archivu v Plzni, velkostatku Horní Police, Ploskovic–Zahořany a Zákupy ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích.

Písemnosti Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků byly zahrnuty mezi tzv. restituční fondy, na které se vztahovala archivní rozlučka s Rakouskem po roce 1918, i když byly vždy uloženy v Praze.

Se zánikem habsburské monarchie končí také činnost Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků v Praze a jeho podřízenost Vídní. Po vzniku

Československé republiky v roce 1918 byla výnosem ministerstva zemědělství z roku 1919³ uvalena na císařské statky v Čechách vnucená správa a dosavadní Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků v Praze se přeměnilo na Ředitelství státních lesů a statků v Praze, které převzalo registraturu svého předchůdce, jež se stala součástí registratury tohoto úřadu.

Roku 1921 byla předána část písemností administrace bývalých toskánských a později habsburských statků v Čechách a písemnosti Ředitelství císařských statků Ředitelstvím státních lesů a statků v Praze Státnímu archivu zemědělskému a zbytek převzal v roce 1934 Československý státní archiv zemědělský, jeden z předchůdců Národního archivu v Praze.

Archivní materiál fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha je skutečně velmi rozmanitý a bohatý a také dobře zachován. Jeho písemnosti mohou posloužit jako cenný pramen nejen pro genealogická studia, jak již bylo zmíněno, ale i především jako zdroj informací pro poznání hospodaření císařských statků v poměrně širokém časovém horizontu, ale dávají také možnost sledovat finanční záležitosti majitelů a dotýkají se často i stavební činnosti držitelů zmíněných velkostatků.

Kancelář tajemníka ÚV KSČ Oldřicha Švestky

František Frňka

V roce 2008 bylo v Národním archivu dokončeno pořádání fondu Kancelář tajemníka ÚV KSČ Oldřicha Švestky. Spisový materiál v něm uložený představuje i přes svou velkou torzovitost důležitý pramen pro studium vnitřní struktury Ústředního výboru KSČ (ÚV KSČ), zejména pak jeho ideologických oddělení v prvním období tzv. „normalizace“. Dále dokumentuje kariérní vzestup tehdejšího šéfredaktora Rudého práva Oldřicha Švestky, který se postupem času stal jedním z nejvýše postavených komunistických funkcionářů.

Oldřich Švestka

Oldřich Švestka se narodil 24. 3. 1922 v Pozorce, okr. Teplice. V letech 1928–1938 absolvoval základní školní vzdělání a studium na Obchodní akademii v Lounech, které zakončil maturitní zkouškou. V letech 1938–1942 pracoval jako dělník v Havlíčkově Brodě u firmy RICO vyrábějící vatu a obvazové zboží a u firmy na výrobu plechových obalů a plakátů Černý a syn v Lenešicích u Loun. Od roku 1942 do r. 1945 byl úředníkem Okresní hospodářské záložny a družstva Sativa v Havlíčkově Brodě.

³ Výnos ministerstva zemědělství č. 9 777/191.

Do Komunistické strany Československa vstoupil 1. 6. 1945. Stal se nejprve redaktorem Rudého práva, v roce 1951 pak zástupcem hlavního redaktora a 7. 10. 1958 byl jmenován hlavním redaktorem tohoto deníku.¹ V letech 1958–1962 byl kandidátem a od roku 1962 členem Ústředního výboru KSČ. Jeho politický postoj a smýšlení v první polovině r. 1968 jednoznačně charakterizuje skutečnost, že byl jedním z pěti signatářů tzv. zvacího dopisu, který měl ospravedlnit vstup cizích vojsk na naše území. Jeho kariérní postup v průběhu roku 1968 a hlavně po okupaci Československa plně odráží vnitřní vývoj celé KSČ, který je pro počáteční období tzv. normalizace charakteristický především svou dynamikou a složitostí.

Již 5. 4. 1968 byl Švestka plénem ÚV KSČ schválen za člena předsednictva ústředního výboru.² Tím byl do 31. 8. 1968, kdy byl uvolněn z předsednictva i z funkce hlavního redaktora Rudého práva a následně ustanoven šéfredaktorem stranického týdeníku Tribuna.³ Plénum ÚV KSČ ho 26. 9. 1969 schválilo jako člena Byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích.⁴ Když na plénu v lednu 1970 rezignoval Jaroslav Kozel⁵ na funkci tajemníka byra odpovědného za práci oddělení ideologického, oddělení kultury a oddělení školství a vědy, byl Oldřich Švestka rozhodnutím byra z 5. 2. 1970 prozatímně pověřen řízením těchto oddělení, což vykonával až do zrušení byra v lednu 1971.⁶ V březnu 1970 byl Oldřich Švestka schválen jako řádný tajemník byra a současně bylo doporučeno, aby setrval ve funkci šéfredaktora Tribuny.⁷ Švestka byl též 26. 5. 1970 ustanoven předsedou školské komise při byru ÚV KSČ. Ta byla zřízena na počátku dubna 1970 formálně jako poradní orgán především pro problematiku stranické práce, ve skutečnosti se jednalo o projev tzv. konsolidačních snah na vysokých školách. Předsednictvo ÚV KSČ podalo 7. 12. 1970 návrh na uvolnění Oldřicha Švestky z funkce tajemníka byra a na jeho následné zvolení tajemníkem ÚV KSČ a čle-

¹ NA, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989 (dále KSČ-ÚV) – politické byro, a. j. 261, bod 17, sv. 190.

² NA, KSČ-ÚV – zasedání, a. j. 121, bod 21, sv. 176.

³ Tamtéž, a. j. 124, bod 10, sv. 191.

⁴ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, arch. j. 172, bod 12, sv. 104.

⁵ Spisový materiál vzniklý z činnosti tajemníka J. Kozla byl uspořádán a inventarizován v roce 1972, viz Jaroslav Kozel 1968–1970. Inventář. Zprac. Romana Sagačová a František Štěpán. Praha, Archiv ÚV KSČ 1972.

⁶ Organizační struktura aparátu byra ÚV KSČ vycházela ze struktury stranického aparátu ÚV KSČ. Stranický aparát nebo též aparát ÚV KSČ byl dobový termín pro souhrnné pojmenování oddělení ÚV KSČ. Práci stranického aparátu řídily a kontrolovaly příslušné stranické orgány, tzn. předsednictvo, sekretariát a tajemníci. Vnitřní činnost oddělení řídili vedoucí oddělení a odpovídali za ni příslušnému tajemníku, sekretariátu a předsednictvu. Ostatní vedoucí pracovníci (vedoucí odborů) řídili jim svěřený odbor a odpovídali za jeho činnost vedoucímu oddělení, případně tajemníku podle struktury aparátu.

⁷ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, a. j. 195, bod 22, sv. 121.

nem sekretariátu ÚV KSČ.⁸ V souvislosti se zvolením do nové funkce byl Oldřich Švestka na počátku ledna 1971 uvolněn bytem ÚV KSČ z funkce šéfredaktora Tribuny, v níž ho nahradil jeho dosavadní zástupce Karel Sršeň.⁹

Přesné určení činnosti Oldřicha Švestky od ledna 1971 do dubna 1972 je poměrně složité. Předsednictvo ÚV KSČ jej 23. 4. 1971 schválilo za člena komise pověřené přípravou návrhu na ukončení práce tzv. rehabilitační komise. Poté byl květnovým plénem potvrzen ve funkcích tajemníka ÚV KSČ a člena sekretariátu ÚV KSČ a na říjnovém plénu 21. 10. 1971 schválen za kandidáta na poslance Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR.¹⁰ Od ledna 1971 byl Oldřich Švestka jako tajemník ÚV KSČ s velkou pravděpodobností pověřen řízením oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ. Lze tak ovšem usuzovat pouze na základě torzovitě dochované korespondence mezi ním a vedoucím oddělení PhDr. Vladimírem Divišem¹¹ nebo jeho zástupkyní PhDr. Milenou Balašovou.¹² Přímé doklady o Švestkově pověření řízením tohoto či jiných oddělení ÚV KSČ v tomto období však nebyly nalezeny. Dne 10. 3. 1972 mu předsednictvo ÚV KSČ uložilo zabezpečit a řídit práci operativní komise pro řízení ekonomické propagandy a agitace.

Od 8. 4. 1972 řídil Oldřich Švestka ve funkci tajemníka přímo (tzn. bez vedoucího oddělení) oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ.¹³ Sekretariát ÚV KSČ projednal 5. 12. 1972 návrh nové systemizace stranického aparátu a souhlasil mimo jiné se sloučením stávajících oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích a oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ.¹⁴ Předsednictvo ÚV KSČ na své schůzi 15. 12. 1972 sloučení obou oddělení potvrdilo a vedoucím

⁸ Tamtéž, a. j. 225, bod 9, sv. 147. Návrh byl schválen prosincovým plénem konaným v dnech 10. – 11. 12. 1970; NA, KSČ-ÚV – zasedání, a. j. 134, bod 10, sv. 218.

⁹ NA, KSČ-ÚV – Byro ÚV KSČ 1968–1971, a. j. 68, bod 15, sv. 43.

¹⁰ NA, KSČ-ÚV – zasedání, a. j. 140, bod 8, sv. 230.

¹¹ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, a. j. 38, bod 18, sv. 37. PhDr. Vladimír Diviš pracoval do r. 1969 v různých funkcích v Československé lidové armádě, např. jako pracovník oddělení propagandy na Hlavní vojenské politické správě v Praze nebo šéfredaktor časopisu Lidová armáda. Po odvolání z funkce vedoucího oddělení v dubnu 1972 byl zařazen do funkce prvního náměstka ústředního ředitele Československé televize, v únoru 1976 byl pověřen řízením ústřední redakce politického zpravodajství a publicistiky ČST, od května 1981 působil jako redaktor Rudého práva a od července téhož roku jako stálý zahraniční zpravodaj Rudého práva v Moskvě.

¹² Tamtéž, a. j. 38, bod 18, sv. 37. Doc. PhDr. Milena Balašová působila v letech 1949–1968 jako redaktorka Československého rozhlasu a v letech 1969–1971 jako šéfredaktorka Světa socialismu. Po odvolání z funkce zástupce vedoucího oddělení v dubnu 1972 byla zařazena do funkce náměstkyně ústředního ředitele ČST a od března 1980 schválena do funkce generální tajemnice mezinárodní rozhlasové a televizní organizace OIRT.

¹³ Tamtéž, a. j. 38, bod 18, sv. 37.

¹⁴ NA, KSČ-ÚV – sekretariát, a. j. 59, bod 17, sv. 37.

nového oddělení ustanovilo Vasilu Bejdu.¹⁵ Řízením oddělení byl i nadále pověřen Oldřich Švestka.¹⁶ Ten vedl rozšířené oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ do srpna 1975, kdy byl v souvislosti se žádostí Miroslava Moce o uvolnění z funkce hlavního redaktora Rudého práva pověřen od 1. 9. 1975 výkonem této funkce.¹⁷ Současně byl předsednictvem ÚV KSČ uvolněn z funkce tajemníka.¹⁸ Hlavním redaktorem Rudého práva byl Oldřich Švestka až do své předčasné smrti 8. 6. 1983.¹⁹

Za svou stranickou činnost obdržel během svého života několik vyznamenání: Řád práce (1970), Řád republiky (1972), Řád Vítězného února (1973) a Řád Klementa Gottwalda (1982).²⁰

Oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ

Předsednictvo ÚV KSČ schválilo 25. 2. 1969 návrh systemizace aparátu ÚV KSČ v podobě, v jaké jej předložil A. Dubček.²¹ Jednou z hlavních změn, které nová systemizace přinášela, bylo sloučení dosavadních oddělení školství a vědy a oddělení kultury v jedno oddělení školství, vědy a kultury. Z nově vzniklého oddělení byl vyčleněn jeden z jeho odborů a povýšen na samostatné oddělení, které dostalo název oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ.

Organizační struktura oddělení s počtem pracovníků

Vedoucí oddělení	1
Zástupce vedoucího oddělení	1
Pomocník vedoucího oddělení	1
Administrativní pracovnice	1

Politici pracovníci

Oblast hromadných sdělovacích prostředků řízených federální vládou	1
Oblast stranického tisku s celostátní působností	3
Oblast tisku vydávaného organizacemi Národní fronty	1
Oblast analýzy činnosti a působení a příprava nové organizace hromadných sdělovacích prostředků	3

Celkem bylo systemizováno 11 politických a 1 administrativní pracovník.

¹⁵ Doc. JUDr. Vasil Bejda, CSc. pracoval do dubna 1972 v různých funkcích na ÚV KSS, 8. 4. 1972 byl schválen do funkce vedoucího oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ. Zde vystřídal RSDr. Ladislava Novotného, CSc., který oddělení řídil od r. 1969. Ladislav Novotný byl přefázen na místo ředitele Ústavu marxismu-leninismu a zároveň šéfredaktora Nové myslí.

¹⁶ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, a. j. 62, bod 3, sv. 64.

¹⁷ Tamtéž, a. j. 167, bod 27, sv. 165.

¹⁸ Tamtéž, a. j. 172, bod 3, sv. 169.

¹⁹ Československá encyklopedie. Praha 1986, s. 97.

Základním úkolem oddělení bylo pravidelné informování aktivu šéfredaktorů o politice strany a jejich seznamování s usneseními jednotlivých složek ÚV KSČ, pravidelný styk s Ústředím československých novinářů a s ministrem – předsedou Vládního výboru pro tisk a informace při federální vládě ČSSR, dohled nad stranickým tiskem (např. Rudé právo, Politika, Život strany, Tribuna, Hospodářské noviny aj.), rozvíjení politické činnosti v zahraničním vysílání Československého rozhlasu, ČTK, Československé televizi, československých propagačních časopisech určených pro zahraničí atd., ovlivňování tisku vydávaného organizacemi Národní fronty a analýza činnosti a působení hromadných sdělovacích prostředků a příprava podkladů pro jejich ovlivňování v souladu s politikou KSČ.

Vedoucím oddělení byl ustanoven PhDr. Vladimír Diviš a jeho zástupcem Ludovít Schulz.²² V březnu 1971 byla dalším zástupcem vedoucího oddělení ustanovena Doc. PhDr. Milena Balašová. Přijetí usnesení předsednictva ÚV KSČ z 8. 4. 1972 o kádrových změnách na ideologickém úseku KSČ znamenalo podstatnou změnu jak ve vedení tak ve vnitřní struktuře oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ.²³ Dosavadní vedení ve složení V. Diviš, L. Schulz a M. Balašová bylo odvoláno a oddělení dočasně přímo řídil tajemník ÚV KSČ Oldřich Švestka, protože nový vedoucí zatím nebyl ustanoven. Jeho zástupci se stali Ing. Antonín Zázvorka²⁴ a RSDr. Karel Hradecký.²⁵

Jako každý tajemník ÚV KSČ měl i Oldřich Švestka svůj sekretariát,²⁶ který tvořil jeho pomocník Bohumil Plundra²⁷ a dvě administrativní pracovnice.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž, a. j. 148, bod 11, sv. 90.

²² Ludovít Schulz byl do dubna 1969 redaktor Rudého práva. Po uvolnění z funkce zástupce vedoucího oddělení v dubnu 1972 působil jako politický pracovník oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ, v dubnu 1973 odešel do invalidního důchodu.

²³ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, a. j. 38, bod 18, sv. 37.

²⁴ Ing. Antonín Zázvorka byl do r. 1968 redaktor a šéfredaktor deníku Práce, v letech 1968 – 1970 pracovník sekretariátu předsednictva Ústřední rady odborů a od 1970 zástupce šéfredaktora Týdeníku aktualit.

²⁵ RSDr. Karel Hradecký pracoval do r. 1968 v různých funkcích na ÚV KSS, v letech 1969–1971 byl vedoucí odboru kontroly Státního úřadu pro tisk a informace a od r. 1971 náměstek ústředního ředitele ČTK.

²⁶ Činnost sekretariátu O. Švestky lze zmapovat pouze na podkladě zachovaného spisového materiálu. Veškerá korespondence byla předkládána přímo Švestkovi, který ji po přečtení opatřil rukopisnými poznámkami o způsobu vyřízení. Část vyřizoval osobně, část delegoval podle věcné příslušnosti pracovníkům oddělení. Ti danou záležitost přímo vyřídili nebo navrhli způsob vyřízení, který byl předložen Švestkovi ke schválení a poté odeslán. O důležitých rozhodnutích informoval O. Švestka G. Husáka, V. Bílaka, L. Štrougala a M. Jakeše.

²⁷ Bohumil Plundra se stal pomocníkem O. Švestky v r. 1969 v době jeho působení ve funkci tajemníka byra ÚV KSČ, v roce 1971 se stal pomocníkem tajemníka

Rovněž vnitřní struktura oddělení se od dubna 1972 velmi výrazně změnila. Byly vytvořeny dva hlavní odbory: odbor tisku v čele s Ing. A. Zázvorkou a odbor státních sdělovacích prostředků, který řídil RSDr. K. Hradecký. Systemizováno zůstalo i nadále 12 pracovníků.

Struktura oddělení v období duben – prosinec 1972:

Odbor tisku

Zástupce vedoucího oddělení

Samostatný referent pro vydavatelství, stranické a centrální deníky, publicitu z veřejných vystoupení stranických činitelů, stranických a vládních návštěv a tiskové tajemníky ministerstev mimo Ministerstva zahraničních věcí

Samostatný referent pro týdeníky, časopisy a magazíny, PNS a zároveň konzultant pro

kulturně politické rubriky

Samostatný referent pro krajský tisk, okresní a závodní noviny, krajské a okresní tiskové komise a styk s tiskovými pracovníky krajských výborů KSČ

Konzultant pro ekonomickou problematiku

Kádrové záležitosti

Odbor státních sdělovacích prostředků

Zástupce vedoucího oddělení

Samostatný referent pro Československou tiskovou kancelář, Český úřad pro tisk a informace, Československý svaz novinářů a Mezinárodní organizaci novinářů

Samostatný referent pro rozhlas

Samostatný referent pro televizi

Konzultant pro mezinárodně politickou problematiku, ofenzivní propaganda do zahraničí, kontrapropaganda, zahraniční korespondenti, tiskový odbor Ministerstva zahraničních věcí

Kádrové záležitosti

Poslední změna vnitřní struktury i vedení oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ během působení O. Švestky ve funkci tajemníka ÚV KSČ proběhla v prosinci 1972. Sekretariát ÚV KSČ projednal 5. 12. 1972 návrh nové systemizace aparátu stranických orgánů²⁸ a předložil jej k projednání a schválení předsednictvu ÚV KSČ. To návrh ještě jednou projednalo a na své schůzi 15. 12. 1972 přijalo usnesení, jímž se schvaloval návrh zásad postavení, zaměření práce, organizačního uspořádání a systemizace aparátu stranických

ÚV KSČ a pomocníkem O. Švestky zůstal i po jeho odchodu z aparátu ÚV KSČ na místo šéfredaktora Rudého práva v říjnu 1975. Jejich cesty se rozdělily až v prosinci 1980, kdy byl B. Plundra ustanoven ředitelem vydavatelství Rudé právo.

²⁸ NA, KSČ-ÚV – sekretariát, a. j. 59, bod 17, sv. 37.

orgánů.²⁹ Rozpracování návrhu do funkční náplně práce jednotlivých oddělení ÚV KSČ spolu s úpravou platů pracovníků bylo záležitostí následujících měsíců.³⁰

Přijetí návrhu zásad znamenalo v ideologické oblasti začlenění oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ do oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ. Řízením rozšířeného oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ byl i nadále pověřen Oldřich Švestka. Funkci vedoucího oddělení vykonával Doc. JUDr. Vasil Bejda, CSc. Vnitřní struktura oddělení byla následující:

Odbor propagandy marxismu-leninismu	Vasil Bejda
Odbor stranického vzdělávání	Ladislav Kaštan (zástupce vedoucího oddělení)
Odbor agitace	Jaroslav Kaše
Odbor vnější propagandy	Miroslav Bochenek (zástupce vedoucího oddělení)
Odbor státních sdělovacích prostředků	Karel Hradecký
Odbor tisku	Antonín Zázvorka ³¹

Celkem bylo v oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ systemizováno 79 pracovníků (61 politických, 10 organizačních a 8 administrativních).

Náplň práce oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ vycházela z úkolů obou oddělení před jejich sloučením. Podílelo se především na zdokonalování ideologické práce strany, propagandy marxismu-leninismu, stranického vzdělávání a přípravy kádřů, sledovalo rozvoj společenských věd a působení sdělovacích prostředků v oblasti ideologie, spolupracovalo na koncepci stranického školství (včetně Vysoké školy ÚV KSČ), ovlivňovalo jeho obsahové zaměření na základě usnesení ÚV KSČ a vydávalo propagační, studijní a agitační materiály a publikace ÚV KSČ, rozvíjelo lektorskou činnost, řídilo muzea K. Gottwalda a V. I. Lenina. Mělo dále realizovat politiku strany v tisku, rozhlasu, televizi a novinářských svazech, usměrňovalo činnost hromadných sdělovacích prostředků a státních úřadů působících v této oblasti, např. Českého úřadu pro tisk a informace (ČÚTI) a v neposlední řadě sledovalo a hodnotilo účinnost jejich působení ve společnosti.

Oldřich Švestka dohlížel na činnost oddělení do konce srpna 1975, kdy byl uvolněn z funkce tajemníka ÚV KSČ a stal se šéfredaktorem Rudého práva.

Obrazová příloha k článku se nachází na konci kapitoly str. 389–391

²⁹ NA, KSČ-ÚV – předsednictvo, a. j. bod 3, sv. 64.

³⁰ NA, KSČ-ÚV – sekretariát, a. j. 72, bod 1, sv. 46.

³¹ Nový návrh zásad přijatý předsednictvem ÚV KSČ 15. 12. 1972 členil oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ na 5 odborů. Odbor tisku byl znovu vytvořen až po konzultacích s pracovníky oddělení v průběhu roku 1973, neboť bylo konstatováno, že vnitřní struktura zrušeného oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ nejlépe odpovídala potřebám operativního řízení hromadných sdělovacích prostředků.

Svatí církevních řádů z Říma nové doby

Václav Bartůšek

Ve dnech 5.–7. listopadu 2009 se mi v rámci návštěvy Říma o dovolené naskytla příležitost zúčastnit se zajímavého semináře k církevním dějinám. Nazýval se Svati církevních řádů z Říma nové doby – místa a obrazy. Akce, do které se zapojili přednášející z předních italských universit, dalších vědeckých pracovišť i členové sedmi římských církevních řádů byla určena široké veřejnosti. Počítalo se především se širší účastí odborné laické veřejnosti, které se mezi obyvateli Říma i příchozími turisty našlo dosti velké množství. Akce se skládala ze dvou částí – vlastního semináře o svatých, který se konal dne 5. 11. 2009 v řeholním domě řeholních kleriků Matky Boží v Baldiniho sále při kostele sv. Marie ve Sloupoví (in Portico) na náměstí Piazza Campitelli 9 a návštěvy tzv. světnic svatých (Case dei Santi) při sedmi vybraných řeholních domech řádů, které seminář pořádaly.

Pro odbornou veřejnost byl připraven hlavně seminář, kde se počítalo i s možností veřejné diskuse po jednotlivých vystoupeních. Byli přítomni také mnozí zástupci církevních řádů, zejména pořádajících, tj. z řad řeholních kleriků jezuitů, piaristů, řeholních kleriků Matky Boží, barnabitů a kamiliánů a dvou mužských observancí františkánského řádu. Dopolední blok zahájilo vystoupení a úvodní slovo paní profesorky Sofie Boesch Gajano z římské univerzity Università degli Studi di Roma Tre, předsedkyně italské společnosti pro studium svatosti, kultu a hagiografie. Paní profesorka Irene Fosi z univerzity G. D. Annunzia v Chieti a v Peskaře (Università degli Studi „G. D. Annunzio“, Chieti-Pescara) ve svém příspěvku charakterizovala po sociální i správní stránce náboženský život v Římě na prahu novověku pod vlivem nejdůležitějších historických událostí včetně neblaze proslulého vyplnění Říma (Sacco di Roma) v roce 1527. Dějin umění a uctívání svatých v Římě se týkal referát profesora Marcella Fagiola z římské univerzity Sapienza (Università degli Studi di Roma „Sapienza“). Město Řím bylo známé ve světě jako poutní místo ke zdejším sedmi bazilikám (bazilika sv. Jana v Lateráně, sv. Petra ve Vatikáně, sv. Petra za hradbami, basilika Santa Maria Maggiore, sv. Vavřince za hradbami u hřbitova Campo Verano, basilika sv. Sebastiana u stejnojmenných katakomb a basilika Sv. Kříže Jerusalemského, poblíž svatých schodů). Přednášející zde hlavně rozebíral vizi města Říma jako druhého Jeruzaléma až do moderní doby na počátku novověku a vlastně až do současnosti. Profesor další římské univerzity (Università degli Studi di Roma) Tomaso Calió připomněl význam některých novověkých svatých a jejich působení v Římě, kromě zástupců zde již uvedených církevních institucí to byl ještě např. sv. Filip Neri, zakladatel oratoriánů a řada dalších světců. V odpoledním bloku porovnával profesor Vittorio Casale z římské univerzity Università degli Studi di Roma procesy svatořečení světců a světic novověku z uměleckohistorického hlediska. Paní profesorka Emilia Anna Talamo z kalabrijské univerzity (Università degli

Studi della Calabria) prezentovala práce doktorandů ze svého semináře o ikonografii svatých. Emilia De Marco přednáška o sv. Filipu Neri a oratoriánech, Nicola Dominico o sv. Josefovi Kalasanském a o piaristech a dále ještě vystoupila Valeria Di Giuseppe Di Paolo. Závěr semináře provedl Robert Godding, předseda Societé des Bollandistes, která je známá především vydáváním *Act Sanctorum*.

Dalším, dvoudenním, pokračováním celé akce byly exkurze do tzv. světnic svatých, kde zemřeli významní světcí ze sedmi řeholních institucí, jichž se tato akce týkala nejvíce. Většina z nich zde prožila v těchto místech i velkou část svého života. Na náměstí Piazza Benedetto Cairoli 117, blízko centra města se nachází chrám a řádový dům řeholních kleriků sv. Pavla – barnabitů. Zde je soustředěna část památek na řádového zakladatele sv. Antonia Maria Zacaria (1502 Cremona, † 15. 7. 1539 Cremona). Staré římské město – malebné náměstí Marie Magdaleny se stejnojmenným kostelem i domem nemocničního Řádu řeholních kleriků pro službu nemocným (Otců dobré smrti) – kamiliánů bylo jejich domovem. Zde dlouhou dobu pobýval i jejich zakladatel sv. Kamil je Lellis (*25. 5. 1550 Bucchianico u Pescary, † 14. 7. 1614 Řím), který byl svatořečen papežem Benediktem XIV. 29. 6. 1746. Ve františkánském klášteře při kostele sv. Františka na Břehu (San Francesco a Ripa) na náměstí sv. Františka z Assisi ve čtvrti Zátíbeří (Trastevere) se nacházejí místnosti posledních okamžiků sv. Karla ze Sezze (*1613 Sezze, † 6. 1. 1670 Řím). Na vrcholu pahorku Palatinu v Římě (Via San Bonaventura) se nachází františkánský klášter, kde působil sv. Leonardo od Maurizioovi brány – Paolo Giorlamo (*20.12. 1676, † 26.11. 1751 Řím), který čerpal inspiraci ze životů dávných světců umučených nedaleko v koloseu ještě v antických dobách a kterého papež Jan XXIII. prohlásil za patrona misionářů. V generálním domě řeholních kleriků Matky Boží při kostele sv. Marie ve Sloupoví na náměstí Piazza Campitelli 9 se nacházejí světnice sv. Giovanni Leonardiho (*1541 Decimo u Lukky, † 9.10. 1609 Řím). Beatifikován byl papežem Piem IX. 10. 11. 1861 a svatořečen Piem XI. 17. 4. 1938.

Nejznámější světnice svatých se nacházejí u jezuitů na náměstí Piazza del Gesu poblíž třídy Viktora Emanuela. Zde vznikla první kolej jezuitského řádu v Římě spolu se světoznámým kostelem Il Gesu, první barokní basilikou v Římě z roku 1568. Ze starší doby se v generálním řádovém domě dochovaly místnosti, kde žil, působil a zemřel sv. Ignác z Loyoly (*1491 Loyola, † 31. 7. 1556 Řím). Na konci dlouhých chodeb lze navštívit tři místnosti a jednu vstupní, kterou vymaloval motivy ze světcova života známý malíř Andrea Pozzo. Třídou Viktora Emanuela je možné dojít až na náměstí sv. Pantaleona, kde se při kostele sv. Pantaleona a sv. Josefa Kalasanského nachází generální dům piaristického řádu, který vznikl v roce 1612 na místě bývalého šlechtického paláce rodiny Tores. Zde se nacházejí tři místnosti světnic sv. Josefa Kalasanského a Matce Dei (*1557 Petralta de la Sal, † 25. 8. 1648 Řím), zakladatele řádu piaristů, který zde žil a zemřel v letech 1612–1648. Můžeme zde najít velké množství materiálů k dějinám tohoto světece, mezi nimi i dokonce emailový medailonek s vyobrazením knížete Františka

kardinála Ditrichštejna (*22.8. 1570, † 19.9. 1636), olomouckého biskupa, který v roce 1631 uvedl piaristický řád na Moravu. Ten si světec obzvláště oblíbil a míval ho u svého lože.

Seminář i exkurze ukázaly, jak uvedené řády i kláštery pečují o své kulturní dědictví. Někde, např. u jezuitů došlo pouze k návštěvě světnic, ale většině návštěvníků je znám i perfektně fungující a rozsáhlý řádový archiv, u piaristů světnice sousedí přímo s řádovým archivem i knihovnou. Zejména jsou zde bohaté řádové sbírky, kde je možné najít také rozsáhlou korespondenci sv. Josefa Kalasanského i do střední Evropy (většinou dnes již vydanou v edicích) i materiály k dějinám kolejí v této oblasti vůbec. V rámci prohlídky umožnily návštěvu knihovny a částečně i s ukázkami knih a archiválií barnabité, kde návštěvníka zaujme uložení knihovny v chrámové věži a také Chudí řeholní klerici Matky Boží s velmi zajímavou knihovnou se spisy starších církevních historiků (oratoriána bl. Cesare Baronia 16. a 17. stol.), mají též velmi dobře fungující archiv. Pěči své historii věnují též kamiliáni, které vydávají např. velké množství o členech i členkách svého řádu. Škoda, že nebylo možno vidět i některá místa k životu zakladatele kongregace oratoriánů sv. Filipa z Neri (*21. 7. 1515 Florencie, † 26. 5. 1595 Řím), zejména při chrámech sv. Jeronýna a později též sv. Marie in Vallicella.

Hodnotíme-li celou akci, můžeme ji přiznat velkou odbornost i dobře připravenou organizaci při zvládání méně obvyklých prohlídkových tras po interiérech řeholních domů ve dvouhodinových intervalech. Také to, že na semináři mohla být se rozvinula poměrně rozsáhlá diskuse, svědčí o vyspělosti publika a z to, že je na seminář pozvána bez předběžných přihlášek široká veřejnost vůbec na jeho kulturní hodnotě nic nesnižuje, ale naopak vlastně ještě přidává.

Obrazová příloha k článku se nachází na konci kapitoly str. 392–394

Trendy a tradice 2009. Zpráva o mezioborové odborné konferenci

Vladimír Waage

Upříležitosti 90. výročí založení Mendelovy zemědělské a lesnické university v Brně (dále též MZLU) se na její Zahradnické fakultě se sídlem v Lednici na Moravě ve dnech 10. – 11. září 2009 uskutečnila odborná mezioborová konference „Trendy a tradice 2009“ v oboru zahradnické architektury, historie zahrad a vývoje krajiny.

Na této fakultě v Lednici se studuje krajinářská architektura a zahradnické technologie. Na mezioborové konferenci si vyměňovali své zkušenosti odborníci

z oblasti zahradnictví, zahradní architektury, lesnictví, botaniky, zoologie, a také archiváři, památkáři a muzejníci. Byla to užitečná výměna informací mezi přírodovědci a humanitně vzdělanými odborníky, ku prospěchu obou stran.

Na úvod prvního dne jednání děkan Zahradnické fakulty doc. Ing. Petr Kučera, Ph.D., připomněl tradici zdejší zahradnické výuky a nové trendy v zahradnictví. Dále v úvodní části vystoupil proděkan pro vědu a výzkum doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D., který seznámil s programem konference a upozornil na problém optimalizace krajiny – jak korigovat uživatele krajiny, jak přistupovat ke krajině, nezničit ji a přitom z ní mít užitek. Zdůraznil nutnost studia historických pramenů o vývoji krajiny pro zachování krajiny a jejího trvale udržitelného rozvoje.

Samotná konference byla rozdělena do čtyř odborných sekcí: 1. Zahradní a krajinářská architektura – prameny poznání, jejich digitalizace a využití; 2. Rybníky – významná součást kulturní krajiny Lednicko-valtického areálu; 3. Trendy v sortimentu a v zahradnické technice; 4. Komponovaná a kulturní krajina a současném uměleckém, urbanistickém, ekonomickém a právním kontextu.

Součástí konference bylo i seznámení se soutěží Zahrada roku, jejíž výsledky byly pak oficiálně vyhlášeny při společenském setkání účastníků konference v rytířském sále Lednického zámku. Malá výstava v prostorách děkanátu pak připomněla 70. výročí úmrtí významného zahradního architekta Františka Thomayera. S výstavou účastníky konference seznámili ředitel Národní zemědělského muzea Mgr. Přemysl Reibl a autoři výstavy Mgr. Šárka Steinová a Ing. Petr Fencel. Jednalo se o malou putovní výstavu faksimilií, která navázala na úspěšnou výstavu originálů vystavených v Národním zemědělském muzeu (dále též NZM).¹ Výstava faksimilií se setkala s velkým ohlasem účastníků konference a po jejím skončení zůstala ještě několik týdnů k dispozici studentům a učitelům zahradnické fakulty.

V odpoledních hodinách pak začalo jednání v jednotlivých sekcích. Autor této informace se zúčastnil jednání v první odborné sekci, kterou vedl ing. Petr Fencel.

Tu zahájil PhDr. Václav Rameš, Státní oblastní archiv Třeboň, příspěvkem „Digitalizace archivních pramenů ve Státním oblastním archivu v Třeboni“. Příspěvek se věnoval především digitalizaci map a zaměřil se na počátky digitalizace v treboňském archivu. Archiv spravuje velké množství map, především lesnických, což je dáno rozsahem lesů v Jižních Čechách. Tyto mapy pro své služební potřeby (historický výzkum lesů) často využíval a jejich digitalizaci zahájil Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, respektive jeho oddělení historického průzkumu, které však bylo po roce 2005 zrušeno a v podstatě převedeno do Národního zemědělského muzea (viz příspěvek Ing. Petra Fencela). Tak bylo díky spolupráci s digitalizačním pracovištěm jmenovaného ústavu od roku 1998 zdigitalizováno pro Státní oblastní archivy již 2000 map. Tato externí digitalizace ušetřila archivům mnohé finanční prostředky a tím otevřela cestu pro digitalizaci dalších významných dokumentů, především matrik jako v případě Státního oblastního archivu v Třeboni.

¹ K této výstavě vyšel katalog: Steinová, Šárka: František Thomayer, život a dílo zahradního architekta. NZM Praha 2008.

PhDr. Věra Vávrová (Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví Průhonice) ve svém referátu na téma „Vlastenecká akce Svazu okrašlovacích spolků z počátku 2. světové války a využití evidence významných stromů pro studium kulturní krajiny“ informovala o svém výzkumu, který souvisel s projektem podporovaným Ministerstvem životního prostředí a byl zaměřen na výzkum neproduktivních rostlin a jejich uplatnění v krajině a sídlech současnosti. Při výzkumu se autorka obrátila k evidenci památných stromů prováděné Svazem okrašlovacích spolků v letech 1940-1941, která je dnes uložena v Archivu Akademie věd ČR. V kratičkém úvodu byli účastníci konference seznámeni s historií okrašlovacích spolků v Čechách. Dále autorka uvedla jména osobností, které se této evidenci zúčastnili (dr. Jan Emler, dr. Jaromír Klik a architekt Josef Kumpán). Výsledky evidence byly publikovány v časopise Krásy našeho domova. Pracovní materiál této evidence představuje tři kartotéční krabice, jejichž obsah se začal v roce 2005 digitalizovat. Výsledky digitalizace jsou zatím k dispozici v pouze v badatelných výzkumného ústavu v Průhonicih a akademického archivu. Několik ukázek skenů je v příloze konferenčního sborníku.

Plánovaná přednáška PhDr. Markéty Šantrůčkové (z téhož ústavu), se neuskutečnila, avšak její příspěvek „Význam starých map pro poznání krajinářských úprav Černínů na příkladu obory Jemčina“ je uveřejněn v konferenčním sborníku. Obora Jemčina je velký lesní komplex mezi obcemi Novosedly nad Nežárku a Buk na území bývalého černínského velkostatku Jindřichův Hradec. První zmínka o zdejších lesích pochází z období Pánů z Hradce z roku 1384. V polovině 18. století zde Černínové vybudovali hřebčín a malý lovecký zámek a zároveň s tím se začal měnit vzhled a funkce okolních rozsáhlých lesů. V nich Černínové viděli zdroj užitku a zábavy. Proto také možná zaměstnávali dobré lesníky. Zde a na dalších černínských panstvích se uplatnily čtyři generace lesníků z rodu Wachtelů, autorů mnoha posuzovaných map. Jemčina byla rozdělena cestami, na nichž byly vybudovány různé přístřešky a vše bylo podřízeno lovu zvěře. Ve Státním oblastním archivu Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, je celá řada starých lesnických map tohoto území. Jejich soupis je uveden na stránkách sborníku.² Tato přednáška ukázala využití na pohled krásných historických pramenů pro krajinotvorbu a studium historického vývoje lesů.

PhDr. Vladimír Waage (Národní archiv) v příspěvku „Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění“ zaměřeném především na zájemce o studium v archivech informoval o možnostech a zdrojích historických pramenů k dějinám zahrad. Uvedl typy jednotlivých pramenů a jejich uložení v různých paměťových institucích, především v archivech. Apeloval na sjednocení popisu dat pro možnost vyhledávání na internetu. Také se lehce dotkl problému digitalizace map v Národním archivu. Příspěvek byl doplněn ilustracemi prezentujícími typy jednotlivých pramenů, především mapy, spisy, ale také

² Tři z těchto map jsou široké veřejnosti dostupné ve III. dílu Svědectví map – lesní mapy. Praha 2009.

historické fotografie na příkladu sbírky fotografií ve fondu Velkostatek Vrchotovy Janovice (Státní oblastní archiv Praha).

Mgr. Šárka Steinová (Národní zemědělské muzeum, NZM) v přednášce „Archivní fondy významných českých zahradních architektů“ podrobně seznámila auditorium s dvěma významnými osobními fondy ve správě Archivu Národního zemědělského muzea. Jsou to osobní fondy František Thomayer a Josef Kumpán.

Osobní fond Thomayer obsahuje 300 kusů rukopisných plánů, které jsou dnes evidovány v rámci sbírky map a plánů NZM.

Mezi další zajímavé osobní fondy patří fond Josefa Kumpána (1885 – 1961), absolventa Zahradnické fakulty v Lednici, který se ve dvacátých a třicátých letech minulého století podílel i na úpravách Pražského Hradu (v příloze sborníku je uvedena reprodukce návrhu Rajské zahrady na Valech) a řada jiných jeho děl se nachází v dalších českých městech.

Další vystupující, Mgr. Kamila Svobodová, rovněž pracuje v Národním zemědělském muzeu, a to v jeho pobočce ve Valticích. Ve svém vystoupení „Plán Mikulovského panství z roku 1672“ se věnovala plánu panství z druhé poloviny 17. století. Kopie této mapy je známá návštěvníkům z expozice Mikulovského zámku, originál by měl být uložen v Moravském zemském archivu (MZA). Originál této mapy byl vytvořen malířem a kartografem Klementem Beutlerem pro knížete Dietrichsteina. Vystoupení autorky sledovalo osudy tohoto kartografického díla. Tato mapa (MZA Brno, fond F 18, inv. č. 7667) bohužel není od generální inventury 2001 k dispozici. Naštěstí však existuje její digitální kopie v regionálním muzeu Mikulov a v okresním archivu v Břeclavi, a také „analogová“ kopie z roku 1802 (MZA Brno, fond F 18, inv. č. 12019).

Těžiskem příspěvku pak bylo porovnání krajiny podle původní mapy (z digitální kopie původního plánu) a kopie z roku 1802 se současnými mapami. Byl to příklad využití digitalizace pro porovnávání historických map. Po srovnání obou historických map jsou viditelné jen malé rozdíly a v porovnání se současnými mapami pak rozdíly ve velikosti a počtu rybníků a velikosti obcí. V závěru svého příspěvku autorka vyřkla myšlenku, že digitalizace může být důležitá i z důvodu zachování informací v případě možné ztráty dokumentu.

Příspěvek „Digitalizace a využití starých lesnických map za účelem zjištění historického stavu lesa na příkladu lesního komplexu Radkov“, Ing. Daniela Černého, lesníka, pracovníka Správy NP a CHKO Šumava, byl typickým příkladem z praxe, kdy současní správci krajiny pro její obnovu a záchranu dnešního lesa musí nutně studovat staré lesnické mapy a hospodářské plány uložené v našich archivech. Lesní komplex Radkov má dnes výměru 213 ha a cílem popisovaného průzkumu bylo zjistit skladbu věkových tříd a druhovou skladbu lesa na tomto stanovišti, a to v různých časových horizontech. K výzkumu byly použity kvalitní skeny porostních map ze Sbírký map a plánů NZM, které mohou při porovnání se současnými mapami mnohé prozradit.

Dalším příkladem využívání digitalizace historických map a plánů, tentokrát pro výstavní účely, byl příspěvek mladé absolventky VUT Brno (stavební fakulta, obor

geodezie) Markéty Švancarové, s názvem „Digitalizace starých map při zpracování diplomové práce“. Diplomantka zkoumala osobnost a mapy Jana Antonína Křoupala, který se v 18. století podílel na snahách o splavnění řeky Moravy a stavbě silnic na Moravě. Jeho mapy jsou dnes uloženy v různých moravských archivech, především v Moravské zemském archivu. Hlavní myšlenkou bylo shromáždění všech dostupných map a jejich následná kvalitní digitalizace a posouzení. Výsledkem této digitalizace byla pak výstava faksimilových digitálních kopií v Moravském kartografickém centru (expozice NZM). Škoda, že článek Markéty Švancarové nepřináší soupis Křoupalových map nebo alespoň odkaz na tento soupis.

Ing. Petr Fencel (Národní zemědělské muzeum), ve svém příspěvku „Digitalizace jako nástroj zpřístupnění a zachrany vybraných archiválií“ upozornil v krátkém a výstižném příspěvku na projekt budování sbírky map a plánů a jejich prezentace ve studovně Archivu NZM. V tomto muzeu byla v roce 2007 založena archivní „Sbírka map a plánů“ v rámci tamního archivního oddělení. Tato sbírka vznikla nejrozličnějšími akvizicemi a sběrem. Mapy jsou zapsány v přírůstkovém seznamu a nyní se začalo s členěním a podrobným popisem této sbírky. Dále se autor věnoval sbírce digitálních kopií starých lesních a lesnických map. Ta vznikala od roku 1998 pro služební potřebu Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů v Brandýse nad Labem, oddělení historického výzkumu, pro dokumentaci historického stavu našich lesů. Začala spolupráce s českými archivy a z ní vznikla úctyhodná sbírka digitálních dat (viz též příspěvek dr. Rameše). Tato sbírka byla po zrušení oddělení historického výzkumu v Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů přenesena pod správu Národního zemědělského muzea. Jak dosvědčují mnohé přednesené příspěvky na této konferenci, historický průzkum lesů (i ve spolupráci s Lesnickou a dřevařskou fakultou České zemědělské univerzity) zde pokračuje dále. Digitalizovaný soubor Sbírka map a plánů NZM obsahuje přes 2000 kusů (objem terabitů dat autor neuvedl). Pokud je mi známo, tato digitalizace přináší technické problémy s uchováním velkého objemu dat, ale zajišťuje výbornou kvalitu obrazu, neboť se provádí ve velkém rozlišení a v datových souborech tif.

Na závěr si dovoluji citovat závěr této přednášky: „O digitalizaci a skenování map a plánů by mohlo informovat mnoho pracovišť z mnoha institucí, kde je tato činnost prováděna. Je důležité, aby uvedené instituce úzce spolupracovaly nad danou tematikou, aby se zbytečně vyvarovaly slepých cest a aby byla získaná data kompatibilní pro případné výměny nebo prezentace na sdílených webových stránkách.“

Dalším příkladem praktického využití digitalizovaných map byl příspěvek Ing. Viktora Blašáka (Lesy České republiky s. p. – Lesní správa Vodňany) „Digitalizace mapových podkladů v projektu revitalizace Sedlické obory“. Při obnově této nevelké obory měla lesní správa ve Vodňanech jen několik fotokopií starých lesních map. Ve spolupráci s NZM, SOA Třeboň a SOA Litoměřice a díky neúnavné činnosti Ing. P. Fencela se podařilo ve zmíněných archivech dohledat 120 historických map této obory. Zde je praktický příklad mezioborové spolupráce, kdy nalezené mapy pomohly k revitalizaci obory.

Závěrečné jednání konference bylo věnováno již opravdu moderním technickým trendům při zpracování digitálního 3D obrazu současného terénu či krajiny. Byly to dva příspěvky Ing. Jaromíra Skoupila, Ph.D., a Ing. Petra Pelikána z Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity s názvem „Možnosti tvorby a zpracování digitálních modelů terénu v prostředí CAD systému“. Jedná se o čistě technickou záležitost pro 3D model krajiny. Běžný uživatel internetu tuto technologii zná z internetové aplikace „Google Earth“.

Podobnému trendu se věnoval Ing. Martin Klokánek, Ph.D., ze Zahradnické fakulty MZLU, v příspěvku „Tematické analýzy digitálního modelu terénu pro podporu vizualizace a modelování krajiny“.

Příspěvek „Metody měření geografické polohy objektů v krajině“ od Ing. Romana Pavlačky a Stanislava Bartoně se zabýval geografickým zaměřováním polohy jednotlivých dřevin v Lednickém parku.

Posledním zajímavým příspěvkem, bohužel neuveřejněným v konferenčním sborníku, byl příspěvek Ing. Přemysla Krejčířika, Ph.D. (Zahradnická fakulta MZLU), „Interpretace digitalizovaných historických podkladů pro potřeby krajinné architektury“. Příspěvek se zabýval praktickým využitím digitalizovaných plánů a vedut pro obnovu Květné zahrady v Kroměříži a některých částí Lednického parku.

Pro historiky a archiváře považuji za důležité upozornit na příspěvek PhDr. Emila Kordiovského „Z historie rybníků na Břeclavsku“ a přednášku Ing. Karla Zlatušky CSc. „Historické konstrukce hrází rybníků“.

V případě E. Kordiovského se jedná o příspěvek z historie rybníků v Lednicko-valtickém areálu od roku 1332 do současnosti, který je doplněn přehledem archivních pramenů a použité literatury. Druhý příspěvek lze zařadit do historie lidského umu a dějin rybníkářství a techniky. Oba příspěvky byly předneseny v druhé odborné sekci věnované rybníkům, které jsou velkou součástí Lednicko-valtického areálu.

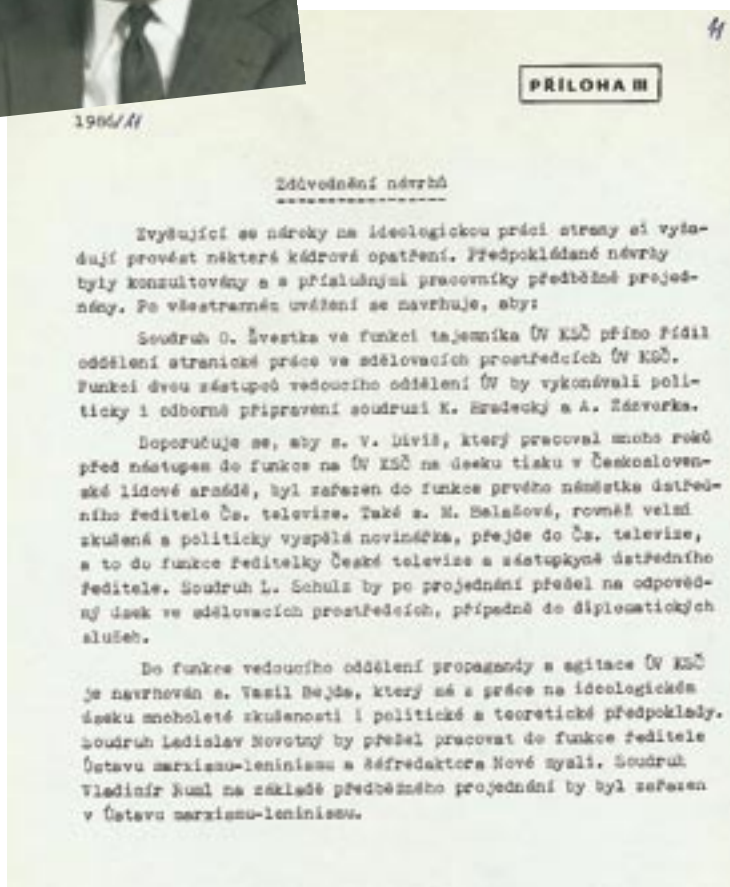
Zájemcům o tyto příspěvky doporučuji konferenční sborník, který však z úsporných důvodů vyšel v malém nákladu a s využitím PDF prezentací na CD.

Konference na mne udělala velmi dobrý dojem, a to nejen vysokou úrovní odborné části, ale také poznáním, že digitální zpřístupňování našich map plánů není marnou činností. V době ekonomické krize může vzájemně výhodná spolupráce institucím ušetřit velké finanční prostředky, které je pak možno investovat do dalších projektů. Díky společenskému večeru účastníci konference neformálním způsobem získávali a vyměňovali si zkušenosti a mohli tak prohloubit další spolupráci. Zážitkem a inspirací byla pro mnohé účastníky i procházka po krásném Lednickém parku. Závěrem je třeba poděkovat organizátorům za přípravu konference, která důstojně zapadla do oslav výročí založení Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně a v Lednici.

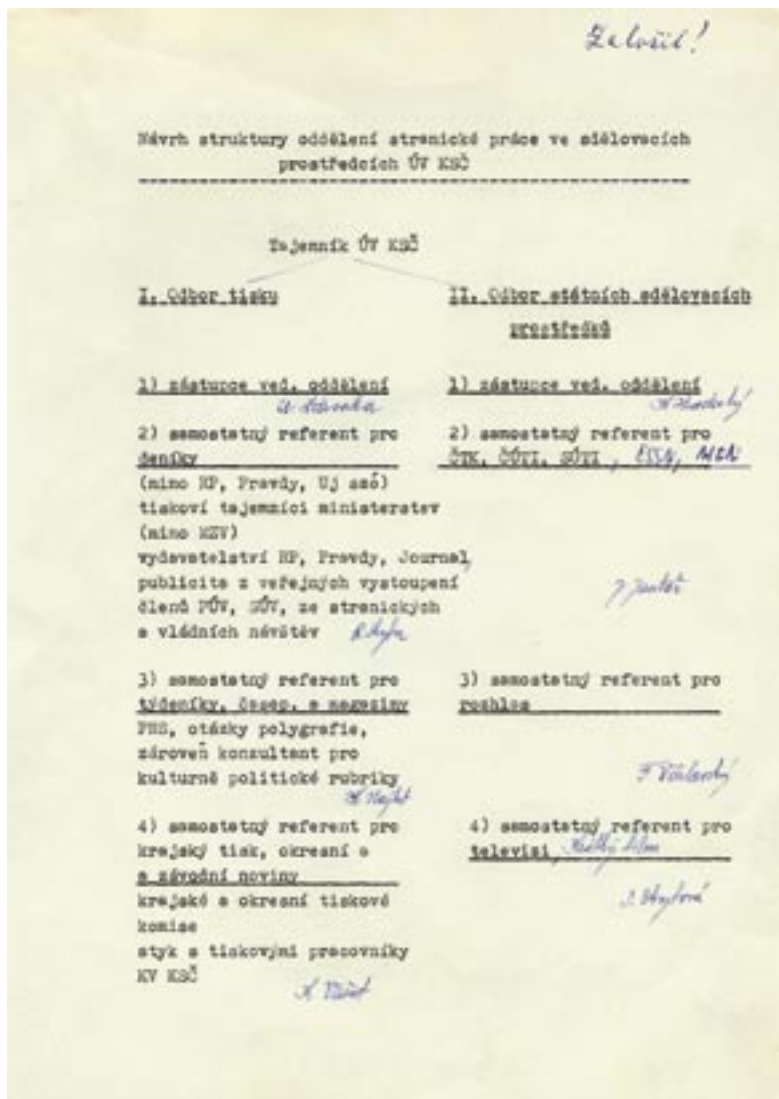

Tajemník ÚV KSČ Oldřich Švestka v r.1971, NA,
fotoarchiv – centrální katalog

Kancelář tajemníka ÚV KSČ Oldřicha Švestky
brazová příloha

Zdůvodnění návrhu kádrových změn na ideologickém úseku strany z 8.4.1972, NA,
f. KSČ - ÚV - předsednictvo, arch. jed. 38, bod 18, sv. 37.

Návrh struktury oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ z dubna 1972, NA, f. KSČ – ÚV – OŠ, inv.č. 15, kart. 3.

V. Prace dne 23. března 1973

Tvé významné životní jednání je pro mne příležitostí,
abych Ti z celého srdce blahopřál.

Právě, prosím, do dalších let mě upřímně přání přežít zdraví, tvořivé síly a vnitřního uspokojení z nových úspěchů v zásluhách a obětavé práci, kterou vykonáváte pro komunistickou stranu a pro rozvíjení naší společnosti.

Se souhlasím s poskytnutím

Valenci Acadrubi

ODPÍŠK S y e s t k a
tajomník OV KSČ
a hlavní redaktor Tržby

Fracture

Kancelář tajemníka ÚV KSČ Oldřicha Švestky
Obrazová příloha

Jednání semináře Svatí církevních řádů z Říma nové doby - místa obrazy v Baldinottoho sále při kostele sv. Marie ve Sloupoví v Římě

Chrám sv. Pantaleona s generálním domem piaristického řádu v Římě

Kamiliánský kostel sv. Maří
Magdaleny na stejnojmenném
náměstí v Římě

Františkánský konvent
sv. Bonaventury na Palatinu
v Římě

Světnice sv. Ignáce z Loyoly

Chrám Il Gesu z nádvoří jezuitské koleje

Literatura

Historická fotografie 2007, 2008–2009

Vladimír Waage

Další číslo časopisu Historická fotografie – po grafické a technické stránce stále na vysoké úrovni – přináší i zajímavý obsah: dvě studie, tři informační články a několik drobných informací o dění v oblasti péče a zpřístupňování historických fotografických dokumentů v českých archivech a muzeích.

Úvodní studie Jana Kramáře s názvem „Fotografická sbírka Ministerstva pošt a telegrafů 1918 – 1948“ informuje čtenáře o obsahu, uspořádání, uložení a využívání, ale i o osudech fotografické sbírky, která je dnes uložena v Poštovním muzeu a je zapsána do centrální evidence sbírek pod názvem „Fotoarchiv Ministerstva pošt a telegrafů“. Článek velmi dobře prezentuje toto jedinečné dokumentární bohatství Poštovního muzea v Praze, které dokumentuje vývoj pošt na území Československa včetně Zakarpatské Ukrajiny.

Vznik zde uložených fotografií úzce souvisí se vznikem samostatného Československa v roce 1918 a s budováním samostatné celostátní poštovní, telegrafní a telefonní sítě. Fotografie měly tuto činnost dokumentovat a zároveň měly sloužit k propagaci tehdejších spojů, včetně publikování ve služebním i propagačním tisku. Poštovní správa ve 20. letech 20. století věnovala všem oblastem poštovníctví a spojů velkou pozornost a vedla písemnou a obrazovou (fotografickou) dokumentaci. Zprvu nebyla tato činnost systematická, až v roce 1926 byla při ministerstvu zřízena fotografická laboratoř, jejímž úkolem bylo pořizování fotografické dokumentace a její evidence. Řízením laboratoře byl pověřen pracovník ministerstva JUDr. Josef Kalibera a jako fotograf zde působil zřízenec Josef Provazník. Tito pracovníci byli pověřeni i správou vznikající sbírky.

Kromě služebních fotografií se na vzniku sbírky podíleli zakázkovým způsobem i významné pražské fotoateliéry, především J. E. Langhans. V době ohrožení nacismem do dokumentační práce zasahovalo z důvodu ochrany státního tajemství Ministerstvo národní obrany, což způsobilo útlum dokumentační práce. Ten pak vyvrcholil v období protektorátu. Činnost se v této době zaměřovala jen na výstavby a na dokumentaci filatelie. Schází tak dokumentace telegrafických radiokomunikačních zařízení. Po skončení okupace se dokumentační činnost soustředila jen na

oficiální akce. Poslední snímky z této sbírky pocházejí z výstavy „100 let švýcarské známky“, která byla zahájena 20. února 1948.

Přehlednou a informativní studii doplňuje 32 snímků a bohatý poznámkový aparát.

Jen 12 snímků doprovází studii PhDr. Jiřího Škabradý, potomka Jana Štence, „Štencův archiv negativů“. Autor informuje o sbírce negativů z jedné nejvýznamnějších a všem milovníkům umění známé fotografické a reprodukční firmy „Štenc – grafický závod reprodukční“. V úvodních řádcích autor věnuje pozornost životním osudům Jana Štence od vyučení, přes působení v tiskařských firmách a spolupůsobení na některých významných publikačních počinech, například „Ottovy Čechy“ a „Letem českým světem“, až po založení České grafické unie.

Další část studie je věnována stručnému vyličení působení Jana Štence ve vlastní firmě, kterou založil 3. února 1908. Text je dobře ilustrován snímky ze Štencova grafického závodu, včetně jeho kanceláře. Tato část je uzavřena citací Štencova programu s bojem proti uměleckému barbarství a nevkusy v českých domácnostech.

Již od roku 1908 se Jan Štenc věnoval fotografování architektury a děl výtvarných umělců. Archiv byl také doplňován fotografiemi dalších fotografů, jako byl například Jindřich Eckert.

Velká kolekce vznikla v souvislosti s vydáváním díla „Dějepis umění“ od Václava Matějčka. Na tomto významném díle české uměnovědy se J. Štenc podílel bohatou obrazovou dokumentací.

V další části se autor věnuje evidenci negativů, tematickým strukturám sbírky a také technickým parametrům negativů. V závěru studie je pak pozornost věnována osudům firmy za protektorátu a v poválečném období. Jan Štenc umírá 5. 11. 1947 a jeho firma je po roce 1948 znárodněna a převedena pod nakladatelství Orbis n. p., později pod Knihtisk n. p., se sídlem v Karmelitské ulici. V roce 1981 byl Štencův archiv předán do péče Památkového ústavu ve Valdštejnské ulici, kde dobře sloužil pracovníkům památkové péče. Po roce 1991 byl archiv navrácen rodině.

Význam Štencova archivu spočívá v dokumentaci vývoje českého výtvarného umění i uměleckého kvasu doby, jako byla například návštěva A. Rodina v Praze a výstava výtvarných umělců „V. U.“ v Obecním domě hl. Města Prahy.

Autor v závěru prezentoval myšlenku, že v době digitálních dat zůstává nekompromisním archivním médiem pro zachování informací velkoplošný černobílý negativ. Myslím si, že autor bude mít pravdu jen do té doby, dokud nebude vynalezeno trvalé médium či technologie pro uchování digitálních dat.

Autor podává informace o zpřístupnění tohoto významného archivního celku a možnostech jeho využití pro bádání a publikování, další informace viz např. <http://www.stenc.cz>.

Naproti tomu Jan Hubička ve své studii „Muzeum fotografií Šechtl a Voseček – historie, zpracování, digitalizace“ popisuje dlouhou a úpornou cestu k zachování a hlavně zpřístupnění významné kolekce fotografií, tentokrát z Tábora. Článek je

informací o činnosti velmi zajímavého soukromého a zároveň rodinného muzea založeného v roce 2004, jehož činnost je zaměřena na uchování a především zpřístupnění krásných fotografií.

Muzeum nalezneme ve starém, historickém a renovovaném domě na náměstí Mikuláše z Husi, nedaleko hlavního tábořského náměstí. Součástí domu je vedle výstavních síní cukrárna, což dohromady tvoří velmi útulný celek.

V úvodní části studie je popsána výstavní činnost tohoto muzea. Vzhledem k financování muzea, které je z grantů města Tábora a Jihočeského kraje, jsou tištěné katalogy výstav nahrazeny prezentací v českém a anglickém jazyce na internetové stránce muzea (<http://sechtl-vosecek.ucw.cz/muzeum.html>).

Studie je zároveň stručnou informací o archivu tří generací tábořských fotografů, který zobrazuje Tábor a jeho osobnosti.

Fotografie v tomto archivu vznikly z tvůrčí činnosti fotografické firmy založené v roce 1877. Zakladatelem byl Ignác Schächtl (1840–1911, později se psal Šechtl) a spolujednatel Jan Voseček (1851–1936). Po smrti Jana Vosečka se stala výhradním majitelem firmy rodina Šechtlů. V činnosti firmy pak v pozdějších letech pokračovali Josef Jindřich Šechtl (1877–1954) a Josef Šechtl (1925–1992). Posledním příslušníkem rodiny je dosud žijící významná česká fotografka Marie Šechtllová.

Po vysvětlení rodinných vztahů ve firmě se autor věnuje osudům a zpracování archivu, bohužel tvořícím jen zlomek toho, co bylo v minulosti objektivu fotoaparátů pořízeno. Ze starší doby se zachovalo jen 173 koloidových negativů. Velké ztráty archivu způsobil požár obecního dvora, který poničil i fotoateliér (tento požár je v článku dokumentován i jednou reprodukovanou fotografií). Další velké ztráty pak archiv postihlo jeho združstevnění v 50. letech 20. století. Části archivu byly v domácnosti rodiny, v archivu tábořské Zemědělské školy, a také ve Státním okresním archivu v Táboře. V článku je zmíněna kinematografická činnost Ignáce Šechtla, jehož filmový materiál se dostal do Národního filmového archivu. V minulosti se zpracováním archivu zabývali Dr. Rudolf Tecl z okresního archivu v Táboře a historik fotografie Pavel Scheufler. V roce 2004 začaly práce spojené s digitalizací negativů i pozitivů.

Velikost fotografického archivu rodiny Šechtlů není dosud přesně stanovena, odhaduje se, že obsahuje 10000 skleněných negativů a 331 kinofilmů. Průzkumem knih zakázek, které se dochovaly, bylo dohledáno (z celkového počtu 70 000 zakázek) pouze 457 číslovaných negativů. Dále se autor věnuje poměrně žalostnému fyzickému stavu materiálu a vlastní digitalizaci tohoto materiálu, tedy zkouškám jednotlivých skenerů a způsobu skenování, ukládacímu formátu (zde se rozhodli pro formát JPG2000), souběžném zálohování na záložní média DVD-R a zároveň DVD+R (o této problematice bylo též referováno na konferenci Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě v roce 2008, přednáška vzbudila velkou pozornost a byla velmi dobře hodnocena odbornou veřejností).

Digitalizované snímky jsou uveřejněny na internetu, kde má veřejnost zároveň možnost přispět svojí pomocí k identifikaci dosud neurčených snímků. Jde

o následováníhodný příklad činnosti tohoto soukromého muzea. Archiv rodiny Šechtů patří mezi skvosty české fotografie a zároveň je to významný historický pramen nejen pro poznání atmosféry Tábora, jeho okolí i dalších lokalit, včetně např. olympijského Berlína v roce 1936 apod. Zpřístupnění tohoto archivu v digitalizované podobě je proto velmi záslužným počinem.

Článek „Sbírka oddělení dějin fotografické a filmové techniky“ od Petra Klimenta, Národní technické muzeum, nás zavede mezi muzejní exponáty naší nejvýznamnější sbírky se zaměřením na fotografickou a filmovou techniku, bez které by fotografie a film nebyly možné.

Autor krátce připomíná historii muzea, které bylo založeno 1908 a zprvu sídlilo ve Schwarzenberském paláci na Hradčanském náměstí. Dále se stručně věnuje stavbě budovy na Letné, kterou muzeum mohlo využívat plně až od roku 1949.

Vlastní fotografickou sbírku muzea založil v roce 1923 Jindřich Brychta. Sbírka se rozrůstala sbírkovou činností muzea a dary institucí a soukromých osob a tak první stálá expozice mohla být otevřena již v roce 1949. Ta byla v 60. letech nahrazena zmodernizovanou expozicí pod názvem Interkamera, která byla v roce 1984 silně inovována. Dnes se návštěvníci těší na znovuotevření budovy na Letné, kde má být zcela nově komponovaná expozice.

Sbírka fotografické a filmové techniky obsahuje řadu unikátních předmětů. Čtenář je průběžně seznámen s těmi nejvýznamnějšími. Snad nejcennější jsou dvě daguerrotypie od samotného vynálezce J. L. M. Daguerra z roku 1839.

Dalším okruhem exponátů jsou fotografické a kinematografické přístroje. Studie informuje o vystaveném přístroji přímo z výroby bratrů Lumierů z roku 1898, který zakoupil architekt Kříženecký a vytvořil s ním první české filmy. Z fotoaparátů jsou zde nejruznější kamery obskurní, dále vybavení fotolaboratoří (a pokud se pamatují, tak i krásná sbírka dokumentující československé fotografické přístroje).

Autor příspěvku se věnuje také správě sbírky, ta v roce 2006 čítala 7760 inventárních čísel. V roce 2000 proběhla generální revize spojená s databázovou evidencí. Databáze a všechny evidenční moduly jsou vytvořeny muzejníky a jsou založeny na open source v databázovém prostředí MYSQL a naprogramovány programovacím jazykem PHP. Tím byl vytvořen systém na míru s minimálními náklady. I o této záležitosti bylo referováno na výše zmíněné konferenci Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2008.

Dále Petr Kliment upozorňuje, že dalších 5000 exponátů fotografické sbírky je uloženo v depozitářích. Původně byl depozitář v budově na Letné, dnes však Národní technické muzeum vlastní depozitář v Čelákovcích, který splňuje přísná kritéria ochrany muzejních sbírek. Tento depozitář získal cenu Gloria musealis v roce 2007.

Závěr článku informuje o plánech chystaných doprovodných programů a spolupráce s regiony. Studii doplňuje řada snímků exponátů a snímků expozic, které mnozí čtenáři mohou pamatovat. Schází mi však informace, zda se v rámci nové expozice počítá s částí věnovanou výrobě fotografického materiálu v Čechách.

Článek „Fotografické dokumenty uložené ve Státním okresním archivu Tachov“ od Jana Edla čtenáře informuje o fotografických sbírkách v tomto západočeském okresním archivu. Autor sice svůj článek začíná konstatováním o malém rozsahu fotografické sbírky, ale „klade si za cíl pozvednout povědomost o fotografických dokumentech v našich sbírkách“.

Tachovský archiv spravuje čtyři regionálně významné archivní soubory, osobní fond MUDr. Karla Mácy, fond Okresní kulturní středisko Tachov, Fotoateliér Weps a Sbíрку soudobé dokumentace. Další fotografie se skrývají v dalších archivních fondech, mnohdy jako přílohy spisů.

Informační studie se pak zabývá samostatně každým výše uvedeným fondem.

Karel Máca (1934–1994) byl lékařem, fotografem a městským kronikářem z Boru u Tachova a ke své kronikářské práci hojně využíval fotografie. Ve fondu jsou dnes zachovány například originální snímky Boru u Tachova z dnes již ztracené kroniky města z předválečného období. Fond obsahuje 720 fotografií a negativů.

Další významnou dokumentací je fotografická sbírka Okresního kulturního střediska Tachov, která obsahuje 3817 fotografií a 7 krabiček diapositivů. Dokumenty se týkají 60. a 70. let 20. století v okrese Tachov. Tato sbírka je pro svůj obsah často využívána. Řada snímků je také v rámci článku reprodukována.

Pozoruhodnou záležitostí je soubor skleněných negativů vzniklých ve fotoateliérech Weps Anton a Weinmann Anna v Plané u Tachova. Po roce 1945 byly ateliéry sloučeny. Oba se věnovaly fotografování osob, rodinným a spolkovým akcím. Jedna z reprodukovaných fotografií znázorňuje nuceně nasazeného dělníka za II. světové války.

Bohužel stav fotografických dokumentů není nejlepší a probíhá restaurování dokumentů, které jsou jinak dobře uloženy.

Závěr čísla Historické fotografie 2007 je věnován informacím o dění kolem historických fotografií, především restaurování a ukládání.

Věra Vávrová informuje o Mezinárodním sympoziu „Photograph Heritage in Central, Southern and Eastern Europe: Past, Present and Future – Fotografické bohatství ve střední, jižní a východní Evropě, minulost, přítomnost a budoucnost“. Jednání kongresu proběhlo 5.–8. 11. 2007 v Bratislavě. Konference byla věnována ochraně fotografického dědictví. Zaznělo zde, že na fotografii je třeba nahlížet jako na vzácný historický materiál a památku, a také je nutno znát i historické fotografické techniky. Další článek téže autorky referuje o „Semináři Společnosti pro technologie ochrany památek STOP Restaurování filmů a fotografií“. Pod tímto poněkud nejasným názvem je příspěvek informující o akci zaměřené na výměnu zkušeností restaurátorů fotografického materiálu.

Dana Modráčková v informaci „Provoz chlazeného depozitáře v Regionálním muzeu v Chrudimi v letech 2003–2007“ navazuje na článek z roku 2003 uveřejněný též v Historické fotografii. Autorka píše o tom, jak v muzeu nebyly finanční prostředky na vybudování depozitáře renomovanou firmou (C – Klima, s.r.o. Praha), ale museli sáhnout k postupnému budování, mnohdy metodou pokusu

a omylu, chlazeného depozitáře vlastními silami. Nakonec se však dobrá věc podařila a depozitář dnes funguje.

Závěr čísla je doplněn tabulkou s přehledem teoretických prací absolventů Katedry fotografie FAMU Praha. Číslo je doplněno anglickým resumé a kontakty na autory.

Následující dvojčíslo Historické fotografie 2008/2009 vychází z několikaměsíčním zpožděním z důvodu nedostatku finančních prostředků, vydavatelé nechtěli sahat po nějakém provizorním řešení. Toto číslo je však svým obsahem zcela mimořádné, věnuje se výhradně historickým technikám a historické fotografii. Monotematické číslo, které přináší mimořádně cenný souhrn informací důležitých pro práci se sbírkami fotografických dokumentů, navíc tradičně na výborné technické úrovni (poprvé i s reprodukcemi barevných fotografií), bude určitě výbornou pomůckou pro pracovníky archivů, muzeí i knihoven, kteří po takto úplných a utříděných informacích doposud zdlouhavě a mnohdy i marně pátrali. Autoři tohoto čísla jsou Ing. Mgr. Tomáš Štanzel, Národní technické muzeum, a Ing. Petra Vávrová, VŠCHT Praha.

Část zde publikované práce byla řešena v rámci výzkumného úkolu MSM 6046137302 "Příprava a výzkum funkčních materiálů a materiálových technologií s využitím mikro- a nanoskopických metod".

Celá práce je rozdělena do tří kapitol, které jsou pak dále členěny na podkapitoly.

V první kapitole „Historická fotografie ve sbírkách a archivech“ se Tomáš Štanzel v úvodních řádcích zabývá problémem, proč třídit fotografie, když toto médium je staré jen 170 let. Zpočátku bylo fotografií málo, ale jejich postupným zlevněním množství fotografií, respektive fotografických dokumentů, výrazně narůstá.

Historie fotografie je dnes mladá disciplína s nedostatkem odborníků. Sbirka fotografií Národního technického muzea je založena za účelem doložení vývoje fotografických procesů. Po znovuotevření NTM se budou v rámci oddělení fotografie pořádat workshopy věnované vývoji fotografických technik.

Dále autor řeší problém, jak určit druh fotografie. Většinu technik lze rozeznat, ale existují některé techniky (ušlechtilé tisky), které lze rozeznat jen velice obtížně. V další části I. kapitoly se věnuje přehledu fotografických (kopírovacích) technik – postup přímý (pozitivní, jednostupňový), nepřímé postupy (negativ – pozitiv), dále diapositivy a ušlechtilé tisky. Přehledně popisuje fotografické techniky na papíře, které mohou být jednovrstvé, dvouvrstvé a třívrtvé, věnuje se barevnému odstínu fotografického obrazu, jeho mikrostruktuře, ale také formě adjustace od daguerrotypií přes vizitky a kabinetky. Tato kapitola je doplněna tabulkou doby používání jednotlivých fotografických technik od roku 1843 až do roku 1920. Letmo se dotýká tištěné reprodukce a fotografiím na jiném podkladě, než je papír, především daguerrotypie, ambrotypie a ferrotypie.

Po stručném vysvětlení historického vývoje fotografických technik následuje jádro práce obou uvedených autorů – „Přehled historických fotografických technik“. Tato kapitola je rozdělena na 18 částí a každá část pojednává konkrétně

o jedné z historických technik. Zde jsou jednotlivé techniky popsány podle shodného schématu: podle charakteristiky příslušné techniky, období jejího užívání, charakteristického principu vzniku obrazu a postupu jeho zhotovení při užití dané techniky, podle vzhledu a identifikačních znaků („jak danou techniku poznáme“), podle typických poškození, uvedeny jsou další podrobnosti, např. významné příklady použití té či oné techniky, výskyt v českých sbírkách, v případě tisků jsou popsány i techniky jednotlivých tisků atd. Jednotlivé techniky jsou bohatě ilustrovány reprodukcemi historických fotografií.

Vzhledem k encyklopedickému charakteru této části bych v příštím vydání doporučil uvést navíc i rejstřík s abecedním řazením jednotlivých technik.

Závěrečná, třetí kapitola, „Identifikace poškození a péče o fotografický materiál“, je praktickým návodem, jak identifikovat jednotlivá poškození a jakým způsobem předejít zhoršování technického stavu fotografických dokumentů. Postupně se autorka zabývá vlivy na degradaci fotografického materiálu jako je vliv teploty, uložení, vlhkosti, světla, stavu ovzduší, vliv chemikálií, které jsou součástí fotografického materiálu, vliv biologických poškození, činnosti nás lidí a nevhodného uložení a vystavování fotografického materiálu.

V závěru se autorka věnuje podmínkám archivace fotografického materiálu a archivačním systémům pro jeho ukládání. V textu jsou rovněž obsaženy tabulky uvádějící optimální teploty a stupně vlhkosti pro jednotlivé druhy materiálů a tabulka doporučených koncentrací vzdušných polutantů (látek obsažených v ovzduší) pro vhodné uložení fotografického materiálu.

Předložený sborník *Historická Fotografie 2008/2009* je shrnutím výzkumu mnoha pracovníků našich konzervátorských pracovišť, který značně posouvá poznání o fotografických historických technikách oproti podobně, ve své době velice záslužné, publikaci „Historické fotografické techniky“ od Pavla Scheuflera, která vyšla v Praze již v roce 1993. Patnáct let výzkumu problému přineslo posun poznání této problematiky, navíc je zařazena významná a potřebná kapitola s praktickými odbornými doporučeními pro uchování fotografického materiálu. Především z tohoto důvodu bych studium této publikace doporučil, téměř jako povinnou četbu, archivářům, muzejníkům i knihovníkům. Určitě zaujme další zájemce o dějiny fotografie, kteří se mohou kochat dokonalými reprodukcemi historických fotografií.

Publikace postrádá resumé, je však vhodně doplněna bibliografií a kontakty na autory. Je opomenut modernější fotografický materiál ze 30.–90. let 20. století, přičemž tento materiál bude asi tvořit většinu našich fotografických sbírek. Rád bych zde upozornil na archivní materiál nacházející se ve fondu Spolek pro chemickou a hutní výrobu Ústí nad Labem¹, kde je uložena řada dokumentů k výrobě (výrobní postupy) a vývoji (výzkumné zprávy) fotografického materiálu ze 40. let 20. století (FOMA, AKO, Neobrom).

¹ Fond je uložen v Národním archivu na Chodovci.

Celkově však publikace působí příznivým dojmem a je třeba redakci popřát dostačující finanční prostředky, aby vydávání tohoto u odborné veřejnosti již dobře zavedeného periodika mohlo pokračovat.

Historická fotografie 2007. Sborník pro prezentaci historické fotografie ve fondech a sbírkách České republiky. Národní archiv a Muzeum Východních Čech v Hradci Králové 2008, 84 s., 96 fotografií; Historická fotografie 2008/2009. Sborník pro prezentaci historické fotografie ve fondech a sbírkách České republiky. Národní archiv a Muzeum Východních Čech v Hradci Králové 2010, 79 s., 77 fotografií.

Běhounek, Václav: Zelený anton. Plíživé kontravzpomínky

David Hubený

Paměti patří k velmi oblíbeným a důležitým zdrojům poznání minulosti. Umožňují nahlédnout do každodennosti, odhalují povahové rysy jednotlivců a mezilidské vztahy, vysvětlují vnitřní obavy autora nebo jeho přátel a uvádějí skutečnosti nepodchycené v úřední dokumentaci. Vyžadují však velmi obezřetný přístup, neboť se jedná o ryze subjektivní vzpomínky jednotlivých aktérů. Mezi velmi zajímavé a navíc čtivé se řadí vtipné vzpomínání Václava Běhouneka (12. 9. 1902 – 10. 12. 1980).

Václav Běhounek patřil k levicovým intelektuálům první republiky. Vystudoval češtinu a rusistiku na FF UK, kde působil v několika studentských časopisech a pomáhal založit Studentskou tiskovou kancelář. Po studiu pracoval jako archivář Všestudentského archivu Akademického domu, věnoval se dějinám studentského hnutí, ruské/sovětské literatuře, studiu marxismu a žurnalistice. Kromě toho se spolupodílel na programovém úsilí sociální demokracie a jejího akčního programu z roku 1934 „Co chtějí socialisté“ a dále se angažoval např. v Šaldově komitétu pomáhajícím říšskoněmeckým emigrantům, kteří v ČSR našli azyl před nacismem, jehož vězněm se pak Běhounek stal. Za války se zapojil do ilegálního hnutí a spolupraci na ideovém programu domácího odboje „Za svobodu“ završil svoji dřívější činnost.

Po skončení války se Běhounek stal členem redakce deníku Práce a znovu vstoupil do sociální demokracie, i když nechápal, proč se strana vůbec obnovila a únor 1948 přivítal jako politickou samozřejmost, včetně sjednocení s KSČ, ač se mu nelíbila realizace tak, jak ji provedl Fierlinger. Přes opakované střety s cenzurou mohl Václav Běhounek působit v novinách i v průběhu padesátých let, kdy však čelil několika útokům na svoji osobu ze strany různých dogmatiků, kariéristů a byla zkoumána jeho odbornost jakožto kulturního referenta.

První čtvrtina vzpomínek patří studentskému životu a lyrickému vzpomínání na rodné město Louny, jehož neskutečně bohatý spolkový, hudební a kulturní život bravurně a velmi živě popisuje.

Téměř polovinu knihy zabírá poutavý popis pobytu na pražském gestapu a charakteristiky vězňů z mnoha nacistických vězení s osvětlením metod boje zadržených proti svým věznitelům. Své vyprávění doprovází příhodami plnými černého humoru, kdy např. Běhounek vyslýchající gestapák si na dveře své kanceláře umístil všefikající cedulku: DNEŠNÍ KONTINGENT NERVŮ JE UŽ VYČERPÁN, a každý vězeň už věděl, co jej čeká, popř. si Běhounek rád po válce dobíral Němce, kteří se jej ptali, zda navštívil to či ono německé město: „Ano, jako vězeň.“. Jindy autor paměti naopak zamrazí či šokuje, když vypráví příhodu, kdy pětiletá dcerka nacistických dozorců v Terezíně uhodila jednoho starého vězně dětskou kabelkou. „Nesmíš bít staré lidi“, napomenul ji vlídně a německy jeden z vězňů, „upadla by ti ručička.“ „Já můžu“, odpovědělo děvčátko, „ty jsi přece Čech!“

Po partiích věnovaných druhé světové válce následuje část věnovaná vyprávění o novinářském životě po roce 1945, včetně šetření v padesátých letech ohledně jeho kvalifikace. Během tohoto zkoumání padl i dotaz, zda vůbec něco čte. Běhounekovi to připomnělo situaci z nacistického lágru, kdy jeho strážný byl v šoku, že Slovan umí psát. Poslední čtvrtinu publikace zabírá líčení několika jeho zahraničních cest do Polska a Sovětského svazu v 50. a 60. letech, kde si zejména v Moskvě, Leningradu, ale i střední Asii, splnil mnoho tajných snů při návštěvě rodných míst významných ruských a sovětských spisovatelů.

Václav Běhounek na začátku i závěru svých kontravzpomínek osvětluje příčiny vzniku svých pamětí, jejich tvorbu, vysvětluje, proč některé aspekty svého života programově zmiňoval jen velmi stroze (např. soukromý život) a líčí poněkud provokační pokusy o vydání pamětí v letech normalizace. Na to navazuje ve své poznámce editor Martin Kučera popisující své seznámení se s Běhounekem a přibližující editorské zásahy do pamětí. Kučera rovněž doplnil paměti množstvím odkazů na Běhounekem v textu jen letmo zmíněnou krásnou literaturu a v poznámkách pod čarou podává stručné biogramy mnoha zahraničních umělců, které napomáhají pochopit, jak které setkání bylo pro autora kontravzpomínek důležité.

Memoáry Václava Běhounea, velmi dobře připravené editorem Martinem Kučerou, zaujmou nejen zájemce o život v Lounech na počátku dvacátého století, badatele o studentském hnutí za první republiky nebo levicových intelektuálech, ale i historiky odboje a žurnalistiky. Přehledný a čtivý text psaný krásnou a mnohaletou zkušeností vytříbenou češtinou tak připomíná velmi poučný historický román, který zanese čtenáře do dávno uplynulých časů.

Běhounek, Václav: Zelený anton. Plíživé kontravzpomínky, ed. Martin Kučera. Národní archiv, Praha 2009, 244 s.

Publikace Latina v církevním a světském školství

Václav Bartůšek

V červenci 2008 se v rámci Letní školy klasických studií XVI., 2008 Letné školy klasických štúdií I, 2008 uskutečnila v Trnavě na půdě Trnavskej univerzity v Trnavě uskutečnila zajímavá akce s názvem Latina v církevním a světském školství, která otevřela oblast do nedávné doby poměrně velmi málo prozkoumávané problematiky výuky latiny od starověku a středověku a pak zejména na gymnáziích, případně i dalších druzích středních i univerzit a vysokých škol v proměnách staletí zhruba od 16. století až do 20. století. Příspěvky, čtení a přednášky se staly inspirací pro vznik zajímavé publikace, která dostala stejný název jako trnavská letní škola.

Publikaci Latina v církevním a světském školství vydal Filozofický ústav-Kabinet pro klasická studia Akademie věd České republiky v Praze v roce 2009. Zpracoval ji autorský kolektiv pod vedením Eriky Jurikové z katedry klasických jazyků Trnavské univerzity, Jany Kepartové z pedagogické fakulty Karlovy univerzity v Praze a Filozofického ústavu - Kabinetu pro klasická studia Akademie věd České republiky Akademie věd v Praze a Petra Kitzlera. Publikace byla recenzována jako celek a každý příspěvek prošel ještě navíc anonymním recenzním řízením.

Úvodní příspěvek Jany Kepartové Latina ve vzdělávacím systému – jazyk vyučovací a vyučovaný nastiňuje vlastně celou problematiku publikace v kostce. Autorka podává stručný přehled výuky latiny od dob antického Říma až do 20. století, téměř až po naši současnost. Irena Radová z Masarykovy univerzity v Brně se věnovala vzdělávání v řecko-římském Egyptě na základě školních papyrů. Antiky se týkal ještě příspěvek Jiřího Šubrtu z Univerzity Palackého v Olomouci Aurelius Augustinus a pozdně antické vzdělání, kde přiblížil pohled církevního otce sv. Augustina na římské latinské vzdělání. Jana Nechutová z Masarykovy univerzity v Brně se zabývala životem dílem a myšlenkami teologa a pedagoga 12. století Huga ze sv. Viktora (1096–1141) a dominikán Gabriel Hunčaga, který působí na Univerzitě Komenského v Bratislavě, výukou latiny v tomto řádu ve středověku na všech tehdejších stupních škol. Středověké hry Ludus Danielis a její v souvislosti s výukou latiny ve středověku se týkal příspěvek Aleny Sakrissian z Filozofického ústavu-Kabinetu pro klasická studia Akademie věd České republiky v Praze. František Šimon z Košické univerzity v Košicích a Dana Stehlíková (Růžičková) z Masarykovy univerzity v Brně se zbývali výukou latiny v rámci studia medicíny ve středověku. Podobným tématem, ale i z přírodních věd a matematiky Latinská terminologie algorismů se zabývala Zuzana Silagiová z Filozofického ústavu - Kabinetu pro klasická studia Akademie věd České republiky v Praze. Raně novověkému školnímu divadlu se věnovala Magdalena Jacková z Divadelního ústavu v části nazvané Antické motivy ve školních jezuitských hrách z české provincie a jezuitským školstvím z hlediska učebnic latiny se zabývala Nikol Sipekiová z Trnavské univerzity. Marta Dobrotková

a Vladimír Rábík z téže univerzity zhodnotili její postavení v raně novověké školní tradici v Uhrách (1635–1777). Dějinám Trnavské univerzity a literární tvorbě se věnovali také další zdejší pedagogové – Daniel Škoviera, Jozef Kordoš, Adriana Švecová a Katarína Šotkovská. Z poněkud jiného pohledu významného evangelického polyhistora tuto problematiku nastínila Erika Juríková ve své stati Mátej Bel a Trnavská univerzita, kde si všímá zařazení univerzity do jeho popisu Uher v roce 1736. Uměleckohistorický pohled na prostředí trnavských jezuitů v jejich kostele sv. Jana nastínila Zuzana Dzurňáková z Trnavské univerzity. Doby daleko pozdější se týkaly dva další články. Robert Skopek z Prahy pojednal o pražských klasických studiích v době mezi světovými válkami, zejména o jejich výuce na vysokých školách ČSR. Markéta Koronthálová z Filozofického ústavu - Kabinetu pro klasická studia Akademie věd České republiky a z teologické fakulty Karlovy univerzity v Praze představila dva dokumenty o církevních školách, které vydal papež Jan Pavel II. a jsou platné až do současnosti.

Jednotlivé příspěvky v publikaci o dějinách vyučování latiny od antického starověku až do dnešní doby jsou vlastně jen jakési drobné střípky z problematiky, která by si zasloužila daleko systematičtější zpracování než tomu bylo dosud. Mnozí archiváři, knihovníci i pracovníci dalších příbuzných profesí by si měli uvědomit, že bývali kdysi dobrými filology a snad i klasické jazyky studovali a že otázka studia vývoje latinského vzdělávání může být někdy i aktuální nejen pro starší historická období, v našem případě jde především o raný novověk, ale i pro mladší historická období, kde bychom to často ani nemusili předpokládat. Proto právě spolupráce s kolegy klasickými filology, kteří publikaci takového druhu sestavili, by mohla přinést v budoucnu mnohé dosud neznámé pohledy na historickou problematiku nejen v regionálním, ale i v daleko obecnějším měřítku. Některé základní poznatky, jak je např. po didaktické stránce velmi zdařile předkládá úvodní část publikace od Jany Keparťové by si rozhodně zasloužily bít i v dnešní době součástí všeobecného vzdělání nejen na vysokých, ale již i na středních školách.

Juríková, Erika a kol.: Latina v církevním a světském školství. Filozofický ústav-Kabinet pro klasická studia AV ČR, Praha 2009, 279 s.

Přínosná publikace ke Karlu Kramářovi

Jiří Křesťan

Základem předložené publikace se staly konferenční příspěvky, přednesené na úspěšné mezinárodní konferenci, která proběhla v roce 2007 v Praze. Byly dopracovány do podoby vědeckých článků a doplněny některými dalšími texty, vztahujícími se k osobnosti prvního československého předsedy vlády Karla Kramáře. Díky formálnímu a věcnému dopracování celku mohl

být soubor vydán jako supplementum časopisu *Moderní dějiny* (č. 2, 2009). Při přípravě knihy spojilo své síly ne méně než pět vědeckých institucí, prostředky na její zpracování a vydání čerpali vydavatelé z celkem tří výzkumných záměrů, přičemž ovšem někteří autoři uvádějí i další výzkumné záměry a grantové projekty, v jejichž rámci své texty zpracovali. Knize byla přidělena tři ISBN. Zaznamenejme to jako důkaz české vynalézavosti, která si poradí i se sebenesmyslnějšími kritérii hodnocení výstupů vědeckého výzkumu. Výslovně podotýkám, že toto konstatování není výtkou vydavatelům, ani autorům mimořádné knihy.

Víc než pět desítek studií a materiálů rozdělili editoři do dvanácti chronologických a tematických bloků, které více méně pokrývají základní etapy života a nejdůležitější oblasti působení Karla Kramáře. Po bloku článků, věnovaných dětství a studentským letům budoucího premiéra, následují studie o zájmu Kramáře o národohospodářskou politiku a jeho podnikatelských aktivitách. Skupina statí o poměru Kramáře a mladočeské strany je uvedena obsáhlou a vyzrálou studií Luboše Velka, mapující toto téma v letech 1890–1914. Další příspěvky stopující poměr Karla Kramáře ke slovanské problematice a vztah české politiky k Němcům a Rakousku. Je příznačné, že většinu příspěvků, věnovaných posledně uvedeným „nadanárodním“ okruhům, zpracovali zahraniční badatelé. Z nich upozorním alespoň na stručnou, ale objevnou stat' Jeleny Pavlovny Serapionovové, zamýšlející se nad postojem ruských vlád k budování československého vojska v Rusku do začátku občanské války v roce 1917 a ruskými úvahami o řešení „české otázky“ po válce. Hans Lemberg jen zběžně naskicoval poměr Karla Kramáře k Němcům, takže o to více vynikne následující obsažný příspěvek z pera Lothara Hübelta, který rozebral Kramářovo úsilí o česko-německé vyrovnání před rokem 1914.

Další dva chronologické bloky nás zavádějí do let válečných a do období první republiky. Jedná se většinou o studie a materiály, věnované dílčím problémům. Výjimku představuje článek Daniela Kunštáta, který se pokouší vymezit systémovou a antisystémovou politiku v meziválečném Československu, což navozuje určitě zajímavý pohled na Kramářovy postoje ze širšího zorného úhlu. Z tematicky úžeji vymezených studií upozorňuji na text René Petráše, věnovaný vlivu Kramáře na menšinovou legislativu Československé republiky. Velmi zajímavé texty se sešly v bloku, zaměřeném na poměr Kramáře a národnědemokratické strany. Čtenáře upozorním alespoň telegraficky na články Jana Rataje, Michala Pehra, Jiřího Pokorného a Jakuba Rákosníka, zaměřující se shodně na různé aspekty programu národní demokracie, jeho uplatňování a role Karla Kramáře. Jako pozitivní nápad je nutno ocenit zařazení dvou bloků, věnovaných kulturnímu působení Karla a Naděždy Kramářových a jejich privátnímu životu. Pozornost přitahuje například analýza úlohy Kramáře v čele *Moderní galerie* z pera Víta Vlnase. Závěrečný blok, soustředující vesměs výborné studie Vratislava Doubka, Jana Dobeše, Martiny Lustigové, Jany Čechurové, Jana Galandauera a Martina Kučery, přináší řadu podnětů pro hodnocení různých reflexí Karla Kramáře a jeho politiky.

Konferenční příspěvky jsou doplněny výběrovou bibliografií o Karlu Kramářovi za léta 1990–2007, scénářem výstavy, instalované v roce 2007 v CEVRO Institutu, a materiály, vztahujícími se ke konferenci o Karlu Kramářovi. Zvláště je nutno ještě vyzvednout edice korespondence Emanuela Chalupného a Karla Kramáře z roku 1917 a Kramářovy zprávy T. G. Masarykovi a vládě o situaci na mírové konferenci v Paříži z roku 1919. Čtenáře časopisu *Paginae historiae* je nutno upozornit především na poslední uvedenou edici dokumentu, o jehož existenci se sice vědělo, ale který byl považován za ztracený. Teprve nedávno byl nalezen v pozůstalosti Antonína Švehly, převzaté k uložení Národním archivem (edičního zpracování se ujala Vlasta Quagliatová). Závěrem je třeba vyzvednout vysokou úroveň redakční a grafické úpravy publikace, v níž postrádám pouze jmenný rejstřík, který by usnadnil orientaci v ní. Kniha se stane jistě užitečnou a vyhledávanou příručkou a zdrojem poučení historikům, archivářům, politologům a filozofům. Setkání širokého okruhu zájemců ke Karlu Kramářovi by se mohlo stát inspirací k podobným konferencím, jež by mohly zmapovat i další, v minulosti opomíjené či nedostatečně zhodnocené osobnosti české politiky, jakými byli například již zmíněný Antonín Švehla, nebo Jiří Stříbrný či Bohumír Šmeral.

Bílek, Jan – Velek, Luboš (red.): Karel Kramář (1860–1937). Život a dílo. Nakladatelství Historický ústav Praha, 2009, 784 s.

Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992. I–II. díl, Brno 2004–2009

Pavel Dufek

Od podzimu 2009 je odborné i široké veřejnosti k dispozici ucelené dílo o hospodářských a sociálních dějinách Československa od jeho zrodu až do rozpadu. Spoluprací Jozefa Faltuse, Jany Geršlové, Aleny Hadrabové, Lenky Kalinové, Eduarda Kubů, Václava Průchy, Zdislava Šulce, Alice Teichové a Františka Vencovského vznikl dvousvazkový spis, který přináší základní fakta o hospodářském a sociálním vývoji naší zaniklé vlasti a především jej interpretuje a hodnotí v porovnání se stavem v minulosti a vývojem v cizině. Nejvíce se na zrodu obou svazků podílel Václav Průcha, který jednak mnoho jeho částí napsal, jednak vedl a usměrňoval ostatní autory a navíc její vydání také organizačně zajišťoval.

Obsahově je dílo rozčleněno na dvě části – I. díl pojednává o období od zrodu Československa v roce 1918 až do jeho osvobození v roce 1945, II. díl o vývoji mezi lety 1945 až 1992 s výhledy do roku 1993.

V prvním díle jsou ve čtyřech kapitolách, popisována dějově ucelená období, přičemž každá kapitola je uvedena přehledem politických změn a okolností charakteristických pro dané období, jak na domácí, tak i na zahraničně politické scéně. V první kapitole (léta 1918 až 1921) je vyličen obtížné srůstání oblastí nově vytvořeného státu, což bylo způsobeno jejich rozdílnou hospodářskou úrovní, která je velmi dobře ukázána. Zároveň je poukázáno na zásadní vliv rozpadu jednotného rakousko-uherského trhu na československou ekonomiku v meziválečném období, protože „ještě více vyhranil exportní charakter podstatné části československého průmyslu, čímž se zároveň oslabovala odolnost ekonomiky vůči konjunkturálním výkyvům v zahraničí.“ Zajímavé je také popsání přípravy a počátečního průběhu měnové odluky, pozemkové reformy a nostrifikační akce. V této souvislosti zajisté zaujme, s jak radikálními názory na socializaci hospodářství v nově zrozené republice zpočátku vystupovali i pravicoví političti představitelé.

V druhé kapitole (léta 1922 až 1929) je popsán hospodářský a sociální vývoj Československa ve dvacátých letech 20. století, která většina naší veřejnosti vnímá jako pravděpodobně jedno nejšťastnějších období dějin našeho státu. V recenzované publikaci je ovšem ukázáno, že „zlatá dvacátá léta“ nebyla až tak „zlatá“, a že je toto období, snad pod vlivem následně příšlých těžkostí a hrůz, si veřejnost až příliš idealizuje. Ne všechno totiž bylo v našem státě tehdy skvělé: Na faktech je doloženo, že Československo patřilo celkovou úrovní svého hospodářství k evropskému průměru, přičemž nejrozvinutější státy byly o hodný kus vpředu a že restrukturalizace a modernizace průmyslu probíhala v nejméně zaostávajících oborech s nedostatečnou intenzitou a rychlostí. A naopak, pokud se v ní výrazněji pokročilo (ve strojírenství, chemii a elektrotechnice), lze to asi označit spíše za zásluhu zahraničního kapitálu než domácí iniciativy. Je ukázáno, že státní finance tehdy rozhodně nebyly ve zcela uspokojivém stavu a státní dluh se během dvacátých let více než zdvojnásobil, i když se po roce 1925 se dařilo snižovat rozpočtové schodky. Konsolidace bankovního sektoru, z národohospodářského hlediska bezesporu nutná, si i tehdy totiž vyžádala velké množství finančních prostředků. Je též poukázáno na to, že výsledky pozemkové reformy byly rozporné z hlediska národohospodářského i politického. A že úroveň dopravní infrastruktury se sice zlepšovala v oblasti železniční dopravy, ale bohužel nedostatečným tempem, a už tehdy „ČSD hospodařily se ztrátou, ale umožnily zlevnit přepravné“, což zajisté mělo kladné národohospodářské dopady. Jasně je sděleno, že za evropským průměrem především zaostával rozvoj automobilismu. S infrastrukturou i hospodářskou činností bezesporu úzce souvisí stav životního prostředí. Proto za metodicky i věcně velmi přínosné, byť dosud poměrně nezvyklé, je zařazení subkapitoly pojednávající o tehdejší stavu životním prostředí a způsobech péče o něj (s. 198 – 210).

Třetí kapitola, která se zabývá léty 1930 – 1938, je velmi příhodně uvozena popisem podmínek hospodářského vývoje ČSR. Průběh hospodářské krize v Československu je přiblížen neobyčejně působivě (s. 285 – 304) a analýzu jejích příčin

se jeví velmi vystižná. Působivé je též, i s ohledem na současnost, doložení, že dno krize z hlediska poklesu objemu výroby a míry zaměstnanosti nenastalo ve stejné době (s. 397), stejně jako popsání měnové politiky NBČS (s. 314). Objevené je podle mého mínění ukázání vlivu mezinárodní kartelizace a nedostatečně pružné československé celní a na průběh, resp. prodlužování hospodářské krize v ČSR.

Nejprínosnější z celé knihy, při vysokém ocenění předchozích kapitol, lze považovat kapitolu čtvrtou, která pojednává o hospodářském a sociálním vývoji na území rozbitého a porobeného Československa. Uvozuje ji subkapitola přibližující průběh druhé světové války z hlediska politického i ekonomického, přičemž je v ní logicky největší pozornost upřena na vývoj hospodářství velmocí a z nich především na nacistické Německo. Zásadní těžiště této kapitoly však samozřejmě spočívá v popisu hospodářských a sociálních dějů, které proběhly v protektorátu Čechy a Morava, v Německem anektovaném pohraničí a na území Slovenska a jeho o jižních oblastí, připojených k Maďarsku. Působivé je zobrazení dopadů ztráty pohraničních území v důsledku rozhodnutí velmocí učiněných na mnichovské konferenci, protože ukazuje, jak úzce byly vnitrozemí a pohraničí hospodářsky propojeny a tudíž jaké zátěži bylo zbytkové Česko-Slovensku vystaveno. Zaujme rovněž vyličení odlivu zahraničního (britského a francouzského) kapitálu z největších podniků, které zůstaly na území pomnichovské ČSR a prosazování kapitálového vlivu nacistického Německa. Velmi názorně a věcně je objasněn systém nacistického válečného řízeného hospodářství a cíle, které s jeho využitím nacistická hospodářská politika sledovala. Dobře jsou také postihnuty také strukturální přesuny v průmyslu a využívání ekonomického potenciálu protektorátu ve prospěch nacistických mocenských cílů. Z výborně zpracované části věnované hospodářství Slovenska v období vlády klerofašistického režimu je možno pochopit, proč v paměti některých jeho obyvatel zůstává toto období uloženo jako šťastná doba vyznačující se především stoupající životní úrovní. Zároveň je ovšem objasněno, jak úzce byl tento hospodářský rozvoj spojen s nacistickou vojenskou expanzí a nakolik byl tudíž vratký a umělý. Závěr této kapitoly je věnován věcněmu, ale o to působivějšímu, vyčíslení škod a ztrát, které Československo během války utrpělo.

Vzhledem k době, kterou se zaobírá, je II. díl skoro dvakrát objemnější než I. díl, přičemž se člení uvnitř, naprosto v logice věci, na čtyři oddíly, jejichž mezníky jsou léta 1948/1949, 1968/1969 a 1989.

V prvním oddílu jsou přiblížena východiska – ideová i faktická, s nimiž Československo zahajovalo poválečnou obnovu a je popsán její průběh, přičemž se věnuje příslušná pozornost úskalím, na něž obnova narážela a sporům, které ji provázely a utvářely – např. rozsah a intenzita znárodňování, resp. zestátnování, obnova měny, odmítnutí Marshallova plánu a hospodářská pomoc SSSR, reparace).

Ve druhém oddíle je popsán a zhodnocen hospodářský vývoj v prvním dvacetiletí nadvlády KSČ. Pečlivě je probrán hospodářský mechanismus vzniklý po únoru 1948, včetně „socializace“ resp. postátnění průmyslu, zemědělství,

obchodu a služeb, hospodářský vývoj jednotlivých odvětví a oborů, stejně jako jednotlivých makroekonomických faktorů a veličin, a příčiny odlišností plánovaného a skutečného hospodářského vývoje. Představeny jsou příčiny peněžní reformy v roce 1953 a její krátkodobé i dlouhodobější důsledky, a též důsledky politického ovlivňování plánování na počátku 60. let. Popsány jsou první větší reformní pokus, zahájený v letech 1958 a 1959 (tzv. Rozsypalova reforma), i velký druhý – zahájený v roce 1965, který je spojován především se jménem Oty Šika, a jejich důsledky a příčiny a dopady jejich nenaplnění. Ukázáno je též, proč byl pro Československo nevýhodný způsob jeho zapojení do RVHP a důvody, pro něž se mu ho přes všechnu snahu nedařilo změnit a jaké neblahé důsledky to mělo.

Ve třetím oddíle jsou popsány hospodářské a sociální úspěchy „budování socialismu“ v dobách normalizace a je rozebrány (takto uceleně a zevrubně vlastně poprvé), proč se režim vedený vládou jedné strany – KSČ v podstatě hospodářsky zhroutil. Děje se tak jednak analýzou jednotlivých národohospodářských faktorů a veličin, jednak rozbořem a popisem vývoje odvětví a oborů. Ze všech částí obou dílů je zde největší prostor věnován „ekologickým aspektům hospodářského vývoje“, protože se v právě v tomto období působily na ekonomiku i přímo na obyvatelstvo necitelněji. Zamlčovány nejsou však ani úspěchy, které se podařily: téměř dosažení soběstačnosti v potravinách středního pásma, výstavba plynovodů a využívání ropovodů ze SSSR, a poměrně racionální chování vedení státu tj. relativně umírněná rozpočtová a měnová politika a odpor k zahraničnímu zadlužování, ačkoliv by tím šly krátkodobě řešit domácí sociální i politické potíže.

Závěrečná kapitola se věnuje krátkému období, v němž československé hospodářství jednak procházelo transformací z plánovaného a postátněného na tržní a soukromé a jednak spělo, a přispělo, k rozpadu společného státu. Vzhledem k malému odstupu a nedostatečné pramenné základně tohoto období se autoři správně nepouštějí do podrobnějších analýz a snaží se vyvarovat jednoznačných soudů. O to zajímavější však jsou výstižné popisy a postřehy, např. o vzniku nových „kapitalistů“ a přípravě rámce a vlastním průběhu velké privatizace. V této souvislosti se však nelze nepoznamenat, že k rozsáhlému útlumu zbrojní výroby na Slovensku nedošlo snad jen vinou přílišné „humanistické rétoriky“, ale i proto, že dosavadní odběratelé československých zbraní po roce 1990 už neměli čím platit, resp. po válce v Zálivu v roce 1991 už o ně neměli takový zájem jako dosud.

Práce jako celek se opírá o různorodé prameny a zdroje údajů, od dobových statistik publikací, přes do minulosti se vracející statistické rozborů a porovnávání, po analytické studie k jednotlivým otázkám. Autorský kolektiv se zajistě musel vyrovnávat s jejich různorodou úrovní a ideologickou předpojatostí. V prvním díle se mu tuto obtíž dařilo velmi úspěšně překonávat. V druhém díle se však tu a tam projevuje, že mnohé otázky hospodářského a politického vývoje byly zpracovány v době nadvlády KSČ právě s jistou ideologickou předpojatostí nebo nedostatečně podrobně, a to většinou vinou toho, že prozatím se tvůrci těchto studií nemohli opírat o archivní výzkum, protože příslušné archivní fondy

nebyly ještě archivně zpracovány a badatelsky prozkoumány. Nejvíce se však ideologická předpojatost podkladových studií a materiálů projevuje nikoli v čistě hospodářských otázkách, ale především při zasazování jednotlivých hospodářsko-politických událostí československých dějin do rámce vývoje na světové politické scéně. Nelze rovněž vyloučit, že po případném novém přezkoumání mnohých problémů hospodářského a sociálního vývoje Československa budou některé závěry obsažené v této práci poněkud poopraveny. Obdobně vývoj ekonomické teorie možná povede vytvoření jiného teoretického zázemí než toho, z něhož toto dílo vychází. To jsou ovšem úkoly, která stojí před mladou historickou generací. Při své činnosti však budoucí pokolení historiků musejí poměřovat své výkony s tímto dílem, která však laťku v poznávání a objasňování hospodářských a sociálních dějin Československa postavilo velmi vysoko, za což je možno vyjádřit autorskému kolektivu jen díky. Na zvoleném způsobu líčení hospodářských sociálních dějin Československa je patrné, že si je autorský kolektiv dobře vědom, že hospodářské a sociální dějiny jsou dějinami lidské činnosti. Při četbě se tudíž nesetkáme jen s na první pohled suchopárnými čísly, ale i množstvím jmen osobností, které vývoj československého hospodářství mezi lety 1918 – 1992/1993 ovlivnily, ať už v teoretické rovině či praktickými zásahy.

Za nemilý nedostatek, za nějž zřejmě může vydavatel, je tudíž nutno označit, že knihy nebyly opatřeny jmenným rejstříkem, a ani seznamem použité literatury, která je citována cele jen při prvním odkazu. Grafické zpracování textu i tabulek v obou dílech je naopak vynikající a totéž je možno říci i o jejich obou obálkách.

Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992. I. díl. Období 1918–1945. Doplněk, Brno 2004, 580 stran; II. díl. Období 1945–1992. Doplněk, Brno 2009, 1003 stran.

Krško, Jan: Meziválečný trampig na Rakovníku

David Hubený

Dějiny všedního dne a trávení volného času patří mezi novější témata různých historických prací. Před badatele staví mnoho obtížných úkolů, obzvláště pokud jde o hnutí, které netíhne k jakékoliv organizovanosti a protíví se mu jakákoliv administrace. S přihlédnutím k právě naznačenému problému, totiž obtížné dostupnosti soukromých materiálů a nedostatku písemných pramenů úřední povahy, pomineme-li produkty státní správy týkající se volně pobíhající mládeže po přírodě, je jasné, že trampigem se nejspíše bude zabývat nějaký nadšený příznivec, v tomto případě Jan Krško ze Státního okresního archivu v Rakovníku, k čemuž se autor také ihned na konci prvního odstavce úvodu přiznal.

Krško svoji práci rozdělil do několika logických a na sebe navazujících celků. V Úvodu do studia trampingu rozebral ideové zdroje hnutí a provedl rozbor nečetné pramenné základny, zejména různých zpěvníků a táborových kronik, z nichž podstatná část je v soukromém vlastnictví. Navíc kroniky většinou obsahují pouze fotografie s nanejvýš stručnými popiskami bez rozsáhlejších souvislých textů. Dalším zdrojem informací jsou periodika určená trampům, jež buď v několika málo případech vydávaly některé tramské osady, nebo, a to spíše, již fungující nakladatelské domy. Celý úvod do problematiky končí seznámením čtenáře se základní literaturou.

Na základě kronik osad, úředních povolení k stanování či zbudování srubu od nejrozličnějších státních a samosprávných institucí a četných rozhovorů s pamětníky pak autor líčí postupné objevování se trampů v rakovnické krajině, jakož i její dobývání nejrozličnějšími mládežnickými partami. Velmi zajímavou kapitolkou je pohled „domorodců“ na trampující mládež. Nutno říci, že místnímu obyvatelstvu, na rozdíl od různých správních orgánů, se mládež na cestách velmi líbila, zvláště místním podnikatelům v pohostinství, kteří v dobrých vztazích s trampy viděli zaručený zdroj příjmů. V některých případech se i tyto účelové vztahy vyvinuly v opravdové přátelství, jak například dokazuje případ, kdy trampové dobrovolně a zdarma zaskočili za oblíbeného nemocného převozníka a veškeré zisky mu předali k obživě jeho rodiny.

Pohled státních orgánů už tak vlídný samozřejmě nebyl, což dokazuje nutná kapitola o boji proti známému Kubátovu výnosu, který by si zasloužil důkladnější rozbor, ať už se jedná o důvody jeho vzniku, trvání a uplatnění, tak i zániku v důsledku rozhodnutí Nejvyššího správního soudu. Tatáž kapitola, jež pojednává o Kubátovu výnosu, hovoří i o periodizaci, kde vedle základních či již dříve navrhovaných údobí, tj. doby kovbojské (1919–1927) a následující doby kanadské, respektive předdějině doby indiánské za monarchie, přichází Krško s návrhem na ještě jedno období – dobu sovětskou. Mezi trampy na Rakovnicku bylo totiž nejen mnoho obdivovatelů Divokého západu, ale i Sovětského svazu a rudé přídomky v názvech některých osad, stejně jako i špičaté čepice Rudé armády, o tom podávají jasný důkaz. Koneckonců i některé tramské listy šlo označit za tiskoviny s jasnou stranickou orientací.

Přibližně třetinu knihy zabírá část věnovaná známým tramským osadám, v nichž Jan Krško podává charakteristiky osadníků, historii vzniku osad a jejich srubů, jakož i některé další důležité události z tramského života: „námořní bitvy“ tramských člunů, významné potlachy, hudební vystoupení, fotbalová a volejbalová utkání mezi osadami a místními, kdy se trampové příležitostně oblékali jako Habešané a „vytvořili“ pro tyto příležitosti dokonce svůj vlastní jazyk, jímž dokonale mátlí nejen soupeře, kteří větám !jarhan eloV opravdu nemohli rozumět. Některé osady však zažívaly setkání s tvrdou životní realitou, ba utrpěly i ztráty na životech, ať už šlo o náhodná utonutí, nebo dokonce o jeden případ vraždy.

Z jednotlivých kapitol o osadách vysvítá, že nejmočnějšími protivníky trampů nebyly úřední výnosy, četnické nebo myslivecké hlídky, které s trampy

povětšinou udržovaly přátelský vztah, nýbrž že nejlitějšími nepřáteli trampingu se staly manželky, na něž je v celém textu Krškem opakovaně naříkáno, popřípadě nezdárné sestry, jak dokumentuje příběh osady V Akátovém hájku u Šlovic. Bratři Novotní v ní byli terorizováni nájezdy své snobské sestry. Svých přepadů a věčného sekýrování zanechala až poté, co ji jeden z nich posadil na rozpalená kamna (s. 218–223).

Závěrečná část publikace seznamuje čtenáře s aktivitami trampů ve městě: s jejich setkáními v rakovnických hospodách, na tanečních zábavách, s divadelními akcemi a místní trampskou hudební skupinou Oregon.

Celá kniha je bohatě ilustrována dobovými trampskými fotografiemi a faksimiliemi některých dokumentů. Práce je psána popularizačním slohem, jak lze od fanouška, byť historicky vzdělaného, očekávat. Nejedná se však o žádnou výtku, neboť sám materiál si obdobný přístup žádal. Jediné překvapení představuje seznam pramenů a literatury, kdy je nejprve odcitována literatura a teprve pak následují použité archivní fondy, dobový tisk a záznamy o ústních výpovědích prvorepublikových trampů nebo jejich potomků.

Lehkou rukou psané dějiny meziválečných rakovnických trampů zaujmou především samotné příznivce rakovnického trampingu s přesahem do celých Čech, neboť jednotlivé aspekty trampského života se dají využít při zpracování a porovnání trampů z jiných oblastí. Práce rovněž vhodně doplňuje pohled na kulturní a všední dějiny prvorepublikového Rakovníka,

Krško, Jan: Meziválečný tramping na Rakovnicku. Státní okresní archiv, Rakovník 2008, 286 s.

Anotace k maďarské archivní literatuře

Pavel Koblasa

Pod redakcí Imreho Resse a za účasti jeho spolupracovníků (Lajos Bertók, Andrea Erdélyi, Ferenc Nagy, András Oross) vydal Magyar Országos Levéltár v Budapešti před několika lety objemnou publikaci, která se podrobně zabývá vznikem vzájemné archivní dohody uzavřené po první světové válce mezi Maďarskem a Rakouskem, tzv. badenské smlouvy, a formou edice přibližuje jednotlivé dokumenty vztahující se k několikaletým jednáním mezi rakouskou a maďarskou stranou, která vedla k uzavření výše zmíněné úmluvy. Kniha začíná 64stránkovým historickým úvodem, jehož autorem je Imre Ress, historik Maďarské akademie věd. Po úvodu následuje edice 150 dokumentů z období let 1918–1926, přičemž jazyk písemností je výhradně maďarský anebo německý. Vlastní ediční část je rozdělena na tři části: I. Přípravy k mírové smlouvě (před rakouskou mírovou smlouvou 1918–1919, po rakouské mírové smlouvě

1919–1920); II. Pokus o uplatnění maďarských práv po maďarské mírové smlouvě (maďarská mírová smlouva 1920, přijetí archivních dohod s Rakouskem a následnickými státy 1920–1923, postup maďarských orgánů ohledně otázky kulturního dědictví v kontextu mírové smlouvy 1920–1923, římská konference 1921–1922, používání archiválií 1920–1923, válečný archiv 1920–1923, archivy zahraniční provenience 1923–1926); III. Uzavření badenské smlouvy (1926). Nejstarší uveřejněný dokument pochází ze dne 7. listopadu 1918. Jedná se o telegram z úřadu maďarského ministerského předsedy Árpádu Győrymu, sekčnímu radovi Haus-, Hof- und Staatsarchivu, v němž se oznamuje, že všichni maďarští státní příslušníci setrvávají nadále ve vídeňských archivech na svých pozicích. Tento oddíl uzavírá ministerský výnos o provádění badenské dohody podepsaný dne 18. června 1926 v Budapešti. Po ediční části je uveřejněn rozsáhlý přehled vydaných a nevydaných pramenů k tématu, a také použité literatury. Potom seznam zkratk a slovníček osobností se stručnými medailonky. Z Čechů můžeme zmínit odkazy na politiky Eduarda Beneše, Josefa Kaizla, Karla Kramáře, Kamila Kroftu, Vlastimila Tusara, diplomaty Vlastimila Kybala, Oskara Prochasku a především na české a moravské archiváře, konkrétně na Josefa Borovičku, Karla Kazbundu, Václava Kratochvílu, Františka Krejčího (Franz Kreyczi), Josefa Malotu, Jana Morávku a Františka Roubíka. Publikaci nechybí pochopitelně ani jmenný rejstřík, německé a anglické resumé.

Na závěr si ještě přiblížíme vlastní badenskou smlouvu a okolnosti jejího vzniku i vlastní jednání maďarských a rakouských archivářů. Zánik Rakousko-uherské říše zapříčinil touhu jednotlivých národů, resp. nástupnických států, rozdělit archiválie ústředního rázu podle národních a územních kritérií. Nové státní útvary (Československo, Království S.H.S. a Rumunsko) požadovaly po vídeňských a budapeštských archivech materiály z různých období, které se nějakým způsobem týkaly jejich teritoria. I poválečné mírové smlouvy (saint-germainská a trianonská) předjímaly dělení kulturního dědictví. Rakušané ovšem požadovali striktně dodržovat provenienční princip při výběru písemností, které by se měly z Vídně odvézt pryč. V tomto ohledu získali podporu i u maďarských kolegů. Rakouští archiváři byli ochotni postoupit jen ty písemnosti, které nebyly nikdy integrální součástí dvorských a vládních úřadů. Jinak nabízeli všem zúčastněným společnou správu ústředních fondů přímo ve Vídni. Většina nástupnických států, zejména Republika Československá, byla proti. Západní velmoci neřešily do detailů otázky dělení archivů, nicméně v Paříži byl schválen princip, že v případě odstoupení území je třeba předat i příslušné spisy. Maďarští archiváři hned od počátku neodmítali společnou správu, později přišli ještě s návrhem spoluvlastnictví archiválií. Z nástupnických celků zůstalo Maďarsko se svým přístupem ovšem osamoceno. Archiváři z ostatních zemí chtěli všechny „své“ materiály odvézt, tudíž následně Maďaři začali upřednostňovat spoluvlastnický model. Vedoucí maďarské archivní komise ve Vídni, Árpád Károlyi, v červnu 1920 sestavil návrh dvojstranného ujednání, kde byly formulovány základní principy později přejeté do badenské smlouvy. Jednání se však protahovala a uzavření úmluvy nepřála ani

mezinárodní situace. Rakušané se navíc snažili rychle vyřešit archivní dohodu s nejmocnějším státem střední Evropy – Československem. To se podařilo i za cenu zhoršení rakousko-maďarských vztahů. Rakouská vláda totiž zaručila vládě v Praze, že nepředá Maďarům žádné archiválie týkající se někdejších uherských území (Felvidék neboli Slovensko, Kárpátalja neboli Podkarpatská Rus). Až v roce 1922 se díky snaze rakouského spolkového kancléře Ignaze Seipela zlepšit vztahy se všemi svými sousedy daly opět do pohybu i archivní záležitosti mezi Rakouskem a Maďarskem. Maďary zajímaly přirozeně tři archivy – Kriegsarchiv, Hofkammerarchiv a Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Mnoho hungarik bychom našli v paarských poštovních aktech, montánních fondech, mincovnických či daňových záležitostech. V únoru 1923 se rakouští a maďarští zástupci dohodli, že společné fondy z let 1526–1918 se stanou nedělitelným společným kulturním vlastnictvím obou států (patrimoine intellectuel). K tomu z pochopitelných důvodů nenáležely čistě rakouské fondy, fondy týkající se Předlitavska a Svaté říše římské národa německého, kam historické Uhry nikdy nepatřily. Dále byly definovány tyto zásady: Rakousko se zavazuje o všechny písemnosti pečovat a restaurovat je; Maďarsko deleguje ke správě společných fondů kvalifikované pověření s právy přístupu k archiváliím (podmínkou bylo, že v maďarské archivní delegaci - Bécsi Magyar Levéltári Kirendeltség – smí působit buď bývalí c. a k. archiváři nebo vzdělané osoby s dvouletou praxí z uherského zemského archivu či archivu uherského národního muzea); maďarští delegáti budou udílet rady při pořádání společných materiálů; maďarští pověřenci budou pomáhat maďarským badatelům ve Vídni; maďarští badatelé budou rovnocenní rakouským; uzavření některého ze společných fondů musí schválit i maďarská vláda. Smlouvu (Magyar-osztrák levéltári egyezmény) se podařilo uzavřít v Badenu u Vídně dne 28. května 1926. Za Maďarské království ji podepsal bývalý ministr obchodu, baron József Szerényi (1861–1941) a za Rakouskou republiku bývalý spolkový ministr financí, Dr. Viktor Kienböck (1873–1956). Účinnosti nabývala dne 1. ledna 1927. Badenská dohoda obsahovala 24 článků a dodatečný protokol o předání registratury královského uherského ministerstva z let 1848–1849 (tzv. Kossuth-Archiv) a registratury generálního gouvernementu Budapešt z let 1849–1860, které byly do té doby uloženy ve Vídni.

Ress, Imre (ed.): A monarchia levéltári öröksége. A badeni egyezmény létrejötte (1918–1926). Budapest 2003, 440 s.

Seznam autorů

Bc. Pavel Baloun,

Lidická třída 188, 370 07 České Budějovice; pavel.baloun@gmail.com

PhDr. Václav Bartůšek, Ph.D.,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; vaclav.bartusek@nacr.cz

PhDr. Eva Drašarová, CSc.,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; eva.drasarova@nacr.cz

PhDr. Pavel Dufek, Ph.D.,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; pavel.dufek@nacr.cz

Mgr. František Frňka,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; frantisek.frnka@nacr.cz

PhDr. Eva Gregorovičová,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; eva.gregorovicova@nacr.cz

Mgr. David Hubený,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; david.hubeny@nacr.cz

Mgr. Petra Chaloupková,

Archlebov 396, 696 33 Archlebov; petra.chal@seznam.cz

PhDr. Jiřina Junčová,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; jirina.junecova@nacr.cz

Mgr. Pavel Koblasa,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; pavel.koblasa@nacr.cz

PhDr. Jan Kramář,

Poštovní muzeum v Praze, Nové Mlýny 1239/2, 110 00 Praha 1;

kramar.jan@cpost.cz

PhDr. Jiří Křest'an, CSc., Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4;

jiri.krestan@nacr.cz

Mgr. Petr Mareš,

Katedra pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1; PetrMaress@atlas.cz

P. Mgr. Pacifik M. Matějka,

LicThC., Klášter kapucínů, Na Poříčí 2111/1a, 110 00 Praha 1; pacifik@mybox.cz

PhDr. Olga Pospíšilová,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; olga.pospisilova@nacr.cz

PhDr. Helena Sedláčková,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; helena.sedlackova@nacr.cz

Dagmar Spáčilová,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; dagmar.spacilova@nacr.cz

PhDr. ing. Milan Vojáček, Ph.D.,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; milan.vojacek@nacr.cz

PhDr. Vladimír Waage,

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4; vladimir.waage@nacr.cz

Paginae historiae

Sborník Národního archivu

18/2010

Vedoucí redaktorka:	Eva Drašarová
Redakční rada:	Emilie Benešová, Jan Kahuda, Vlasta Měšťánková, Helena Sedláčková
Redakční kruh:	Václav Babička, Marie Bláhová, Wacław Gojniczek, Tomáš Kalina, Jana Konvičná, Jiří Křest'an, Zlatuše Kukánová, Lenka Matušíková, Sheilagh C. Ogilvie, Jaroslav Pažout, Vladimír Růžek, Monika Sedláková, Alexandra Špiritová, Vlasta Valeš
Lektorace jednotlivých příspěvků:	Václav Babička, Jana Čechurová, Ivana Ebelová, Jan Kahuda, Jana Konvičná, Jitka Křečková, Zlatuše Kukánová, Lenka Matušíková, Vlasta Měšťánková, Vladimír Růžek, Pavel Sedláček, Helena Sedláčková, Libuše Váňová, Milan Vojáček, Klára Woitschová
Překlad a úprava německých resumé:	Jaroslav Koláčný
Grafická úprava, sazba, návrh obálky:	Martina Vilímová

Vydal Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4 v roce 2010.

<http://www.nacr.cz>

Vytiskl Národní archiv.

Vydání první.

Počet stran: 418

ISBN 978-80-86712-83-3

ISSN 1211-9768

